



HELSINGIN YLIOPISTO  
HELSINGFORS UNIVERSITET  
UNIVERSITY OF HELSINKI

## **Kuuluvuuden kokemukset Suomeen muuttaneiden japanilaisten kertomuksissa**

Helsingin yliopisto  
Valtiotieteellinen tiedekunta  
Yhteiskunnallisen muutoksen  
maisteriohjelma  
Sosiaali- ja kulttuuriantropologia  
Maisterintutkielma  
Laatija Julia Veromaa  
Ohjaaja Maarit Forde  
13.2.2023 Helsinki

**Tiedekunta:** Valtiotieteellinen tiedekunta

**Koulutusohjelma:** Yhteiskunnallisen muutoksen maisteriohjelma

**Opintosuunta:** Sosiaali- ja kulttuuriantropologia

**Tekijä:** Julia Veromaa

**Työn nimi:** Kuuluvuuden kokemukset Suomeen muuttaneiden japanilaisten kertomuksissa

**Työn laji:** Maisterintutkielma

**Kuukausi ja vuosi:** 2/2023

**Sivumäärä:** 67

**Avainsanat:** maahanmuutto, muuttoliikkeet, transnationaalisuus, liikkuvuus, liikkumattomuus, kuuluvuus, mielikuvat, kulttuuri, kansalaisuus, kansallisuus, kaksoiskansalaisuus, keskiluokka, yhteisöllisyys, syrjintä, tyytyväisyys, Japani, Suomi

**Ohjaaja:** Maarit Forde

**Säilytyspaikka:** Helsingin yliopiston kirjasto

### **Tiivistelmä:**

Tämä tutkielma käsittelee Suomeen aikuisena muuttaneiden japanilaisten henkilöiden kokemuksia muutosta ja sen vaikutuksista elämään. Tutkielma osallistuu antropologiseen keskusteluun käsittelemällä erityisesti keskiluokkaisen muuttoliikkeen vaikutuksia ja uudelleentyöstämistä sekä jäämisen mahdollistamista. Keskeisin tutkimuskysymys on, minkälaisia kuuluvuuden käsityksiä Suomeen muuttaneiden japanilaisten kertomuksissa ilmeni. Kuuluvuuden lisäksi tutkielmassa analysoidaan holistisella otteella useita aiheita, kattaen kulttuurisen toiminnan, mielikuvien, vallan, kansallisuuden ja kansalaisuuden, yhteisöllisyyden sekä toimijuuden näkökulmia. Tutkielmassa tyypitellään ja luokitellaan havaintoja, jotka nousivat viidestä kahdenkeskisestä puolistrukturoidusta ja litteroidusta haastattelusta.

Suomeen muuttamisen syyt liittyivät erityisesti arvostettuun ja tuettuun koulutukseen ja muihin positiivisiin mielikuviiin Suomesta ja muista Pohjoismaista. Muuttoliikettä motivoivat erityisesti tuet ja ilmainen koulutus. Jäämistä hankaloittivat väliaikaiset oleskeluluvat, kaksoiskansalaisuuden mahdollisuuden puuttuminen ja suomen kielen oppimisen haasteet. Jäämistä mahdollistivat taloudellinen tuki, lasten koulutusmahdollisuudet, vakituinen työ, yhteisöihin osallistuminen, työn ja vapaa-ajan tasapaino sekä tyytyväisyys. Suomessa asumisen eduiksi koettiin esimerkiksi Japania parempi työn ja vapaa-ajan tasapaino, suurempi tasa-arvo ja matalampi hierarkia.

Osallistujilla oli erilaisia, osin tilannesidonnaisia identiteettejä ja kuuluvuuden kokemuksia, jotka eivät vaikuttaneet liittyvän Suomessa vietetyn ajan pituuteen. Osallistujat osallistuivat vietetystä ajasta riippumatta suomalaisiksi, kansainväliseksi ja japanilaiseksi miellettyihin aktiviteetteihin ja yhteisöihin. Juhla- ja ruokakulttuuri olivat näkyvimpiä japanilaisen kulttuurin ilmenemismuotoja. Osallistujat suhtautuivat epäröivästi Suomen kansalaisuuden hakemiseen, sillä se tarkoittaisi Japanin kansalaisuudesta luopumista. Suomesta poismuuttamista kohtaan ei ollut vahvoja pyrkimyksiä.

## Sisällysluettelo

<b>1</b>	<b>Johdanto</b>		<b>1</b>
<b>2</b>	<b>Teoria</b>		<b>3</b>
2.1	Liikkuvuus ja liikkumattomuus	4	
2.2	Muuttoliikkeet ja valta	6	
2.3	Keskiluokan liikkuvuus ja elämäntapamuuttoliikkeet	7	
2.4	Kansalaisuus, kansallisuus ja kuulumuus	8	
2.5	Yleisesti Japanista ja Suomesta	10	
<b>3</b>	<b>Tutkimus</b>		<b>13</b>
3.1	Tutkimuksen taustatekijät	13	
3.2	Tutkimusasetelma, -strategia ja -etiikka	13	
3.3	Haastatelluista henkilöistä	17	
3.3.1	Akito		18
3.3.2	Asuka		18
3.3.3	Erina		19
3.3.4	Itaru		19
3.3.5	Osamu		19
<b>4</b>	<b>Muuttaminen</b>		<b>20</b>
4.1	Pyrkimys ja kyky	20	
4.2	Mielikuvat	20	
4.3	"Muuttamisen kulttuuri" ja kasautuva vaikutus	24	
4.4	Ulkopuoliset vaikutustekijät	25	
4.5	"Sattuma"	28	
<b>5</b>	<b>Kokemukset Suomessa</b>		<b>31</b>
5.1	Talous ja turvallisuus	31	
5.2	Kansalaisuus, kansallisuus ja hallinto	32	
5.3	Kieli	35	
5.4	Ystävyys ja yhteisöllisyys	38	
5.5	Identiteetti, syrjintä ja kuulumuus	45	

5.6	Tasa-arvo ja elämän tasapaino	49	
5.7	Perhe-elämä ja lasten sopeutuminen	53	
5.8	Kulttuuritoiminta	54	
<b>6</b>	<b>Jääminen</b>		<b>57</b>
6.1	Jäämisen ulkoiset tekijät	57	
6.2	Tyytyväisyys	58	
<b>7</b>	<b>Johtopäätökset</b>		<b>64</b>
	<b>Lähteet</b>		<b>68</b>

# 1 Johdanto

Tämä maisterintutkielma käsittelee Suomeen muuttaneiden japanilaisten henkilöiden kokemuksia muutosta ja sen vaikutuksista elämään. Haastattelututkimukseen osallistui viisi aikuisena Suomeen muuttanutta keskiluokkaista ja korkeakoulutettua japanilaista henkilöä.

Maahanmuuttoon liittyvässä tutkimuksessa ja poliittisessa keskustelussa keskitytään tyypillisesti maahanmuuton syihin, ja jossain määrin myös jo tapahtuneen maahanmuuton seurauksiin yksilölle tai yhteiskunnalle. Vaikka käsittelen mainittuja asioita tässä tutkimuksessa, poikkeavasti tavanomaisimmasta maahanmuuton tutkimuksesta en keskity siihen, miksi Suomeen on saavuttu, vaan siihen, miksi Suomeen on jääty.

Maahanmuuttajat, joista tutkimuksessa ja politiikassa keskustellaan, ovat tavallisesti pakolaisia tai muita henkilöitä, jotka aloittavat muuttoliikkeen esimerkiksi Suomea köyhemmistä tai poliittisesti epävakammista maista. Tämä tutkimus on poikkeava ja tarpeellinen myös siksi, että keskityn keskiluokkaiseen, työperäiseen muuttoliikkeeseen, jonka tutkimus on muutoin suhteellisen niukkaa. Japani ja Suomi ovat molemmat vauraita, eivätkä erityisen epävakaita maita, joten muuttamisen ja jäämisen syyt ovat osin erilaiset kuin esimerkiksi pakolaisväestöllä.

Alueellinen kiinnostukseni on jo pitkään ollut Itä-Aasiassa, erityisesti Japanissa. Se saattaa osittain liittyä Japanin ja Suomen toisiaan puoleensa vetävään suhteeseen ylipäätään: monet suomalaiset ovat kiinnostuneita Japanista ja toisin päin. Muistelen, että kiinnostus on osin lähtöisin myös Japanin luontoon liittyvästä mystiikasta ja estetiikasta sekä japanin kielestä, joka on esimerkiksi historialtaan ja moninaisilta kirjoitusjärjestelmiltään kiinnostava kieli. Toisaalta maat ovat monella tavalla kovin erilaisia. Erot esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ja statusten hierarkkisuuudessa ja yksilöön kohdistuvissa odotuksissa kiinnostavat minua.

Aiheina siirtolaisuus ja Japani ovat Suomessa kirjoitushetkellä alati näkyvissä: siirtolaisuus on poliittisessa keskustelussa pinnalla, ja Japani tai japanilaisiksi mielletyt asiat näkyvät Suomen katukuvassa esimerkiksi tapahtuma- ja ravintolatarjonnassa. Suomeen muuttaneen väestön tutkiminen tuntui erityisen hyvältä vaihtoehdolta koronapandemian

aikana, sillä matkustaminen Japaniin muuta tutkimusta varten olisi ollut haastavaa. Pandemian takia myös etnografinen havainnointi Suomessa olisi ollut normaalia haastavampaa (poikkeuksena digihavainnointi), sillä ihmisten vapaa kokoontuminen keskeytyi. Näiden ja monien muiden pohdintojen myötä tutkimuksesta muodostui Suomeen muuttaneiden japanilaisten kokemuksia käsittelevä haastattelututkimus, jonka keskiössä ovat erityisesti kuuluminen, transnationaalisuus ja keskiluokan liikkuvuus.

Ensin rajaan tutkimuksen kontekstia ja esittelen aihepiiriin liittyvää tutkimusta luvussa 2 Teoria. Luvussa 3 Tutkimus täsmennän taustatekijöitä, strategiaa ja tutkimuskysymyksiä. Lisäksi käsittelen tutkimuksen etiikkaa ja omaa asemaani tutkimuksen tekijänä sekä esittelen tutkimukseen haastatellut henkilöt. Keräämääni aineistoa analysoin teorian valossa eri näkökulmista luvuissa 4 Muuttaminen, 5 Kokemukset Suomessa ja 6 Jääminen. Viimeisessä luvussa 7 Johtopäätökset koostan vastaukset tutkimuskysymyksiin ja kertaan tärkeimmät havainnot.

## 2 Teoria

Tässä teoreettisessa luvussa esittelen joitakin yleisiä käsitteitä ja teorioita maahanmuutosta. Muuttoliikkeitä ja liikkuvuutta jäsentäviin teoreettisiin keskusteluihin osallistun tarkemmin tämän tutkielman tutkimusaineistoa käsittelevissä temaattisissa luvuissa 4 Muuttaminen, 5 Kokemukset Suomessa ja 6 Jääminen.

Muuttoliikkeiden tutkimus on tyypillisesti monialaista, ja antropologisia teorioita on ajoin vaikea erottaa muista sosiaali- tai yhteiskuntatieteellisistä maahanmuuttoon liittyvistä teorioista (Horevitz 2009, 746). Antropologia, kuten monet muutkin tieteenhaarat, on tyypillisesti pyrkinyt analysoimaan maahanmuuttoon vaikuttavia tekijöitä ja sen seurauksia (ibid., 747). Tieteenhaarasta riippumatta siirtolaistutkimuksen tyypillisiä kysymyksiä ovat esimerkiksi miten, miksi ja minne ihmiset muuttavat, kuka muuttaa, ja mitä muutosta seuraa (Horevitz 2009, 747; Brettell 2003, 1). Valtiotieteilijät keskittyvät maahanmuuton tutkimuksessa tyypillisesti nimensä mukaisesti valtioon, sosiologit instituutioihin ja taloustieteilijät talouteen, erityisesti työmarkkinoihin. Antropologit puolestaan pyrkivät holistisella otteellaan huomioimaan tutkimuksissaan näitä kaikkia, ja lisäksi esimerkiksi kulttuuria. (Brettell 2003, xix.) Tarkemmin eriteltynä valtiotieteilijät ja taloustieteilijät ovat kiinnostuneita maiden välisistä virtauksista (flows) ja niihin vaikuttavista työmarkkinoista, poliittisista toimintatavoista ja sopimuksista. Sosiologit tarkastelevat tyypillisesti yhdentymistä (integration). Antropologit ovat kiinnostuneita siirtolaisprosessin "molemmista päistä": pyritään selvittämään, mikä saa yksilöt lähtemään yhteisöistään ja mitä heille tapahtuu uuteen kohteeseen saavuttuaan. (Brettell 2003, 1.)

Antropologiassa maahanmuuton tutkimus alkoi verrattain myöhään, koska maahanmuutto ei asettunut ajattoman (tai muuttumattoman) ja rajallisen kulttuurin ajatukseen. Siirtolaisuustutkimus yleistyi 1950- ja 60-luvuilla. Silloin keskityttiin erityisesti maalta kaupunkiin suuntaavaan siirtolaisuuteen, joka vaikutti kaupunkien valtavaan kasvuun. Tutkimus on sittemmin ollut näkökulmaltaan laajaa, kattaen maahanmuuton sosiaalisena, poliittisena, taloudellisena ja kulttuurisena prosessina. Nykyään antropologiassa on vaikea olla ottamatta huomioon siirtolaisuutta, ja aihetta on teoretisoitu runsaasti. (Brettell 2003, ix-xi.) Antropologisessa maahanmuuton tutkimuksessa keskeisiä analyysin kohteita ovat perheet, kotitaloudet ja yhteisöt sekä lähtö- että kohdemaassa. Nykyisin myös yksilön toimijuus on keskeinen aihe (Brettell 2003, xix), kuten tässäkin tutkielmassa.

## 2.1 Liikkuvuus ja liikkumattomuus

Liikkuvuus on olennainen osa ihmisten elämää: voisi sanoa, että liikkuvuus on historiallisessa kehityksessä enemmän sääntö kuin poikkeus. Muuttaminen eri muodoissaan on ollut keskeistä monille kulttuureille sekä nykyisenlaisen ajan ja paikan ymmärrykselle. (Glick Schiller & Salazar 2013, 184–185.) Etnografisilla menetelmillä on tutkittu ja kuvattu useita yhteiskuntia, joissa jatkuvakin liikkuminen on oleellinen osa yhteisön elämäntapaa. Esimerkiksi Tyynellämerellä erilaisiin muuttoliikkeisiin perustuvat elinkeinot ja liikkuvuus itsessään ovat olleet tavallisia tapoja elää. Jo 1920-luvun klassikkoteoksessa *Argonauts of the Western Pacific* (1922) Bronisław Malinowski kuvasi matkaamisen ja vaihtamisen perinnettä nimeltä kulapiiri (Kula ring). Tyynenmeren Trobriandsaarten asukkaat kuljettivat meriteitse saarelta ja henkilöltä toiselle seremoniallisia arvoesineitä satojen vuosien ajan osana lahjan antamisen perinnettä. (Malinowski 1922.) Antropologiassa onkin kyseenalaistettu paikallaan pysymisen normatiivisuutta. Ajalla ja paikalla, sosiaalisilla suhteilla, kuuluvuudella ja kulttuurisilla arvoilla on kaikilla tärkeä rooli ihmisten elintapaan ja elinkeinon liittyvissä valinnoissa. Liikkuvuus voidaan nähdä myös elämänkulun keskeisenä näkökohtana, eikä "epätavallisena" keskeytyksenä "tavalliselle" paikallaan pysyvälle elämälle. (Olwig & Sørensen 2003, 10.)

Minua kiinnostaa maahanmuutossa se, minkä takia ihmiset muuttavat, mutta myös se, miksi muuttaneet jäävät paikalleen. Liikkuvuudelle vastakohtana voi käyttää käsitettä liikkumattomuus (immobility) (Zhang 2018), tai pysähtyneisyys (stasis) (Glick Schiller & Salazar 2013). Käsitteet kuvaavat tilannetta, jossa henkilö syystä tai toisesta jää asumaan nykyiseen asuinpaikkaansa muualle muuttamisen sijaan. Liikkumattomuutta on siis myös se, että muuttoliikkeen jälkeen yksilö jää asumaan, eikä enää jatka muuttoliikettä.

Osa liikkumattomuudesta on tahdosta riippumatonta (involuntary immobility) (Zhang 2018, 204). Samaten osa liikkuvuudestakin on tahdosta riippumatonta; tämän tyyppisestä muuttoliikkeestä puhutaan usein pakolaisuutena. Tässä tutkielmassa olen enimmäkseen kiinnostunut tahdonalaisesta liikkuvuudesta ja liikkumattomuudesta. Liikkuvuutta ja liikkumattomuutta käsittelem tarkemmin luvuissa 4 Muuttaminen ja 6 Jääminen.



Muuttoliikkeitä voi luokitella tahdonalaisuuden lisäksi pysyvyyden mukaan. Maahanmuutto (immigration) viittaa yleensä pysyväisluonteiseen muuttoon. Siirtolaisuus (migration) puolestaan voi olla esimerkiksi edestakaista tai sisältää useita kohteita pitkällä aikavälillä tarkasteltuna (Horevitz 2009, 748). Lisäksi joskus käytetään termiä maastamuutto (emigration), millä viitataan pysyväisluonteiseen poistumiseen jostakin maasta. Tässä tutkielmassa käytän ajoittain yleisluontoista sanaa siirtolaisuus. Pääasiassa käytän kuitenkin käsitettä maahanmuutto, sillä osallistujat asuivat tutkimuksen aikana vielä kohdemaassaan eli Suomessa, eivätkä olleet aikeissa jatkaa muuttoliikettä.

Kohdemaasta käytetään myös käsitettä vastaanottava maa (receiving country/nation) tai vastaanottava yhteisö (receiving society) (esimerkiksi Bal & Willems 2014, 4). Rinnakkainen termi on isäntämaa (host country), mutta en käytä sitä tässä tutkimuksessa sen arvolatauksen takia. Isäntä-sana on suomen kielessä tervetulleeksi toivottava, mutta tyypillisesti lyhytaikaista vierailua vastaanottava maskuliininen toimija. Biologiassa isäntä (host) viittaa loiseläimen isäntäeliöön. Tämän takia käytän tutkielmassa Suomesta sen erisnimen lisäksi termejä kohdemaata ja vastaanottava maa, joilla tarkoitan samaa asiaa. Japanista taas käytän pääasiassa termiä lähtömaa.

Monet muuttoliikkeet eivät ole täydellisiä (complete), pysyviä tai lopullisia (final). Tässä pysyvyydellä ja täydellisyydellä viitataan siihen, että entinen asuinalue hylätään täysin uudelle alueelle muuttamisen myötä loppuiksi. Siirtolaistutkimuksessa on huomattu siirtolaisten kasvava taipumus toistuville muuttoliikkeille. Siirtolaiset ovat myös läsnä useammassa paikassa esimerkiksi sosiaalisten ja taloudellisten suhteiden kannalta. Muutot eivät siis aina sisällä pysyvää alueelta poistumista (displacement), vaan pikemminkin useamman alueen asuttamista samanaikaisesti tai toistuvasti (multi-placement). (Olwig & Sørensen 2003, 4–5).

Muuttamisen lisäksi esimerkiksi ulkomailla opiskelu tai työskentely ja muualla asuminen ovat potentiaalisia käsitevaihtoehtoja (Carling & Schewel 2018, 949). Tässä tutkielmassa käytän pääosin sanaa muuttaa. Tämä johtuu siitä, että neutraalit yleissanat kattavat kaikki tarpeelliset tahdonalaiset muuttoliikkeen syyt, esimerkiksi ihmissuhteiden, opiskelun tai työskentelyn takia muuttamisen. Muuttaminen korostaa samalla sitä, että Suomeen saavuttiin muustakin syystä kuin vain ulkomailla asumisen itseisarvosta, toisin kuin esimerkiksi sana muualla asuminen antaisi ymmärtää.

## 2.2 Muuttoliikkeet ja valta

Maahanmuuton muotoja on monenlaisia ja kaikilla kansoilla ja yhteiskuntaluokilla ei ole samoja mahdollisuuksia liikkuvuuden suhteen: voidaan puhua liikkuvuuden hallinnoista (regimes of mobility) (Glick Schiller & Salazar 2013, 188). Liikkuvuuden hallinto on liikkuvuuden näkökulma, jossa huomioidaan laajasti hallinnolliset vaikutukset muuttoliikkeisiin. Muuttoliikkeet ovat sosiaalisten, poliittisten, kulttuuristen ja taloudellisten valtarakenteiden vaikutuksen alaisia (ibid.).

Klassisten muuttoliiketeorioiden ja -mallien mukaan muuttoliikkeitä ei olisi, jos eri alueiden välillä ei olisi eroja työllistymismahdollisuuksissa tai palkkauksessa. Työntö- ja vetomallin (push-pull model) mukaan lähtömaassa on joitakin negatiivisia, työntäviä ominaisuuksia, ja vastaanottavassa maassa puolestaan positiivisia, vetäviä ominaisuuksia. Poliittisessa kontekstissa maahanmuuttokeskustelua käydään tyypillisesti taloudellisesta näkökulmasta. (Carling & Collins 2018, 910–911.) Maahanmuuttajat nähdään taloudellisina toimijoina, jotka vastaavat kykynsä mukaan muuttujiin, kuten varallisuuteen ja työllisyyteen (Bal & Willems 2014). Maahanmuutto nähdään rationaalisena päätöksenä, jonka tavoitteena on elämänlaadun parantaminen, yleensä taloudellisen muutoksen kautta. Näihin yksilön päätöksiin pyritään vaikuttamaan maahanmuuttopolitiikalla. (Carling & Collins 2018, 910–911.)

Maahanmuuttokeskustelussa elää siis edelleen oletamus siitä, että muuttoliikkeet ovat pääasiassa talouden motivoimia; muuttoliikkeet johtuvat resurssien epätasaisesta jakautumisesta (Castles 2013 teoksessa Collins 2018, 965). Tulkinta sisältää myös oletuksen siitä, että muuttoliikkeet ovat tarkoituksellisia, ennalta määrättyjä ja mukautettuja (Collins 2018, 965). Yksilö nähdään verrattain itsenäisenä päätöksentekijänä (Kennan ja Walker 2011 teoksessa Collins 2018, 965). Muuton päätöksenteko nähdään tapahtuvan tietynä hetkenä kohtalaisen lähellä muuton toteutumista, ja päätöksenteon nähdään sisältävän laskelmoitua ja tavoitteellista arviointia saatavilla olevan tiedon pohjalta (De Haas 2010 teoksessa Collins 2018, 965).

Jotkin instituutiot kannustavat kansainväliseen liikkuvuuteen jopa siinä määrin, että sitä on luonnehdittu liikkuvuusfetisismiksi (mobility fetishism): esimerkiksi akateemisessa maailmassa yksilön pyrkimys kansainväliseen liikkuvuuteen nähdään tyypillisesti hyveenä.

Toisaalta esimerkiksi alueilla, joissa väestö vähenee tai kasvaa hyvin hitaasti, erityisesti nuorten ihmisten pyrkimyksiä muuttaa muualle pyritään hillitsemään. Myös kansainvälisesti maahanmuuttopolitiikalla pyritään muokkaamaan liikkeitä haluttuun suuntaan viisumeilla, sakoilla ja rajoitteilla. Rajoitteita asetetaan erityisesti estämään epäsäännöllistä (irregular) tai laitonta maahanmuuttoa. (Carling & Collins 2018, 917.) Suomen ja Japanin osalta liikkuvuuden hallintoa käsittelemme tarkemmin luvuissa 2.5 Yleisesti Japanista ja Suomesta ja 4 Muuttaminen.

Vaikka yksilön valintaan voi pyrkiä vaikuttamaan maahanmuuttopolitiikalla, tässä kuvatuilla näkökulmilla ei kuitenkaan voi selittää, miksi näennäisesti samassa tilanteessa olevista ihmisistä osa muuttaa ja osa ei. (Bal & Willems 2014.) Maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa tyypillisesti siis unohdetaan maahanmuuton monet muut ulottuvuudet, kuten mielikuvat, tunteet, sosiaaliset suhteet sekä velvoitteet ja valtasuhteet (Carling & Collins 2018, 910–911). Ihmiset eivät muuta vain muuttamisen takia: he haluavat jotakin, jota muuttaminen auttaa heitä tavoittamaan, mutta tavoitteet eivät aina liity talouteen (Carling & Collins 2018, 917). Tavoite ei välttämättä ole myöskään aloittaa uutta elämää toisaalla, vaan hakea uusia tilaisuuksia parantaa elämää kotimaassa (Olwig & Sørensen 2003, 1).

Koska poliittinen maahanmuuttoon liittyvä päätöksenteko on edelleen taloudellisten tekijöiden dominoimaa, saattaa olla, että maahanmuuton muista vaikutuksista ja kokemuksista ei ole tehty tarpeeksi tutkimusta. Pystytäänkö maahanmuuttopyrkimykseen itsessään vaikuttamaan, jos pyrkimysten taustatekijöitä ei ymmärretä tai niihin ei kyetä vaikuttamaan? (Carling & Collins 2018, 917.) Tässä tutkielmassakin huomataan, että haastateltujen japanilaisten kohdalla taloudelliset perusteet Suomeen saapumiselle ja toisaalta Suomeen jäämiselle ovat vain yksi monista vaikuttavista tekijöistä.

### **2.3 Keskiluokan liikkuvuus ja elämäntapamuuttoliikkeet**

Tätä tutkielmaa voi luonnehtia keskiluokan liikkuvuutta ja osin myös elämäntapamaahanmuuttoa käsitteleväksi tutkielmaksi. David Conradson ja Alan Latham ovat Kumiko Kawashiman mukaan tehneet useissa teoksissa tunnetuksi käsitteen keskiluokkaiset maahanmuuttajat (middling migrants) kiinnittääkseen huomiota transnationaalisen muuttoliikkeen monimuotoisuuteen (Conradson & Latham 2005 teoksessa Kawashima 2021). Alkuperäinen englannin kielen termi olisi suoraan

käännettynä keskimääräiset maahanmuuttajat, ja sillä tarkoitetaan siirtolaisia, jotka ovat korkeasti koulutetun eliitin ja vähäosaisen proletariaatin välissä. Keskimääräisyydellä viitataan keskiluokkaisuuteen sekä lähtö- että kohdemaassa. (Kawashima 2021, 2–3.) Tämän takia käytän tutkielmassa käsitettä keskiluokkainen keskimääräisen sijaan.

Elämäntapamuutto (lifestyle migration) on kasvava ilmiö sekä länsimaissa että Japanissa. Elämäntapamuuttajat ovat kaiken ikäisiä melko varakkaita yksilöitä, jotka muuttavat joko väliaikaisesti tai pysyvästi sellaisiin paikkoihin, joihin muuttaminen erinäisistä syistä merkitsee yksilölle itselleen parempaa elämänlaatua (Benson & O'Reilly 2009, 69). Elämäntapamaahanmuuttajien tarinat liittyvät tyypillisesti pakenemiseen esimerkiksi epämieluisista olosuhteista. Samalla muuttaminen mahdollistaa uuden alun, joka voi tarkoittaa esimerkiksi uudenlaisia vapauden kokemuksia tai vaikkapa työn ja vapaa-ajan tasapainon neuvottelemista uudelleen. (Yovcheva 2021, 804.) Työn ja vapaa-ajan tasapainoa käsitellään tarkemmin luvussa 5.6 Tasa-arvo ja elämän tasapaino.

Sen lisäksi, että kysytään, miksi ihmiset muuttavat tai toisaalta jäävät paikalleen, voidaan kysyä myös, minne he pyrkivät muuttamaan. Muun muassa mielikuvat kulttuureista, paikoista sekä sosiaalisista, poliittisista ja taloudellisista mahdollisuuksista vaikuttavat muuttopyrkimykseen. (Thompson 2017, 77.) Lisäksi mahdollisen kohdemaan valintaan vaikuttavat esimerkiksi yksilön luokka, kansallisuus ja sosiaaliset suhteet (Yovcheva 2021, 806). Elämäntapamuuttajat muuttavat kohteisiin, jotka he jo "tuntevat" laajalle levinneiden mielikuvien kautta (Salazar 2014 ja Williams & McIntyre 2012 teoksessa Yovcheva 2021, 806). Eri yhteiskuntien jäsenillä on kuitenkin erilaisia mielikuvia, ja eri kansojen jäsenet valitsevat tyypillisesti muuttaa eri kohteisiin (O'Reilly 2009 ja Benson 2012 teoksessa Yovcheva 2021, 806). Muuttopyrkimyksiä ja -syytä sekä mielikuvia käsittelem tarkemmin luvussa 4 Muuttaminen ja sen alaluvussa 4.2 Mielikuvat.

## **2.4 Kansalaisuus, kansallisuus ja kuulumuus**

Kansallisuuden käsite on ollut haastava määritellä antropologiassa (Anderson 2006), kuten muillakin tutkimusaloilla. Tässä tutkielmassa kansallisuudella tarkoitan yhteyttä tai kuulumuutta kansaan, kansakuntaan tai kulttuuriin. Sanoilla japanilainen ja suomalainen viitataan yleisesti Japaniin tai Suomeen liittyvään asiaan tai ihmiseen. Kansalaisuudella

taas viittaa ihmisen viralliseen ja oikeudelliseen suhteeseen johonkin valtioon, ja käytän termejä Japanin tai Suomen kansalainen.

Historioitsija Eric Hobsbawmin mukaan useimmat määritelmät perustuvat johonkin seuraavista: yhteinen kieli, yhtenäinen alue, yhteinen historia ja jaetut kulttuuripiirteet. (Hobsbawm 1990, 1–45 teoksessa Hiitola et al. 2020, 15.) Mikään määritelmä ei ole yksiselitteinen tai ongelmaton. Kansalaisuuskaan ei ole ongelmaton määrittää, mutta yksiselitteinen kylläkin, sillä se on virallisesti myönnetty asema. Ainoat tilalliset yksiköt, joilla on selkeät ja viralliset rajat, ovat hallinnollisia yksiköitä eli laeilla ja säädöksillä määriteltyjä yksiköitä. Valtiot ovat maahanmuuttotutkimuksessa näkyvimpiä hallinnollisia yksiköitä, erityisesti siksi, että liikkeitä valtioiden välillä dokumentoidaan. (Olwig & Sørensen 2003, 5.) Esimerkiksi yksilön tai yhteisön kansallisuuden tai muun kuuluvuuden muuttumisen dokumentointi on vaikeampaa. On vaikeaa määrittää, millä hetkellä japanilainen henkilö ylittää näkymättömän rajan ja "muuttuu" suomalaiseksi. Yksilö voi myös kokea olevansa samaan aikaan suomalainen ja japanilainen. Kukaan ei kuitenkaan voi olla fyysisesti samaan aikaan Suomessa ja Japanissa.

Kansalaisuus on valtion viranomaisten myöntämä virallinen asema, jonka voi saavuttaa syntymässä tai hakemuksella. Nykyäänkin kansalaisuus on pääasiassa perintöä vanhemmilta: vain noin 3 % maailman väestöstä on saanut kansalaisuutensa maahanmuuton ja kansalaistamisen (naturalization) myötä. (Shachar 2009 ja Shachar & Hirschl 2007 teoksessa Hiitola et al. 2020, 14.) Henkilö voi olla jonkin valtion kansalainen asumatta kyseisessä valtiossa ja kokematta kuuluvuutta valtion kulttuuriin ja yhteisöihin (ibid. 14, 17).

Kansalaiset eivät tyypillisesti näe valtiotaan vain byrokrationa, vaan valtioihin liittyy myös kansallisia ideologioita. Karen Fog Olwig ja Ninna Nyberg Sørensen tulkitsivat Benedict Andersonin teoksesta *Imagined communities*, että valtiorajat vastaavat sosiokulttuuristen yhteisöjen rajoja ja muodostavat luonnollisia kuuluvuuden ja fyysisen läsnäolon paikkoja kansalaisilleen. (Anderson 1983 teoksessa Olwig & Sørensen 2003, 8.) Tämän ajattelutavan mukaan kansainvälinen siirtolaisuus tarkoittaa poliittisen ja hallinnollisen rajan ylittämisen lisäksi kotimaan jättämistä ja asettumista vieraaseen maahan ja tuntemattomaan kulttuuriin. Vaikka tämä pitääkin paikkaansa, useat antropologit ovat kuitenkin kyseenalaistaneet kansallismaantieteellisen ("National Geographic")

näkemyksen, koska myös valtiorajojen sisällä on tosiasiaa huomattavaa kulttuurista monimuotoisuutta. (Olwig & Sørensen 2003, 8.) Niin lähtö- kuin kohdemaakaan ei ole vain yksi homogeeninen kulttuuri ja yhteisö. (ibid., 9.) Nykyään siirtolaisuus ei myöskään tarkoita kotimaan jättämistä kokonaan, koska siirtolaiset voivat ylläpitää siteitä myös lähtömaahansa (ibid., 9). Jos henkilön ihmissuhteet ovat levittyneet useampaan valtioon, hän voi myös kokea hajanaista kuuluvuutta useampaan valtioon (Hiitola et al. 2020, 16). Sidoksia ja kuuluvuutta käsittelem tarkemmin luvussa 5 Kokemukset Suomessa ja erityisesti alaluvussa 5.5 Identiteetti, syrjintä ja kuuluvuus.

## 2.5 Yleisesti Japanista ja Suomesta

Kaikki tässä tutkielmassa haastatellut henkilöt olivat alun perin muuttaneet Suomeen ainakin osittain koulutukseen ja työhön liittyvistä syistä. Kerron siksi tässä luvussa erityisesti työn ja koulutuksen näkökulmasta hieman Japanista ja vertailuksi Suomesta. Sitten käsittelem Suomea maahanmuuttajan näkökulmasta.

Laman jälkeinen Japanin työmarkkinoiden uudelleenrakentuminen ja individualismin kasvu ovat edesauttaneet uudenlaisen työetiikan ja käytäntöjen syntymistä (Nagatomo 2014 teoksessa Yovcheva 2021, 807). Silti kirjoitushetkellä Japanissa erotellaan selvästi vakituinen ja määräaikainen työ. Vakituista työtä pidetään tavallisena työnä (*seiki koyō*). Sitä pidetään hyvänä vaihtoehtona määräaikaista työtä paremman varmuuden ja etenemismahdollisuuksien takia. Vakituudesta työstä saa tyypillisesti myös enemmän palkkaa sekä lakiturvaa epäoikeudenmukaista irtisanomista vastaan. Määräaikaista työtä kutsutaan epäsäännölliseksi työksi (*hiseiki koyō*). (Aoyagi & Ganelli 2013 teoksessa Kawashima 2021.) Satunnaisen ja väliaikaisen työn tekijöillä jäävät monet edut saamatta, kuten eläkkeet ja erilaiset bonukset. (Kawashima 2021, 6) Oman kokemukseni mukaan Suomessakin arvostetaan erityisesti vakituista työtä, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että vuonna 2019 kaikista määräaikaaisista palkansaajista yli 70 prosenttia olisi halunnut pysyvän työn (SVT 2019). Vakituisen työn tavoittelu mainittiin myös tämän tutkielman haastatteluissa.

Yksityiset koulutusinstituutiot alkoivat yleistyä Japanissa 1970-luvulla koulutusmarkkinoiden laajentamiseksi. Markkinat koostuvat pääasiassa kaksi- ja nelivuotisia koulutuksia tarjoavista instituutioista: yliopistoista sekä ammattitutkintoja

tarjoavista instituutioista, joita kutsutaan nimellä *senmon gakkō*. Nykyään mainituissa instituutioissa opiskeleminen on hyvin yleistä: neljä viidestä 18-vuotiaasta japanilaisesta jatkoi kolmannen asteen koulutukseen vuonna 2015. (Kawashima 2021, 5–6.) Suomessa vuonna 2018 korkeakoulutettuja oli noin 41 prosenttia väestöstä (Pantsu 2019). Kaikki tähän tutkielmaan haastatellut henkilöt olivat korkeakoulutettuja.

Suomi oli toisen maailmansodan jälkeisenä aikana muuttotappiovaltio. Suomeen suuntautuvat maahanmuuttoliikkeet ovat alkaneet verrattain myöhään muihin Pohjoismaihin verrattuna. (Hiitola et al. 2020, 3.) Nykyisin Suomen maahanmuuttopolitiikkaa voi kuvailla ”ulkoa kovaksi, sisältä pehmeäksi” (”hard on the outside, soft on the inside”) (Bosniak 2006 teoksessa Könönen 2018). Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalipolitiikka on inklusiivista, mutta maahanmuutto vahvasti rajoitettua (Könönen 2018) eli eksklusiivista. Sosiaali- ja terveysministeriö huolehtii ”maahanmuuttajien perusturvasta, kotoutumisen kannalta olennaisista sosiaali- ja terveyspalveluista ja omaan toimialueeseensa kuuluvista muista tuista” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022). Maahanmuuttajan oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin riippuu oleskeluluvan luonteesta, mutta henkilöllä, jolla on Suomessa vakituinen asuinkunta, on oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin kansalaisuudesta riippumatta. Lisäksi välttämätön toimeentulo turvataan kaikille sitä tarvitseville maahanmuuttajille ja kiireellistä sairaanhoitoa annetaan asuinpaikasta riippumatta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.) Työttömälle maahanmuuttajalle, joka on ilmoittautunut työ- ja elinkeinopalveluihin (TE-palveluihin) työttömäksi työnhakijaksi, myönnetään työmarkkinatukea ja peruspäivärahaa (Kansaneläkelaitos 2022).

Rajavalvonta asettaa maahanmuuttajat eriarvoiseen asemaan esimerkiksi oikeuden, työn, sosiaaliturvan ja perhe-elämän osalta (Hiitola et al. 2020, 2). Muuttajia luokitellaan eri tavoin. Lähtömaa, rotu tai etnisyys, ikä, uskonto, sukupuoli ovat joitakin taustatekijöitä. Lisäksi muutto voi olla pysyvää, väliaikaista tai kiertelevääkin. On laitonta ja laillista maahanmuuttoa ja erilaisia tapoja sopeutua, kouluttautua ja työllistyä. Maahanmuuttajat siis eroavat paljon toisistaan poliittisilta, taloudellisilta ja sosiaalisilta lähtökohdiltaan. Muutosta voi myös seurata erilaisia julkisia reaktioita ja maahanmuuttajilla voi olla hyvinkin erilaisia kokemuksia kuuluvuudesta, syrjinnästä ja syrjäytymisestä. (Zapata-Barrero & Yalaz 2018, 3–4.)

Suomenkin maahanmuuttopolitiikassa suhtaudutaan eri tavoin humanitaariseen ja työperäiseen maahanmuuttoon. Maahanmuuttajia kategorisoidaan esimerkiksi työvoimamaahanmuuttajiksi, perheen yhdistäjiksi, turvapaikanhakijoiksi tai siirto-opiskelijoiksi ja kategorioita hyödynnetään identiteettinä ja syinä erilaiselle kohtelulle (Könönen 2018, 55). Idealisoiduissa kuvauksissa pohjoismaiset hyvinvointivaltiot nähdään mallimaina maahanmuuttajien integraatiossa (Wiesbrock 2011 teoksessa Könönen 2018). Kuten muuallakin, Suomessakin maahanmuuttoon liittyvät rajoitukset kuitenkin ylläpitävät oikeushierarkioita ja ei-kansalaisten (non-citizen) erilaista kohtelua (Könönen 2018, 54).

Maahanmuuttopolitiikalla luodaan fyysisten valtiorajojen lisäksi muita rajoja: esimerkiksi oleskelulupia myönnetään tietyin perustein, jotka eivät kuitenkaan ole samat kuin perusteet kansalaisuuden myöntämiselle (Könönen 2018, 56). EU-maiden ulkopuolelta yli 90 päiväksi saapuvan muuttajan tulee hakea oleskelulupaa (Maahanmuuttovirasto 2022a). Pysyvä oleskelulupa vaatii usein pitkäaikaista asumista Suomessa, joten yksittäinen maahanmuuttaja saattaa joutua hakemaan oleskelulupaa useita kertoja vuosien aikana. Saadakseen yhtäläiset oikeudet syntyperäisten kansalaisten kanssa muuttajan tulee hakea myös kansalaisuutta. Prosessi maksaa useita satoja euroja, kestää useita kuukausia ja edellyttää tyypillisesti suomen tai ruotsin taitoa, täysi-ikäisyyttä ja vähintään viiden vuoden asumista Suomessa (Maahanmuuttovirasto 2022b).

Jukka Könösen teoksen taulukon 1 perusteella tulkitsen, että tässä tutkielmassa haastatellut japanilaiset kategorisoitaisiin todennäköisesti "ammattitaitoisiksi työntekijöiksi" (skilled worker). Sen vaatimuksena on yliopistotutkinto (academic degree) ja Suomen keskiarvoa korkeampi palkkataso. Taulukon mukaan "ammattitaitoiset työntekijät" saavat väliaikaisen tai jatkuvan asumisluvan työsopimuksesta riippuen, ja kansallisen sosiaaliturvan kattavuus riippuu työllisyyden kestosta. Lisäksi tämän kategorian henkilöt saavat kunnan palveluita, jos heidän asumislupansa on vähintään vuodeksi voimassa. (Könönen 2018, 57–59.) Toisin sanoen ainakin tämän kategorian maahanmuuttajalle seuraisi vakituisesta työstä erityistä hyötyä.



### 3 Tutkimus

#### 3.1 Tutkimuksen taustatekijät

Tämän tutkielman tutkimustehtävänä on kuvata ja tulkita Suomessa asuvien japanilaisten kokemuksia. Tarkoituksena ei ole yleistää tutkimustuloksia muihin maahanmuuttajiin, sillä maahanmuuttoon ja siihen liittyviin kokemuksiin vaikuttavia tekijöitä on valtavasti: esimerkiksi lähtö- ja kohdema, ajankohta, muuton syyt, yhteiskunta-asema, tieto, taito ja ammatti. Maahanmuuttotutkimuksen yleistäminen voi olla harhaanjohtavaa (Zapata-Barrero & Yalaz 2020, 270), sillä on kyse laajasta tutkimusalasta sekä monimuotoisista aikaikkunoista, aiheista ja ihmisryhmistä. Tämän tyyppisessä tutkielmassa tavoite ei siis myöskään ole todistaa, mitkä tekijät tuottavat muuttoliikettä, mutta erilaisten vaikutustekijöiden olemassaolon tiedostaminen mahdollistaa narratiivien monipuolisen tulkinnan.

#### 3.2 Tutkimusasetelma, -strategia ja -etiikka

Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella on erityinen merkitys muuttoliiketutkimuksessa, sillä se voi tuottaa rikasta, syvää ja vivahteikasta aineistoa. Kvalitatiivisella tutkimuksella voidaan saada sosiaalisten toimijoiden ääni kvantitatiivista tutkimusta paremmin esille. Parhaimmillaan sillä saavutetaan tarkempia esityksiä ihmisten oikeista elämäntilanteista kuin pelkästään kvantitatiivisella tutkimuksella. Antropologian vahvuus on erityisesti etnografisessa kenttätutkimuksessa ja havainnoinnissa. (Zapata-Barrero & Yalaz 2018, 2–3, 115.) Vaikka en käytä tässä tutkielmassa aineistonhankintamenetelmänä kumpaakaan, menetelmäksi valitsemallani haastattelututkimuksella on antropologinen lähestymistapa. Haastattelut ovatkin hyvin yleinen kvalitatiivisen tutkimuksen työkalu (Zapata-Barrero & Yalaz 2018, 14).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kohteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Tämän tutkimuksen asetelman tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään maahanmuuton ilmiötä paremmin ja perehtyä syvemmin yksilökokemuksiin Suomeen muuttamisesta, jäämisestä, sekä muuton vaikutuksista. Yksilöiden kokemuksia verrataan myös toisiinsa, jolloin nähdään kokemusten erilaisuudet ja yhtäläisyydet.

Tämä maisterintutkielma on luonteeltaan tyypittelevä ja luokitteleva. Tarkoituksena on yksittäistapausten melko kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja kokemusten kuvaaminen. Tutkimuksen strategiana on tapaustutkimus. Tapaustutkimus ei pyri tekemään yleistyksiä vaan kuvaamaan kyseessä olevia tapauksia tarkasti. Kyseessä on pieni otanta yksilöitä, joiden kokemuksista temaattisen kokonaisuuden muodostaminen on mahdollista. Tärkein tutkimuskysymykseni on:

- *Minkälaisia kuulumisuuden käsityksiä Suomeen muuttaneiden japanilaisten kertomuksissa ilmeni?*

Kuulumudella tarkoitetaan tässä kontekstissa ihmisen tunnetta siitä, että hän kuuluu yhteen tai useampaan ryhmään. Tutkimuskysymys liittyy moniin muihin kysymyksiin, joihin hahmottelen vastauksia tutkielman temaattisissa luvuissa:

- *Millaisia mielikuvia Suomeen liitettiin?*
- *Minkälaisia merkityksiä japanilaisuudella oli eri konteksteissa?*
- *Kuinka muuttoliikettä mahdollistettiin, estettiin ja uudelleentyöstettiin muuttoliikenarratiiveissa?*
- *Mitkä olivat muuttoliikkeen syyt ja vaikutukset näille yksilöille, ja kuinka näihin vaikuttivat hallinnot, yhteiskunnat ja maahanmuuttajat itse?*
- *Miten monikansallisuus tai transnationaalisuus näkyi maahanmuuttajien jokapäiväisessä elämässä?*

Tutkielman aineistonhankintamenetelmänä on itse tuotetut haastattelut. Itse määrittämieni kriteerien mukaan haastateltavien tuli olla täysikäisenä Suomeen muuttaneita, mutta Japanissa valtaosan elämästään asuneita. Japanin kansalaisuus ei ollut määrittävä tekijä, mutta kaikki haastatellut olivat haastatteluhetkellä Japanin kansalaisia. Ideanani oli saada haastateltavaksi ihmisiä, joilla on syvää kokemusta ja kulttuurista taustaa Japanissa, ja jotka ovat tehneet tietoisesti päätöksen muuttaa Suomeen.

Hyödynsin tutkielmassa viiden kahdenkeskisen haastattelun antia. Järjestin haastattelut vapaaehtoisten japanilaistaustaisten henkilöiden kanssa Suomessa vuoden 2021 helmikuusta joulukuuhun. Osa haastatteluista toteutui kasvokkain haastateltavien kotona tai työhuoneella, ja osa videoyhteydellä Zoom-alustalla. Haastattelut olivat

puolistrukturoituja ja kestivät alle tunnista yli kahteen tuntiin. En tuntenut ketään haastateltavista etukäteen ja lähestyin heitä sähköpostitse. Löysin yhteystiedot julkisilta verkkosivustoilta ja Suomessa toimivan Japaniin liittyvän yhdistyksen kautta. Yksi haastateltavista löytyi toisen haastateltavan avulla (esimerkki pienimuotoisesta lumipallo-otannasta).

Hyvän tutkimusetiikan mukaisesti työ tulee suunnitella ja toteuttaa huolellisesti ja rehellisesti. Kerroin haastattelujen karkean sisällön jo yhteydenottovaiheessa haastateltaville. Kerroin itsestäni haastattelun alussa, ja osallistujat kysyivät myös minulta tarkentavia kysymyksiä haastattelusta ja tutkimuksen pyrkimyksistä. Kerroin etukäteen, että tallennan haastattelut, säilytän ne turvallisesti ja tuhoan ne, kunhan tutkielma on valmis. Nauhoitin haastattelut sekä osallistujien suullisen luvan ja litteroin nauhoitteet sanatarkasti. Kerroin kullekin osallistujalle etukäteen, että tutkimus on anonyymi, ja keksin tutkimukseen itse salanimet. Säilytin anonymisoituja nauhoitteita ja litterointitiedostoja yliopiston salasanasuojatussa kotihakemistossa. Haastateltavilla oli oikeus peruuttaa osallistumisensa tutkimukseen tai pidättäytyä yksittäisistä kysymyksistä haastattelun jälkeenkin. Kukin haastateltu tiesi ennen tutkielman lopullista julkaisua oman salanimensä ja sai mahdollisuuden kommentoida tutkielmassa tehtyjä tulkintoja ja valintoja. Jokainen osallistuja luki tutkielman ennen sen palautusta ja antoi kommentteja. Sain osallistujilta arvokasta palautetta, joilla korjasin pieniä yksityiskohtia ja vähensin osallistujien tunnistettavuutta entisestään anonymiteetin turvaamiseksi.

Kukin haastateltu sai valita haastattelun kieleksi suomen tai englannin, ja useammassa haastatteluissa kieli vaihtui haastattelun aikana. Haastattelujen alussa kehoitin kutakin osallistujaa käyttämään tarvittaessa japaninkielisiä tukisanoja vapaamman itseilmaisun varmistamiseksi. Suomessa syntyneenä suomen kansalaisena en voinut etukäteen tietää, mitkä aiheet olisivat osallistujille kaikkein olennaisimpia. Olin suunnitellut kysymykset valmiiksi, ja lisäksi uusia aihealueita nousi esille haastattelujen aikana. Haastateltavat etenivät kertomuksissaan suunniteltuihin ja suunnittelemattomiin aiheisiin. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut, ja strategianani oli kysyä vain hyvin vähän suljettuja kysymyksiä. Puolistrukturoidulla strategialla sain näkökulmia moniin samoihin aiheisiin sekä samalla haastateltavien omia, vapaita kertomuksia ja mielipiteitä.

Haastatteluaineiston aiheet limittyivät toisiinsa monella tavalla, mutta tekstin jäsentämiseksi haastateltujen olen koonnut kertomuksia eri aihealueisiin. Tutkielman analyysimenetelmät ovat tyypittely ja teemoittelu. Tutkimusaineistosta kiteytetään siis tyypillisiä ominaisuuksia, eli tässä tutkimuksessa toistuvia havaintoja, kokemuksia tai kertomuksia. Samalla pyrin hahmottamaan haastatteluista keskeisiä teemoja. Kertomukset eivät kuitenkaan ole esikuvia liikkuvuuden syistä tai kaavamaisuudesta. Niiden välityksellä voidaan havaita liikkuvuuden mahdollistavia tai sitä estäviä tekijöitä; voimia, jotka ohjaavat muuttajia tiettyyn suuntaan ajoittain yllätyksellisillä tavoilla (Collins 2018, 969).

Haastatteluissa ei käyty läpi yksityiskohtaisia elämäntarinoita lapsuudesta lähtien, mutta aineistoa syntyi myös. Enimmäkseen tässä nykyhetkeen keskittyvässä tutkimuksessa syntyi tarinoita muutoksesta, pyrkimyksistä ja kokemuksista esimerkiksi perhe-elämään, työhön ja vapaa-aikaan liittyen. Aloitin aineistoanalyysin teemoittelun kvalitatiivisen sisällönanalyysin keinoin eli tarkastelemalla, mistä aiheista haastateltavilla on ollut eniten sanottavaa, ja mitä haastateltavat ovat aiheisiin liittyen sanoneet. Temaattiset luvut on rakennettu siten, että samaa aihetta koskevat käsitykset pyritään esittämään samassa alaluvussa. Tarkoituksena oli saada siten aineiston keskinäiset poikkeavuudet ja samankaltaisuudet selkeästi näkyviin. Olen pyrkinyt jakamaan teemat kronologisesti siten, että ensimmäisessä teemaluvussa käsitellään muuttoon vaikuttaneita taustatekijöitä, toisessa teemaluvussa kokemuksia Suomesta, kun taas kolmannessa luvussa käsitellään teemoja, jotka vaikuttavat oleellisimmalta Suomeen jäämiselle. Aikajärjestys ja teemoittelu ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen ja suoraviivainen, koska esimerkiksi mielikuvat muuttuvat ja liittyvät muuton jälkeisiin kokemuksiin. Kolmella teemaluvulla on useita alalukuja, kattaen esimerkiksi mielikuvien, kuulumisuuden, kansalaisuuden ja tyytyväisyyden teemoja.

Haastattelun keinoin kerätyistä kertomuksista saatava tieto on luonteeltaan kontekstuaalista, minkä takia pyrin tässä tutkielmassa esittämään haastateltujen näkemyksiä keskustelukontekstissaan. Tarkoitus ei ole esittää empiiristä yleispätevää tietoa, vaan kokemustietoa, mielipiteitä ja näkemyksiä. Kertomukset ja tulkinnat kertomuksista ovat vain osa totuutta (Zapata-Barrero & Yalaz 2020, 275). Todelliset tapahtumat suodattuvat ensin kertojan omissa ajatuksissa ja sanavalinnoissa, sitten kirjoittajan mielikuvissa ja kirjoittamishetken sanavalinnoissa, ja lopulta lukijan tulkinnoissa. Käytän osin suoria lainauksia, jolloin osa välivaiheista ohitettiin. Tarkoituksenani oli myös

ilmaista selkeästi, milloin kyseessä oli haastateltavan sanat, jonkin toisen tutkijan sanat tai oma tulkintani aiheesta. Käänsin englannin- ja japaninkieliset ilmaukset tutkielmaan suomeksi, mutta näissä tapauksissa alkuperäinen lainaus on sulkeissa mukana. Tällöinkin sijoitin lainaukset kuitenkin tutkijana johonkin kontekstiin, joka saattoi osin olla erillinen kertojan aikomasta. Valitsin haastateltavat, asetin haastatteluille ääriviivat ja rakenteen ja kehitin kysymyksiä. Lisäksi tallensin, säilytin, litteroin ja tulkitsin tuotettua aineistoa. Haastattelijana vastuuni syntyneen tutkimuksen sisällöstä oli siis suuri. Pysin kuitenkin ottamaan osallistujien näkökulmat parhaani mukaan huomioon litteroimalla ja analysoimalla tarkasti. Lisäksi annoin jokaiselle osallistujalle mahdollisuuden lukea ja kommentoida tutkielmaa ennen julkaisua ja hyödynsin ehdotuksia tutkielman parantamiseksi.

### **3.3 Haastatelluista henkilöistä**

Haastattelin tutkimukseen viittä henkilöä. Miehiä oli kolme: Akito, Itaru ja Osamu. Naisia oli kaksi: Asuka ja Erina. Nimet ovat peitenimiä haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi. Henkilökohtaisiin haastatteluihin ja suomalaiseen tutkimusperinteeseen sopivasti keksin tutkielmaan sukunimien sijaan etunimiä. Tässä luvussa kerron osallistujista ensin yleisemmin, ja sitten esittelen osallistujat aakkosjärjestyksessä yksityiskohtaisemmin.

Valitsin ja kategorisoin osallistujat ennen kaikkea lähtö- ja kohdemaan perusteella, mikä on eurooppalaisessa maahanmuuttotutkimuksessa yleisin kategorisointitapa (Zapata-Barrero & Yalaz 2018, 18, 22). Tutkimus on metodologisesti nationalistinen, koska tutkimus kategorisoi maahanmuuttajia lähtö- ja kohdevaltioiden perusteella. Siksi otin tutkimuksessa huomioon, että maahanmuuttajilla voi olla useampia ristiriitaisiakin identiteettejä, jotka eivät ole suoraan sidoksissa kansallisuuteen (Zapata-Barrero & Yalaz 2018, 25). Aikuisena omasta tahdosta Suomeen muuttaminen oli yksi kriteereistä, eli kohderyhmä oli aikuiset ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat. Elämäkokemukset olivat tälle tutkielmalle ikää relevantimpia, minkä takia tarkkaa ikää osallistujilta en missään vaiheessa kysynyt. Jotkut kertoivat ikänsä oma-aloitteisesti, ja lisäksi suurpiirteiset iät kävivät ilmi esimerkiksi elämäntapahtumiin liittyvistä vuosiluvuista. Haastateltavia oli eri ikäisiä noin 30-vuotiaasta yli 50-vuotiaaksi. Muutto tapahtui yksilöiden omasta tahdosta ja laillisin keinoin. Uskonto, etnisuus ja sukupuoli eivät olleet erityisenä tutkimuskohteena, enkä kiinnittänyt niihin huomiota haastateltavien valinnassa.

Haastatteluista ei voinut sanoa varmaksi, oliko Suomessa asuminen luonteeltaan pysyvää vai väliaikaista, ja jäämisen potentiaaliin kiinnitetään huomiota erityisesti luvussa 6 Jääminen. Osamu oli haastatteluhetkellä viettänyt aikaa Suomessa alle viisi vuotta, kun taas Asuka yli kolmekymmentä vuotta. Muut osallistujat olivat olleet Suomessa 5–15 vuotta. Kaikilla oli aiempiakin kansainvälisen muuton kokemuksia. Kaikki haastatellut asuivat haastatteluhetkellä Uudellamaalla, mutta esimerkiksi Akito mainitsi kertomuksissaan asuneensa ainakin neljässä eri kaupungissa ympäri Suomea. Kaikki olivat keskiluokkaisia, korkeakoulutettuja ja olivat alun perin muuttaneet Suomeen ainakin opintoihin tai työhön liittyvistä syistä. Kaikki haastatellut olivat tavalla tai toisella sekä kouluttautuneet että työllistyneet Suomessa. Lisäksi kaikki olivat opiskelleet jossain vaiheessa suomen kieltä.

### **3.3.1 Akito**

Akito oli haastatteluhetkellä viettänyt Suomessa yli 5 vuotta. Käytyään ulkomailla vaihdossa ja alettuaan jo työskentelemään Japanissa Akito sai ajatuksen suorittaa maisterintutkintonsa Euroopassa. Jalkapallofanina hän harkitsi Espanjaa, mutta lukukausimaksut olivat siellä hänen mielestään korkeita. Akito punnitsi ilmaista opetusta tarjoavista yliopistoista sopivia vaihtoehtoja, haki korkeakouluihin, ja pääsi Suomeen yliopistoon kansainväliseen ohjelmaan. Haastatteluhetkellä Akito oli jo suorittanut tutkintonsa, työllistynyt, ja asunut useissa eri kaupungeissa Suomessa.

### **3.3.2 Asuka**

Asuka oli aiemminkin asunut Euroopassa. Suomesta hän kiinnostui silloin, kun hän luki kirjasta muiden maiden ohella Suomen tai suomalaisten kylmän sodan identiteetistä, ja hän halusi tutustua maahan enemmän. Asuka kävi 1980-luvulla kesän ajan Suomessa perhemajoituksessa, ja kiinnostui hakemaan myös opiskelemaan. Hän saapuikin Suomeen 1990-luvulla suorittamaan maisteritutkintoa englanninkieliseen ohjelmaan. Haastatteluhetkellä Asuka oli valmistunut, mennyt naimisiin suomalaisen miehen kanssa ja kasvattanut Suomessa kaksi lasta aikuiseksi.

### 3.3.3 Erina

Erina rajasi potentiaalisesti muuttokohteeksi Euroopan eri kohteita esimerkiksi lukukausimaksujen perusteella. Saadessaan suomalaiselta säätiöltä tukea hän halusi tulla Suomeen väitöskirjatutkijaksi. Väitöskirjaa koskevalla alustavalla vierailulla Suomessa Erina tapasi myös nykyisen aviomiehensä. Lopulta Erina muutti Suomeen parisuhteen ja tutkimuksen takia. Haastatteluhetkellä Erinalla oli myös yksi peruskouluikäinen lapsi, ja hänen aviomiehellään oli kolme aikuista lasta. Erina oli asunut Suomessa jo yli 10 vuotta.

### 3.3.4 Itaru

Itaru opiskeli useissa maissa ennen Suomeen saapumistaan ja lopulta saapui Suomeen lähes 10 vuotta sitten akateemista uraa varten. Itaru ei alun perin ajatellut jäävänsä lopullisesti Suomeen, mutta haastatteluhetkellä hän uskoi saavansa pysyvän akateemisen pestin melko pian. Itarun vaimo on Suomen läheltä kotoisin, ja perhe vietti aikaa myös siellä. Koska Suomi oli lähellä vaimon muuta perhettä, päätös muuttaa helpottui. Haastatteluhetkellä Itaru asui Suomessa vaimon ja kahden peruskouluikäisen lapsen kanssa, joiden lisäksi pari odotti kolmatta lastaan.

### 3.3.5 Osamu

Osamu työskenteli Japanissa, mutta oli kiinnostunut työskentelemään Japanin ulkopuolella. Hän oli asunut ulkomailla ennen Suomea, ja oli käynyt Suomessa kerran työn puolesta. Yksityisen sektorin työn kautta syntyi myös mahdollisuus hakea yrityksen avointa työpaikkaa Suomessa, ja saatuaan sen Osamu muutti Suomeen. Haastatteluhetkellä Osamu oli asunut Suomessa alle 5 vuotta japanilaisen vaimon ja parin yhteisten lasten kanssa.

## 4 Muuttaminen

Tässä alaluvussa käsittelen teorian tukemana sitä, millä tavalla haastatellut sanoittivat pyrkimyksiään ja syitä muuttaa. Lisäksi käsittelen haastateltujen kokemuksia muuttoprosessista.

### 4.1 Pyrkimys ja kyky

Aivan ensin käsittelen yleisemmin muuttoliikkeen alkuasetelmaa. Yksilön suhdetta muuttamisen mahdollisuuksiin kuvataan käsitteellä muuttopyrkimys (migration aspiration), joka kattaa yksilönäkökulman lisäksi myös kollektiiviset ja normatiiviset ulottuvuudet. Muuttopyrkimys viittaa siihen, että muutolla on yksilölle hänen omasta näkökulmastaan potentiaalisesti positiivisia seurauksia. (Carling & Collins 2018, 915–916.) Pyrkimys kattaa myös näkemyksen siitä, että muuttaminen on muuttamattomuutta mieluisampi vaihtoehtosyystä tai toisesta (Carling & Schewel 2018, 946).

Muuttaminen tai muuttamatta jättäminen ei aina riipu vain yksilöstä itsestään: on myös muuttoon vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä. Siksi pyrkimyksen lisäksi käytetään käsitettä kyky (ability) muuttaa. (Carling & Schewel 2018, 945.) Vain osalla heistä, jotka pyrkivät muuttamaan, on myös kyky muuttaa. He, jotka eivät päädy muuttamaan, voivat olla tekemättä niin joko vastentahtoisesti tai vapaaehtoisesti; vastentahtoisilla puuttuu kyky, ja vapaaehtoisilla pyrkimys. (ibid., 946.) Tässä tutkimuksessa haastatelluilla oli tietysti Suomeen muuttoa suunnitellessaan sekä pyrkimys että kyky muuttaa.

### 4.2 Mielikuvat

*"I got this kind of a general feeling of this part of Europe." – Itaru*

Sosiaalinen mielikuvitus (social imaginary) on keskeistä maahanmuuton päätöksentekoprosessille ja kokemukselle (Yovcheva 2021, 805). Maantieteellisten mielikuvien lähestymistapa tutkii monenlaisia kysymyksiä: miksi ihmiset muuttavat, miksi he muuttavat niihin kohteisiin, joihin muuttavat, ja miksi suurimmalla osalla ihmisistä ei ole ollenkaan kiinnostusta kansainväliseen maahanmuuttoon (Thompson 2017, 82).

Maantieteellinen mielikuvitus (geographical imagination) on kokoelma käsityksiä paikoista,



niiden ihmisistä, maisemista ja ilmastosta sekä kulttuurisista, taloudellisista, sosiaalisista ja poliittisista ominaisuuksista. Mielikuvia voi syntyä myös paikoista, joissa yksilö ei ole käynyt, ja näitä mielikuvia vieraista paikoista voi silti vertailla tuttujen paikkojen kanssa kuvitelmissa. Paikat voivat vaikuttaa esimerkiksi innostavilta tai epäviehättäviltä, olipa kyse sitten lomamatkailusta tai pysyvästä maahanmuutosta. (Thompson 2017, 79.) Vaikka maantieteelliset mielikuvat ovat usein hyvin yksinkertaistettuja, ne ovat myös keino ymmärtää paikkoja, joissa ei ole käynyt (Chang & Lim 2004 teoksessa Thompson 2017, 79).

Itävaltaan ja Bulgariaan muuttaneiden japanilaisten kokemuksiin ja asiantuntijoiden arvioihin perustuvassa tutkimuksessa (Yovcheva 2021) japanilaiset välttelivät Japanin epäkohdista kertomista, mutta monet kertoivat mielellään siitä, mikä heitä veti puoleensa Euroopassa. Japanilaiset kokivat joidenkin asioiden puuttuvan Japanissa ja he kuvittelivat löytävänsä ne "Lännestä" ("in the West") kuulemansa, lukemansa tai näkemänsä perusteella. Tällaisia seikkoja olivat suora viestintä, hierarkian puute, mukautumisen tarpeen puute, parempi työn ja vapaa-ajan tasapaino, aidot ihmissuhteet, vapaus olla oma itsensä ja – kaikista tärkeimpänä naisille – sukupuolen vapautuminen. (Yovcheva 2021, 808.) Tämän tutkimuksen japanilaiset eivät nimenomaisesti maininneet näitä tekijöinä mielikuvina ennen muuttoa, mutta he ovat oppineet arvostamaan näitä asioita Suomessa. Joillekin ne ovat syy jäädä, mikä todetaan tarkemmin luvussa 6 Jääminen.

Monet tähän tutkielmaan haastatelluista eivät olleet koskaan käyneet Suomessa ennen tänne muuttamista, mistä voi päätellä, että kiinnostus Suomeen muuttamiseen syntyi maantieteellisten mielikuvien pohjalta. Itaru mainitsi käyneensä ennen Suomeen muuttamista useissa valtioissa lähellä Suomea ja omien sanojensa mukaan hänellä oli "yleinen tuntemus tästä osasta Eurooppaa" ("general feeling of this part of Europe"). Itaru oli laittanut Suomen mielessään samaan kategoriaan muiden Pohjois-Euroopan maiden kanssa, ja ajatteli, että Suomi on samanlainen kuin mainitut. Osamun mielestä monilla japanilaisilla oli positiivinen mielikuva "Skandinavian maista Suomi mukaan lukien" ("Scandinavian countries, including Finland"). Pohjoismaiden ulkopuolella on yleistä, että Skandinaviaa käytetään Pohjoismaiden synonyymina, vaikkei se sitä olekaan. Osamun mukaan Suomi tunnettiin hyvästä designista, rauhallisuudesta ja lämpimydestä, vaikka ilmasto onkin hyvin kylmä. Japanin uutisartikkeleissa Suomea kuvattiin Osamun mukaan esimerkiksi seuraavalla tavalla:

"OK, Suomi on hieno maa, onnellisin maa. Kaikki on ilmaista, vaikka veroaste on erittäin korkea. Koulutus, terveydenhoito, hyvinvointi, nuo ovat käytännössä ilmaisia." ("OK, Finland is a great country, happiest country. Everything is free, although the tax rate is extremely high. Education, healthcare, welfare, those are basically free.")

Osamu itse koki, että koulutus oli hyvää, mutta terveydenhoito ei oikeastaan ollut ilmaista. Osa Suomen maineesta ja mielikuvista oli siis muuttunut täällä asumisen myötä.

Erina ei ollut koskaan käynyt Suomessa ennen ensimmäistä väitöskirjatapaamistaan. Erina sanoi, että "Suomen imago oli tosi positiivinen Japanissa". Erina oli katsonut suomalaisia elokuvia, ja mainitsi myös elokuvan Ruokala Lokki (Kamome shokudō), joka on Naoko Ogigamin vuonna 2006 ohjaama, ensimmäinen Suomessa kuvattu japanilainen elokuva. Erina muisti, että Suomi-mielikuvia oli myös saunasta ja koulutusjärjestelmästä. Osamun ja Itarun tavoin Erina arveli: "ehkä en ole erottanut kovin hyvin eroja muista Pohjoismaista", ja yleisemmin "pohjoisista maista on tosi positiivinen mielikuva Japanissa".

Akito ei ollut koskaan käynyt Suomessa tai tavannut suomalaisia ennen muuttoaan. Hän kuitenkin sanoi, ettei sillä ollut päätökselle merkitystä: aiemmat mielikuvat ja Suomeen tutustuminen internetin välityksellä riittivät. Toisaalta myös esimerkiksi oman yrityksen perustamiseen liittyen Akito sanoi "menevänsä yleensä virran mukana" ("I usually go with the flow"), ja ylipäättään yksi hänen ominaisuuksistaan tai persoonallisuuspiirteistään oli joustavuus, mikä helpotti päätöksen tekemistä. Kun kysyin Akitolta, millaisia hänen mielikuvansa Suomesta olivat ennen muuttoa, hän mainitsi saunan, Marimekon, Muumit ja revontulet. Hän tiesi Suomen olevan Pohjoismaa, muttei olisi osannut osoittaa kartalta, mikä Pohjoismaista Suomi on. Akito oli keskustellut ennen muuttoaan toisen Suomessa asuvan japanilaisen kanssa, ja he olivat tulleet johtopäätökseen, että esimerkiksi suomalaisesta arkkitehtuurista ja designista pitäminen olivat yleisiä syitä japanilaisille muuttaa Suomeen.

Maantieteellisten alueiden, joihin kulttuurien ja yhteiskuntien uskotaan asettuvan, ei tarvitse olla kansallisten rajojen määrittämiä. Yhden kansakunnan tai valtion sisällä voidaan ajatella olevan useita kulttuurialueita. (Gupta & Ferguson 1992, 7.) Tätä tutkielmaa varten haastateltujen japanilaisten mielikuvissa Suomi vaikutti olevan muiden Pohjoismaiden kanssa samaa aluetta maantieteellisesti ja kulttuurisesti. Edellä antamieni

esimerkkien perusteella haastateltujen japanilaisten kuvitellussa maantieteessä Suomi sijoittui siis osaksi korkealle arvostettuja Pohjoismaita esimerkiksi luonnon, rauhan, koulutuksen ja designin ansiosta.

Konkreettisten mahdollisuuksien ja rajoitteiden lisäksi muuttoliikkeissä on siis kyse mielikuvista: kullakin ihmisellä on tietynlaisiin paikkoihin liittyviä tunteita, muistoja ja mielikuvia, jotka voivat olla lähtöisin omista kokemuksista tai toisten kertomuksista (Carling & Collins 2018, 918). Pyrkimykseen voi tulkita sisältyvän eri alueiden välistä vertailua. Tietyllä alueella asumisen näennäinen arvo riippuu alueen ominaisuuksista ja yksilön omista tarpeista ja mieltymyksistä. Joskus muuttoliike voi olla kuin osa jotakin kulttuurista projektia, eli olla odotusten ja velvollisuuden tunnon myötävaikuttamaa. (Carling & Schewel 2018, 953–954).

Osamu sanoi olleensa jo teini-ikästä kiinnostunut ulkomaista ja ulkomaalaisista sekä vieraista kulttuureista. Osamun vanhemmat olivat puolestaan olleet ajattelutavaltaan kotimaakeskeisiä, ja Osamulla oli nuoruudessaan hyvin rajalliset kontaktimahdollisuudet ulkomaihin. Osamun japanilainen vaimo oli asunut nuorempana ulkomailla ja halusi mahdollisuuden tullen kokeilla uudelleen ulkomailla asumista. Osamu oli käynyt kerran Suomessa ja oli tavannut suomalaisia ihmisiä.

Japanissa oli "melko normaalia" mennä jo kandidaatintutkinnon jälkeen töihin, Asuka sanoi. Hän etsi työpaikkoja, joissa olisi jonkinlainen yhteys Suomeen, mutta päätti kuitenkin tulla Suomeen suorittamaan maisterintutkintonsa. Harkitessaan ulkomailla opiskelua Asuka ei miettinyt muita maita kuin Suomea. Tulkitsin, että kiinnostus Suomeen syntyi alun perin lukemisesta. Asuka törmäsi nimittäin Japanissa opiskellessaan tekstiin, jossa käsiteltiin Suomen kohtaloa ja identiteettiä kylmän sodan aikana ja ennen sitä. Teoksesta syntyneiden mielikuvien pohjalta Asuka kiinnostui tutustumaan Suomeen tarkemmin. Asukalle tuli tilaisuus asua Suomessa kesän ajan perhemajoituksessa. Kesästä jäi Asukalle hyvä mieli ja uusia mielikuvia Suomesta: kokemusta hän kuvaili sanoilla ystävällinen, luonnollinen ja lämminsydäminen. Kesän jälkeen Asuka halusi tietää lisää, ja päätti tulla Suomeen "joksikin aikaa". Haastatteluhetkellä Asuka oli ollut Suomessa yli kolmekymmentä vuotta.

### 4.3 ”Muuttamisen kulttuuri” ja kasautuva vaikutus

*”Well, why don't we try one more country.” – Itaru*

Aiemmin kerroin antropologisista tutkimuksista, joissa huomattiin muuttoliikkeen olevan oleellinen osa joitakin yhteiskuntia. Vaikka muuttoliike ei olisikaan erottamaton osa yhteisön elinkeinoa, joissakin tapauksissa muuttoliikkeistä vaikuttaa syntyvän liikkuvuusfetisismiä muistuttava muuttamisen kulttuuri (culture of migration), johon sisältyvät esimerkiksi muuttoliikkeiden ja siirtolaisuuden ihannointi ja sitä vahvistavat aatteet, tavat ja uskomukset. Siirtolaisten ylistäminen on yksi näkyvä esimerkki muuttamisen kulttuurista. (Ali 2007, 39; Massey et al. 1993, 452.) Kasautuvan vaikutuksen (cumulative causation) teorian mukaan kukin yksittäinen muuttoliike (act of migration) muuttaa sosiaalista kontekstia tyypillisesti sellaiseen suuntaan, joka tekee tulevista muuttoliikkeistä entistä todennäköisempiä. Mahdollisia vaikutustekijöitä on jaettu kuuteen luokkaan, jotka ovat tulojen, maan ja inhimillisen pääoman jakautuminen, maatalouden järjestäytyminen, kulttuuri ja työn merkitys. (Massey et al. 1993, 451.) Joissakin tapauksissa ihmiset ”oppivat” muuttamaan ja haluamaan muuttaa silloinkin, kun taloudellisia ja sosiaalisia syitä ei näytä löytyvän: liikkeistä on tällöin tullut opittua sosiaalista käytöstä. (Ali 2007, 39; Bal & Willems 2014). Muuttamaan oppiminen on todella oppimista siksi, että useiden kohteiden muutoissa tarvitaan ja kehitetään kykyä sopeutua elämään tuntemattomissa konteksteissa (Thompson 2017).

Monivaiheiseen tai monikansalliseen muuttoon liittyy usein polkuriippuutta (path dependency). Tällä ei tarkoiteta, että muutto olisi lineaarista tai ennalta-arvattavaa, vaan sitä, että muuttoliikkeet eivät ole irrallisia aiemmista kokemuksista ja voivat fokuoittaa kokemusten pohjalta vahvasti tietyn tavoitteen ympärille. (Collins 2020, 19.) Tulkintani mukaan Itarun kokemukset olivat esimerkki tästä. Itaru oli opiskellut ja työskennellyt aiemmin Euroopassa, ja miettiessään seuraavaa akateemista sijoittumistaan hän harkitsi lukuisia maita ympäri maailmaa ennen päättymistään Suomeen. Työskennellessään vaimonsa kotimaassa Itaru sai työmahdollisuuden myös Suomesta, ja perheen täytyi päättää, jatkaako siellä vai muuttaako Suomeen. Itarun pyrkimys vaikutti ennen kaikkea olevan pysyvän akateemisen työpaikan saaminen ja hän haki sitä pääasiassa ulkomailta. Itaru oli jo opiskellut ja työskennellyt useissa eri maissa ja haki useisiin akateemisiin instituutioihin ympäri maailmaa. Vaikutti siltä, että aiempien liikkuvuuskokemusten ja

todennäköisesti myös muiden elämäkokemusten pohjalta Itaru oli "oppinut muuttamaan" ja tunnistamaan omia tavoitteitaan. "Vielä yhden maan" kokeileminen tuntui mahdolliselta ratkaisulta fokusoidun tavoitteen saavuttamiselle. Itaru ei suinkaan ollut ainoa, jolla oli kokemusta useammassa eri maassa asumisesta. Kaikki haastatellut olivat asuneet jo aiemmin ulkomailla eli Japanin ulkopuolella: "ulkomaan asuminen ei ole ensimmäinen kerta", Erina sanoi. Kaikkien haastateltujen muutot olivat siis olleet monivaiheisia.

Pariskuntien osalta on otettava huomioon, että haastatellut eivät tehneet päätöstä yksin. Itaru ja hänen vaimonsa olivat vielä nuoria ja kokeilivat vielä yhtä maata. Keskiluokkainen maahanmuuttajuus on enenevässä määrin riippuvainen kahden henkilön urakehityksestä ja vaatii päätöksentekoa kotitalouden tasolla (Hardill 2002 teoksessa Scott 2019). Itarun sanojen mukaan perheellä oli "window of opportunity" eli tietynlainen aikasidonnainen mahdollisuus. Perheellä oli joustava tilanne ja kyky muuttaa. Keskiluokilla liikkuvuus liitetään tiettyihin elämänvaiheisiin. "Oikealla ajalla" muuttaa, asettua, palata tai jäädä paikalleen on usein normatiivista valtaa yksilön päätöksissä. Nuoret aikuiset ovat erityisen liikkuvainen ikäryhmä, ja muuttoliikkeitä voi tapahtua esimerkiksi kolmannen asteen koulutuksen, urakehityksen ja perheen perustamisen pohjalta (Harris et al. 2020 teoksessa Robertson & Roberts 2022, 13–14).

#### **4.4 Ulkopuoliset vaikutustekijät**

Muuttamisen tunnetut seuraukset, kuten sosiaalisen statuksen muutokset, vaikuttavat matkustamisen kokemukseen (Glick Schiller & Salazar 2013, 196). Valtarakenteelliset esteet sekä hallinnolliset helpotukset tai hankaloittamiset voivat vaikuttaa ihmisten haluun ylittääään muuttaa tai toisaalta vaikuttaa merkittävästi muuton kulkuun. Nykyajan muuttoliikettä tarkastellessa globalisaatio ja siihen liittyvät ilmiöt ovat oleellisia, sillä muuttoliikkeeseen vaikuttavat yksilön ja yhteisön poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset järkipäiset päätökset, yritysverkostot ja monet muut transnationaaliset prosessit (Ong 1999, 5).

Ihmiset soveltavat ja uusivat jokapäiväisessä elämässään normeja, arvoja ja mielikuvia ajasta, tilasta ja sosiaalisesta järjestyksestä (Ong 1999). Aihwa Ong esitti Sherry Ortnerin ja Michel Foucault'n teosten pohjalta, että käytäntöteoriassa (practice theory) yksilön toimijuus asetetaan keskiöön, mutta samalla ihmisten motiivit ja halut eivät ole immuuneja

hallinnon säätelylle. Valtiovallan lisäksi myös muut vallan muodot, kuten talous ja ihmissuhteet vaikuttavat yksilön päätöksiin. (Ortner ja Foucault teoksessa Ong 1999, 5–6.) Yksilöt eivät edes liikkeessaan ole koskaan täysin vapaita ulkopuolisesta säätelystä: lähtiessään yhdestä säätelyn kentästä he saapuvat toisen vallan alle. Globalisaation aikakaudella yksilöiden ja hallinnon mielikuvat kansalaisuudesta ja yksilönvapaudesta ovat muuttuneet joustavampaan suuntaan. Päällisin puolin taloudelliselta vaikuttavassa toiminnassa on kuitenkin taustalla esimerkiksi perheeseen, kansallisuuteen sekä sosiaaliseen liikkuvuuteen ja valtaan liittyviä merkitysrakenteita. (Ong 1999, 6, 11, 19–20.) Esimerkiksi perhesyyt ja työ ovatkin tyypillisiä syitä muuttaa.

Yksilön ulkopuolisista vaikuttimista puhuttaessa käytetään usein käsitteitä ohjaava tekijä (driver), määräävä tekijä (determinant) ja syy (cause). (Carling & Collins 2018, 919.) Haastateltujen kohdalla olisi hyvin vaikea mainita nimenomaan määräävää tekijää, sillä syyt muuttua ja jäädä ovat moninaiset ja pitkällä aikavälillä myös vaihtelevat. Ohjaava tai vaikuttava tekijä ovat osuvampia termejä myös siksi, että ulkopuoliset tekijät kyllä vaikuttavat muuttoliikkeisiin helpottavasti ja haittaavasti, mutta eivät yksin selitä sitä (ibid., 921). Vaikuttavia tekijöitä voidaan katsoa olevan viisi, ja ne perustuvat perinteiseen push-pull-näkökulmaan. Taloudelliset tekijät kattavat esimerkiksi työmahdollisuudet ja tulotason. Poliittiset tekijät puolestaan liittyvät turvallisuuteen tai turvattomuuteen, sekä tietysti laajalti poliittisiin päätöksiin. Väestötieteellisiin tekijöihin sisältyvät väestöjen koot ja rakenteet. Sosiaalisia tekijöitä ovat kulttuuriin ja perheeseen perustuvat käytännöt. Ympäristötekijät taas liittyvät elinpiiriin hyvinvointiin ja uhkiin. (Black et al. 2011, 6.) Näitä näkökulmia hyödynnetään enimmäkseen työväenluokkaa koskevassa muuttoliiketutkimuksessa, mutta niitä voi hyödyntää myös keskiluokkaa koskemaan. Kaikki viisi tekijää nimittäin näkyivät haastateltavien kertomuksissa, joskin vaihtelevilla painotuksilla. Alustan aiheita tässä alaluvussa, mutta tarkemmin käsittelen niitä muualla. Taloudellisia ja poliittisia tekijöitä käsittelen erityisesti osissa 5.1 Talous ja turvallisuus sekä 5.2 Kansalaisuus, kansallisuus ja hallinto. Väestötieteelliset tekijät ja ympäristötekijät välittyvät mielestäni parhaiten kuvauksista Suomen rauhasta ja puhtaaksi koetusta luonnosta, joista mainintoja löytyy useammasta luvusta. Sosiaaliset tekijät ovat tässä tutkimuksessa näkyvimpiä, ja niitä käsittelen erityisesti luvun 5 alaluvuissa.

Kuten mainitsin luvussa 2.6 Maastamuutto Japanista, vakituinen työ on Japanissa arvokasta. Akiton isä oli aluksi muuttamista vastaan, koska Akitolla oli jo hyvä työ melko suuressa ja perinteisessä japanilaisessa yrityksessä. Äiti puolestaan tuki Akiton ajatusta: Akitolla oli nuorempi sisar, joka aikoi joka tapauksessa jäädä Japaniin, joten Akito sai "tehdä mitä haluaa" ("do whatever you want"). Akito kuitenkin uskoi, että äiti olisi tukenut päätöstä, vaikka hän olisi ollut ainoa lapsi. Akiton muutettua molemmat vanhemmat kävivät Suomessa ja rakastuivat Suomeen. Perhesiteiden luomaa velvollisuudentuntoa käsittelen lisää alaluvuissa 5.2 Kansalaisuus, kansallisuus ja hallinto, 5.4 Ystävyys ja yhteisöllisyys sekä 5.7 Perhe-elämä ja lasten sopeutuminen.

Taloustutkimukset liittyvät erityisesti muuton ennakkosuunnitteluun ja päätöksentekoon. Haastateltavat mainitsivat kertomuksissaan rahan vaikuttaneen muuttoon johtaneisiin valintoihin. Esimerkiksi ilmainen tai tuettu koulutus koettiin tärkeäksi tekijäksi valinnassa. Asuka sai eräältä kansainvälistä opiskelua tukevalta organisaatiolta tukea omaan tutkintonsa suorittamiseen. Erinakin sai apurahaa yhdeksän ensimmäisen kuukautensa ajaksi ja päätti tulla Suomeen. Taloudellinen tuki suomalaiselta säätiöltä vaikutti olemaan yksi ratkaisevista tekijöistä valita Suomi muiden Euroopan maiden sijaan, kun Erina halusi tehdä väitöskirjatutkimusta Japanin ulkopuolella. Suunnitellessaan opintojaan ulkomailla Akito etsi tietoa siitä, missä maassa hän pystyisi opiskelemaan haluamaansa tutkintoa veloitusetta. Akito oli jo ollut kiinnostunut toisessa Euroopan maassa opiskelemisesta, mutta hänelle oli selvinnyt, että se tulisi kalliiksi, ja lisäksi kyseisen maan koulutusjärjestelmä vaikutti huonosti järjestetyltä. Sopivia valtioita löytyi kuitenkin Euroopasta useita. Akito rajasi valikoimansa kahteen valtioon muiden ihmisten kokemusten ja mielipiteiden perusteella: Suomi oli näistä toinen. Akito haki itselleen sopiviin oppilaitoksiin molempiin maihin ja saadessaan paikan kahdesta suomalaisesta yliopistosta hän muutti Suomeen opiskelemaan.

Länsimaista koulutusta arvostetaan erityisesti Aasiassa, ja sen nähdään edistävän työllistymistä ja keskiluokkaistumista. Liikkuvuusmahdollisuudet ovat osittain sidoksissa ikään: aikuistumisen kynnyksellä olevat ja kaksikymppiset ovat muita ikäluokkia liikkuvampia kansainvälisen maahanmuuton kontekstissa. Tämä voi johtua esimerkiksi perhesuhteiden ja työelämän vähäisestä sitovuudesta ja johtuvan nuorten kiinnostuksesta kokea muita kulttuureita. Ihmiset muuttavat noihin aikoihin opiskellakseen korkeakouluissa, kehittääkseen uraansa ja perustaakseen perheen. Siirtolaisuus nuorena

voi toimia eräänlaisena siirtymäriittinä aikuisuuteen ja toisaalta keskiluokkaisuuteen. (Scott 2019.)

Erityisesti koulutusperusteinen maahanmuutto tapahtuu usein sellaisena ajanjaksona elämässä, kun nuoret ihmiset etsivät myös mahdollisuutta perustaa oman perheen. Jotkut tuovat kumppaneita mukana kotimaasta, jotkut taas löytävät kumppaninsa vastaanottavasta maasta. (Olwig & Valentin 2015, 7.) Osamu muutti Suomeen japanilaisen vaimonsa ja parin yhteisten lasten kanssa. Itaru muutti Suomeen muualla Euroopassa tapaamansa vaimon ja parin yhteisen lapsen kanssa. Myötävaikuttimena oli maantieteellinen syy, sillä vaimon kotimaa oli lähellä Suomea, ja hän pystyi helpommin matkustamaan tapaamaan sukulaisiaan.

Kun Erina tuli väitöskirjatutkimuksen tekemistä varten ensimmäistä kertaa Suomeen "katsomaan, minkälainen Suomi on", hän tapasi tulevan aviomiehensä. Asukan suunnitelmissa oli alun perin kouluttautua Suomessa muutaman vuoden ajan. Tiivistin Asukan kertomuksesta, että alkuperäinen suunnitelma oli opiskella ja mennä sen jälkeen töihin, esimerkiksi Japaniin johonkin Suomeen suuntautuvaan yritykseen, ja matkustella Suomen ja Japanin välillä. Suomeen 1990-luvulla muuttanut Asuka sanoi: "menin kihloihin ja sitten naimisiin, niin se on tietenkin vaikuttanut". Kumppanin löytäminen Suomesta oli ollut yksi syistä muuttaa suunnitelmia ja jäädä Suomeen toistaiseksi. Jäämisen päätöksistä kerron enemmän luvussa 6 Jääminen.

#### 4.5 "Sattuma"

*"I didn't really consider Finland as the final place, but it just happened, so that, uh, one thing led to another and ended up in here." – Itaru*

Tämän alaluvun alkuun nostetusta lainauksesta käy ilmi, että Itaru ei alun perin suunnitellut Suomen olevan viimeinen asuinsija, jonka tulkitsin tässä tarkoittavan ylipäätään pitkäaikaista, vakinaista asumista Suomessa. Käyn läpi Itarun ja Osamun kokemukset "sattumasta" eli tässä kontekstissa siitä, että haastatellut sanoittivat kokemuksensa omaa toimijuutta sivuuttavasti. Vaikka yksilöiden toimijuudella on suuri merkitys heidän tulevaisuudelleen, "sattuman" tai "onnekkisuuden" merkitys näkyy erityisesti näissä esimerkeissä.



Kansainvälisen korkeakoulutuksen aika on yksilölle kehitys- ja siirtymävaihe, jolle on luonteenomaista itsensä löytäminen eli omien luonteenpiirteiden, kiinnostuksenkohteiden ja arvojen tunnistaminen. Opiskelijoiden urasuunnitelmat eivät välttämättä liity tiettyyn valtioon, vaan ne voivat olla rajattomia ja avoimia: joskus ne haarautuvat ja suuntautuvat odottamattomilla tavoilla uusien kokemusten pohjalta. (Findlay et al. 2017, 197.)

Itaru muutti Suomeen akateemisista syistä. Hän oli jo opiskellut useissa maissa ja työskennellyt useissa yliopistoissa. Akateeminen ura oli hänen mukaansa hyvin kilpailullinen. Itaru haki töitä useista maista ympäri maailman ja harkitsi myös Japaniin palaamista, mutta vietettyään jo pitkän ajan Euroopassa, jääminen tuntui mukavammalta. Itaru oli jo tottunut olemaan erossa Japanissa asuvasta perheestään, kun taas hänen vaimonsa oli aina asunut Euroopassa. Esimerkiksi Australiaan muuttaminen tarkoittaisi, että Itarun lapset olisivat kaukana molempien vanhempien perheistä. Itaru oli valmis muuttamaan akateemisen menestyksen toiveissa moniin eri maihin, kunhan töitä löytyisi. Tämä ei ole harvinaista: akateemikot ja tutkijat ovat tutkituimpia keskiluokkaisia siirtolaisia, koska heidän liikkuvuutensa ymmärretään osaksi laajempaa transnationaalisen tiedon vaihtamisen prosessia. Akateeminen ura on yksi esimerkki urasuunnista, joissa kansainvälinen liikkuvuus on arvostettua ja väylä nopeaan urakehitykseen. (Scott 2019.) Itaru olisi voinut omien sanojensa mukaan päätyä mihin tahansa niistä maista, joihin hän haki töihin, mutta hän "päätyi" (ended up) Suomeen. Suomeen hakeminen oli toki häneltä tietoinen päätös, mutta Suomeen päätymiseen vaadittiin paljon muutakin. Itarun tapauksessa sattuman vaikutelma saattoi syntyä siitä, että työn saaminen oli jonkun muun henkilön varassa, ja töitä olisi voinut sattua saamaan muualta Suomen sijaan.

Yana Yovchevan tutkimuksessa Bulgariaan muuttaneet japanilaiset naiset menivät naimisiin paikallisten miesten kanssa ennen muuttoaan ja päätyivät ("ended up") sen vuoksi Bulgariaan. (Yovcheva 2021, 808) "Päätyä" on sana, joka luo vaikutelman yksilön toimijuuden vähäisyydestä ja "sattumasta". Vaikutelma on erilainen kuin vaikkapa sanavalinnalla "valita". Oikeasti kyseessä ei kuitenkaan täysin ole sattuma sikäli, että tutustuminen bulgarialaiseen ei automaattisesti tarkoita Bulgariaan muuttamista; siksi käytän tässä sanaa "sattuma" lainausmerkeissä.

Osamalla ja hänen vaimollaan oli jo ennestään kiinnostus muuttaa ulkomaille. Mahdollisuus muuttaa tuli kuitenkin lopulta työpaikan ansiosta. Osamun esimies tiesi, että Osamua kiinnosti työskennellä Japanin ulkopuolella, ja tarjoutui suosittelemaan häntä tehtävään Suomessa. Suomessa aukesi yksi tehtävä, joka vastasi Osamun ammattitaitoa. "Niin tapahtui elämässäni, ja sitten olin onnekas ja sain tämän työpaikan silloin" ("That happened in my life, and then I was lucky to get this position at that time."), Osamu kertasi. Sanavalinnasta "onnekas" nousi mielikuva siitä, että muutto oli osin ulkopuolisen vaikutustekijän sanelemaa, mikä piti toki paikkaansa.

## 5 Kokemukset Suomessa

Tässä luvussa käsittelen, millaisia kokemuksia haastatelluilla oli Suomessa asumisesta. Kokemukset on teemoiteltu kahdeksaan alalukuun.

### 5.1 Talous ja turvallisuus

*"— I'm not going to be homeless here." – Akito*

Taloustekijät ovat yksi viidestä ulkopuolisesta vaikutustekijästä muuttoliikkeille. Haastatellut mainitsivat esimerkiksi Suomen ilmaisen koulutuksen yhdeksi tärkeäksi tekijäksi. Talousasiat vaikuttavat ihmisten elämään kuitenkin myös muuton jälkeen. Työelämään siirtynyt Akito koki taloutensa olevan turvattu Suomessa. Lainauksen mukaisesti hän uskoi, että mikäli hän menettäisi työpaikkansa, hän saisi Suomen valtiolta tukea tilanteeseensa, eikä joutuisi työttömyyden seurauksena kodittomaksi.

Erina sai säätiöltä apurahaa ensimmäisenä asuinvuotenaan Suomessa. "Siksi elämäni mielestäni sujui hyvin", Erina muisteli. Kun säätiöltä saatava apuraha loppui ja töitä ei löytynyt, Erina koki tilanteensa Suomessa hankalaksi: se oli "vaikea vuosi minulle". Hän sai kuitenkin myöhemmin toiselta säätiöltä tukea tutkintonsa jatkamiseen, ja elämä sujui jälleen. "Aina apuraha auttaa minua", Erina kiteytti. Esimerkiksi viisumin saaminen oli Erinalle helppoa, sillä hänellä oli jo opinto-oikeus. Rahaongelmat olivat aluksi Erinalle ylipäätään näkyvimpiä Suomessa asumisen ongelmia. Toisaalta Erina oli haastattelussa mielissään siitä, että Suomessa harrastaminen ja kursseilla käyminen oli Japania helpompaa ja edullisempaa.

Erinaa oli "aina yllättänyt" Suomen rahaan liittyvät eriävät käytännöt eri maiden kansalaisten kohdalla. Erinalla oli käsitys, että jos japanilainen tulisi esimerkiksi Helsingin yliopistoon maisteriohjelman, hänen tulisi maksaa paljon rahaa opinnoistaan vain siksi, että hän ei ole Euroopan unionin kansalainen. Erina myös harmitteli, että koska hän ei ollut suomalainen, hän menettäisi oikeutensa Suomessa työskentelyn aikana kerryttämänsä eläkkeeseen, mikäli hän päättäisi palata Japaniin. Suomen kansalaisuuden hankkimiseen liittyvistä haasteista keskustelen seuraavaksi.

## 5.2 Kansalaisuus, kansallisuus ja hallinto

*"– Do you intend to obtain Finnish nationality?"*

*– Yes and no." – Itaru*

*"I don't want to give up my Japanese nationality." – Akito*

Kansa (nation) on "kuviteltu poliittinen yhteisö, joka kuvitellaan luonnostaan rajalliseksi ja suvereeniksi" ("an imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign") (Anderson 2006, 5–6). Kuviteltu tai kuvitteellinen kansa on siksi, että pienimmänkään kansan jäsenet eivät tunne kaikkia muita kansan jäseniä, mutta silti kansan ajatus elää kunkin jäsenensä mielessä (ibid., 6). Rajallinen kansa on siksi, koska suurimmillakin niistä on (jossain määrin joustavat) rajat, joiden ulkopuolella on muita kansoja – mikään kansa ei kuvittele itseään koko ihmiskunnan kattavaksi (ibid., 7). Yhteisöksi kansa mielletään siksi, koska mahdollisista todellisista epätasa-arvoista ja hyväksikäytöstä huolimatta kansa nähdään syvänä horisontaalisena toveruutena (ibid., 7). Kuten alaluvussa 2.4 Kansalaisuus, kansallisuus ja kuulumuus kirjoitin, kansallisuudella tarkoitan tässä tutkielmassa yksilön itselleen kuvittelemaa kuulumuutta kansaan, vaikka julkisella keskustelulla ja muilla ulkopuolisilla vaikutustekijöillä voidaankin pyrkiä vaikuttamaan kuulumuuden tunteeseen. Kansalaisuudella taas tarkoitan lain määrittelemää poliittista statusta, jonka perusteella henkilölle esimerkiksi myönnetään passi.

Suomen kansalaisuuden hankkiminen oli mietityttänyt erityisesti pitkään Suomessa asuneita haastateltuja. Sen hankkimiseen liittyi haasteita, jotka johtuivat lähes yksinomaan Japanin laista kaksoiskansalaisuuden kohdalla. Suomen lain mukaan kaksoiskansalaisuudelle ei ollut estettä, mutta Japanin lain takia Suomen kansalaiseksi haluavan japanilaisen maahanmuuttajan oli samalla luovuttava Japanin kansalaisuudesta. Kaksoiskansalaisuus mahdollistaisi joustavamman pääsyn eri maiden työmarkkinoille, eri identiteetin osa-alueiden korostamisen ja erilaisten valtioiden sisäisten tai välisten byrokraattisten toimien kiertämisen (Studemeyer 2015, 565). Kaksoiskansalaisuuden monet edut jäivät kuitenkin saamatta.

Haastattelussa Akito sanoi, että "typerä laki" esti häntä saavuttamasta kaksoiskansalaisuutta, joten hän ei aikonut hakea Suomen kansalaisuutta lainkaan. Itaru puhui pitkään mietteistään lakia kohtaan. Hänen mukaansa Japanin laki ilmaisi, että

henkilön saadessa toisen maan kansalaisuuden, Japanin kansalaisuus katoaisi. Itarun mukaan lakiin liittyi kuitenkin paljon epämääräisyyttä. Jos perheessä toinen vanhempi olisi japanilainen ja toinen jonkin muun maan kansalainen, lapsilla voisi olla useamman maan passi. 20-vuotiaana monikansallisen perheen lapsen tulisi päättää, kumman maan kansalaisuuden haluaisi pitää. Itarun mukaan päätökselle annettaisiin kaksi vuotta aikaa, mutta vaikka päätöstä ei tekisi, mitään ei tapahtuisi: lain mukaan kahden maan kansalaisen täytyisi tietoisesti pyrkiä luopumaan jommastakummasta, mutta ei ole lauseketta (clause) rangaistuksesta, mikäli niin ei tekisi, Itaru selvensi. Hän uskoi, että kansainvälisten perheiden lapset olisivat poikkeus vain käytännössä, koska laissa ei hänen mukaansa ollut hyvää perustetta poikkeukselle. Itarulle ja tälle tutkielmalle relevantimpi ongelma oli lopulta kuitenkin se, että Itaru ei itse pystynyt hankkimaan kaksoiskansalaisuutta. Kaksoiskansalaisuuden saaminen muussa kuin edellä mainitussa tilanteessa ei haastatteluhetkellä ollut mahdollista: uutta kansalaisuutta hakiessa Japanin kansalaisuus olisi kadonnut välittömästi. Itaru tiivistä olevansa ärsyyntynyt tilanteeseen.

Lopulta Itaru ei kuitenkaan uskonut päätyvänsä takaisin Japaniin, joten häntä ei haitannut ajatus kansalaisuudesta luopumisesta. Hänelle kansalaisuudessa oli kyse kätevydestä ("a matter of convenience"). Ehkä olisi järkevää pystyä äänestämään Suomen vaaleissa, Itaru järkeili, ja hän olikin äänestänyt jo paikallisvaaleissa. Itaru sanoi olevansa kansallisuuden kohdalla joustava, ja ettei hänelle olisi ongelma vaihtaa kansalaisuutta. Hän kuitenkin koki ehkä tarvitsevansa jonkin yksittäisen tapauksen ("incident"), joka saisi vaikkapa ärsyyntymään Japanin valtioon ja luopumaan kansalaisuudesta: "voisin tehdä niin, mutta en silti tee" ("I could do that, but I still don't."), hän sanoi. Suomessa Itaru oli ärsyyntynyt pysyvään oleskelulupaansa, koska se oli nimestään huolimatta voimassa viisi vuotta, kuten hänen työlupansakin oli. "Mitä järkeä" ("what's the point"), Itaru mietti. Ehkä jo senkin takia pitäisi olla suomalainen, hän jatkoi. Suomalainen passi on "yhtä hyvä kuin muutkin" ("as good as any other"), mutta asiaa täytyi miettiä – ja läpäistä testi, hän nauroi. Testillä Itaru viittasi YKI:in eli yleiseen kielikokeeseen.

Haastatteluhetkellä Osamu koki, että hän, hänen vaimonsa ja lapsensa olivat "100 % japanilaisia" ("100% Japanese"). Osamun oli vaikea ajatella priorisoivansa suomen kansalaisuutta edes pidemmällä aikavälillä, koska koko perhe oli japanilainen ja puhui suomea vasta kolmantena kielenään.

Maahanmuuttajat saattavat kokea uskollisuutta ja moraalista velvollisuutta kotimaahansa tai siellä asuviin ihmisiin, esimerkiksi perheeseensä. Perheet saattavat hyödyntää transnationaalisia verkostojaan järjestäessään hoitoa perheenjäsenille (Baldassar & Merla 2014 ja Tiilikainen 2011 teoksessa Hiitola et al. 2020, 4). Ylirajaiset perhe- ja hoivasuhteet asettuivat kertomuksissa vastakkain Japanin kaksoiskansalaisuutta koskevan lain kanssa.

Itarulle hankaluus Japanin kansalaisuuden menettämisessä tulisi vastaan, mikäli hänen täytyisi viettää Japanissa yli kolme kuukautta jostakin syystä, esimerkiksi vanhempien sairastumisen takia. Asukalle Suomen kansalaiseksi tuleminen oli "vaikea kysymys". Haastatteluhetkeen mennessä hän ei kuitenkaan ollut halunnut hakea Suomen kansalaisuutta. Asuka perusteli päätöstään sillä, että hän oli ainoa lapsi ja hänen vanhempansa olivat vielä elossa: jos Asukan vanhemmat sairastuisivat vakavasti ja hänen täytyisi mennä Japaniin hoitamaan vanhempiaan, se olisi helpompaa järjestää Japanin kansalaisena. Vaikka haastatteluhetkellä koronapandemiasta johtuen Asuka olisi joutunut karanteeniin Japaniin saapuessaan, Japanin valtio ei olisi kuitenkaan kieltänyt Asukaa palaamasta takaisin, sillä hän oli Japanin kansalainen. Suomen kansalaisena hänen olisi täytynyt anoa lupaa ja kertoa viranomaisille "erityinen syy" matkustaa Japaniin, Asuka selitti. Liikkuvuus olisi siis ollut Asukalle rajatumpaa.

Asukan mielestä Suomen kansalaisuuden puuttumisesta ei ollut hänelle haittaa. Koska Asukalla oli pysyvä oleskelulupa, hän sai työskennellä vapaasti. Koronapandemian aikaiseen työttömyystilanteeseen liittyen hän kuitenkin harmitteli, ettei hän voinut hakea työttömyysetuutta samalla tavalla kuin Suomen kansalaiset. Vaikka Asukalla oli suomalainen henkilötunnus ja verkkopankkitunnuksetkin, digitaaliset työttömyysetuuden palvelut ohjasivat häntä hoitamaan asiat puhelimitse kansalaisuuden perusteella.

Osamu sanoi, että hänen kokemuksensa hallinnollisista asioista Suomessa olivat kerrostuneita. Osamulle itselleen oli ollut helppoa vaikkapa avata pankkitili ja rekisteröityä esimerkiksi Digi- ja väestötietovirastoon, sillä hän sai apua työnantajan kustantamalta maahanmuuttotukea tarjoavalta palvelulta (relocation agency). Vaikka prosessit olivat olleet välillä hyvin monimutkaisia ja aikaa vieviä, kaikki hoitui hyvin. Osamun perheelle vastaavat prosessit olivat puolestaan olleet vaikeampia, koska maahanmuuttotuki oli yksilöllistetty vain Osamulle. Hän yritti kuitenkin oppia omista kokemuksistaan ja soveltaa niitä perheen tarpeisiin. "Se on silti vähän erilaista ja vaikeaa" ("It's still a little bit different

and difficult"), Osamu kertoi. Hyvä puoli suomalaisissa hallinnollisissa prosesseissa kuitenkin oli, että suuri osa vaikkapa asiakirjapalveluista oli tarjolla internetissä, kun taas Japanissa lähtökohta oli asian hoitaminen kasvokkain, Osamu sanoi.

### 5.3 Kieli

*"— En osaa sanoa, mitä minä haluan sanoa." – Erina*

Haastatteluista kävi ilmi, että suomen kielen taito oli merkittävässä asemassa Suomessa asumiseen sopeutumisessa. Vaikka suomalaiset osaavat verrattain hyvin englantia ja useat palvelut ovat tarjolla englanniksi, suomen kielen oppiminen tuntui tarpeelliselta vaiheelta sopeutumisprosessissa.

Asuka oli aloittanut suomen kielen opiskelun jo Japanissa asuessaan. Koska hänen kielitaitonsa ei kuitenkaan olisi vielä opiskelujen alkaessa riittänyt yliopistomaailmassa toimimiseen tai omien sanojensa mukaan "tavalliseen kanssakäymiseenkään", olivat opinnot onneksi englannin kielellä. Toisaalta Asuka koki, että suomalaisiin tutustuminen oli vaikeampaa, kun "tietenki se kaikki oli englanniksi". Ensimmäinen vuosi Suomessa oli Asukalle "tuskallista". Hänelle syntyi "kriisi" siitä, että hän ei ollut kyennyt kommunikoimaan suomalaisten kanssa suomeksi: "— En voi tutustua suomalaisiin ollenkaan. Ja tuli hätä." Harrastuksessakin puhuttiin suomea, ja tuntui, että suomalaisten seurustellessa tauoilla keskenään Asuka joutui itse jäämään jälleen vain ulkomaalaisten joukkoon. Kun ihmiset huomasivat, että Asukalle voi puhua suomeakin, ilmapiiri muuttui hänelle avoimemmaksi. Asuka oli sitä mieltä, että vaikka suomalaiset olisivat osanneet englantia, he eivät oma-aloitteisesti olleet halunneet tulla sitä käyttämään. Toisaalta Asuka arveli, että ehkä suomalaisten englannin kielen taito olisi ollut paranemassa, ja että suomalaiset olisivat olleet hiljalleen muuttumassa avoimempaan suuntaan.

Asuka arveli, että hän ei ollut japanilaisena maahanmuuttajana aivan tyypillinen tapaus, sillä hän oli oppinut suomen kielen verrattain varhain. Asuka oli kuullut usein muilta maahanmuuttajilta, että varsinkin väsyneenä suomalaisten seassa ainoana ulkomaalaisena ollessa "ei jaksaa oikeen kuunnella sitä keskustelua". Joskus tuntui, että keskustelussa oli vaikea pysyä luontevana ja läsnä. Muut eivät välttämättä ottaneetkaan keskusteluun mukaan. "Vähän sellasta ulkopuolista tunnettaki tulee", Asuka tiivisti. Asuka

oli antanut muille maahanmuuttajille suomenkielistä tulkkausapua haastavissa tilanteissa. Asuka kertoi, että jotkut maahanmuuttajat kokivat stressaavaksi, että arkielämässä oli alati "suomenkielisessä maailmassa". Hän koki, että oma äidinkieli on tunnekieli, ja jotkin maahanmuuttajat pyrkivät purkamaan stressiä keskustelemalla muiden kanssa nimenomaan omalla äidinkielellään.

Osamu oli opiskellut suomea, mutta selvemmin hänen kertomastaan erottuivat hänen vaimonsa ja lastensa kokemukset. Suomen kielen taito oli nimittäin yksi merkittävä tekijä sille, missä koulussa lapset voivat opiskella. Valtaosa Suomen julkisista ja perheelle ilmaisista kouluista olivat suomenkielisiä. Osamun vaimo opiskeli suomea suorittaakseen yleisen kielitutkinnon (YKI). YKI:n suorittaminen olisi tarpeellista myös kansalaisuutta hakiessa. (Maahanmuuttovirasto 2022b; Maahanmuuttovirasto 2022c.)

Kun kysyin Akitolta, tuntuivatko jotkin asiat erityisen vaikeilta tai helpoilta, hän vastasi, että useimmat asiat olivat tuntuneet helpolta, ja esimerkiksi kaupungista ja yliopistosta tietoa oli tarjolla englanniksi. Kieliasian Akito toi siis esille helpottavana tekijänä ensimmäisten joukossa. Haastateltavista Akito oli ainoa, joka ei maininnut nimenomaan suomen kieleen liittyviä haasteita lainkaan, vaan kertoi sopeutumista helpottavaksi tekijäksi esimerkiksi kaupunkien ja yliopiston englanninkielisen viestinnän. Työn tekokin hoitui kokonaan englanniksi. Vaikka englanninkielistä tietoa oli ollut Akitolle helposti tarjolla, hänkin oli opiskellut suomen kieltä Suomessa asuessaan.

Itaru kuvaili suomen kielen taitoaan "surkeaksi" tai "rähjäiseksi" ("very shabby"), joten hän opiskeli suomea haastatteluhetkellä. Itaru koki tarvitsevansa suomen kieltä jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa esimerkiksi vanhempien ihmisten kanssa; hänen asuinympäristössään oli paljon vanhuksia. Itaru sanoi, että hänellä meni hyvin kauan lukea esimerkiksi artikkeleita. Suomalaiset kollegat mainitsivat usein lukeneensa "hesarista" (Helsingin Sanomat) tai muista sanomalehdistä jotakin, kun taas Itarun yleisin uutislähde oli Ylen uutiset selkosuomeksi. Itaru myös koki, että Suomessa "tapahtuu paljon kulttuurisia juttuja" ("cultural things going on") suomeksi, mutta hän ei oikein voinut osallistua tai kuluttaa sellaista sisältöä. Itarua ei olisi haitannut osallistua enemmän, ja hän olisi halunnut myös pystyä seuraamaan politiikkaa paremmin.



Aiemmin Itaru puhui vaimonsa kanssa englantia, vaimo lasten kanssa omaa äidinkieltään, lapset Itarun kanssa japania, ja joskus lapset keskenään suomea. Suomi perheen yhteisenä kielenä oli Itarun ja vaimon mielestä outo ajatus, koska kumpikaan ei puhunut sitä äidinkielenään. He tajusivat, että oli helpoin vaihtoehto vaihtaa vaimon äidinkieleen, sillä Itarukin puhui sitä suomea paremmin. Perheen pääkieleksi olikin haastatteluhetkellä vakiintumassa vaimon äidinkieli. Itaru ei ollut enää lasten iän takia huolissaan, että lapset lakkaisivat kokonaan puhumasta japania, joten hän uskalsi itsekkin kokeilla suomen ja vaimon äidinkielen harjoittelua. Pari odotti kuitenkin haastatteluhetkellä kolmatta lastaan, joten oli mahdollista, että perheen kieli muuttuisi uudelleen. Itaru halusi, että lapset voisivat kehittää japanin kielen taitoaan, nauttia japanilaisesta taiteesta ja keskustella isovanhempiensa kanssa japanin kielellä. Itaru oli kuitenkin jo tuolloin hieman "väsynyt käymään japanilaisessa koulussa joka lauantaiaamu", joten kolmannen lapsen kohdalla perinne saattaisi päättyä. Japanilaisesta koulusta kerron enemmän seuraavassa alaluvussa.

Erinalle kielen oppiminen oli ollut haastavaa. Erina oli kuitenkin käynyt useilla erilaisilla suomen kielen kursseilla ja koki hyötynensä niistä. Erityisesti "virallinen kieli oli vaikea minulle ymmärtää", Erina sanoi. Hän koki, että haastatteluhetkellä Suomessa asumisen ongelmat liittyivät lähes yksinomaan suomen kieleen. Hän ei ollut aina kokenut kyenneensä ilmaisemaan itseään suomeksi haluamallaan tavalla ja englannin käyttäminen oli joskus ollut ongelma keskustelukumppaneille. Erinalla oli enimmäkseen japanilaisia ystäviä ja hän arveli sen johtuvan siitä, että hän halusi puhua vapaa-ajallaan paljon japania. Erina koki myös erityisen tärkeäksi opettaa lapselleen japanin kieltä, ja siksi hän oli pyytänyt muilta maahanmuuttajilta apua lapsen kielelliseen kasvatukseen. Erina ja aviomies puhuivat keskenään englantia. Lisäksi Erina puhui parin yhteiselle lapselle japania, ja aviomies suomea.

Haastatellut omaksuivat erilaisia lähestymistapoja kieleen, ja erilaisia strategioita kielenopiskeluun. Arjessaan Itaru puhui pääasiassa englantia ja japania. "Helsinki-kuplan" ("Helsinki bubble") huono puoli oli, että ulkomaalaisia oli sen verran paljon, että hän tottui puhumaan englantia. Itarun ulkomaalainen ystävä sanoi, että hän kieltäytyi puhumasta englantia. Itaru kokeili haastattelun aikoihin toimintatapaa: hän esitti, ettei osaisi englantia, jotta vaikkapa asiakaspalvelija puhuisi hänelle suomea, ja kieli pääsisi kehittymään. Asuka halusi rohkeasti käyttää ja oppia suomen kieltä kuten Itarukin, mutta ei kuitenkaan

esittänyt, ettei hän osaisi suomea. Erina taas koki japanin puhumisen miellyttävämmäksi, vaikka opiskelikin suomea elämän helpottamiseksi. Akitoa ei haitannut käyttää englannin kieltä arkielämässä ja tutustuessaan suomalaisiin. Osamu oli viettänyt Suomessa vähiten aikaa, ja kielen käyttämisen strategia ei vielä ollut aivan selvä.

Näkemykset kielestä liittyvät myös kuuluvuuden kokemuksiin, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että suomen kieleen vähemmän positiivisesti suhtautuvat myös vaikuttivat kokevan vähemmän kuuluvuutta suomalaisuuteen ja toisin päin. Asukan ja Erinan kokemuksissa kielestä kuuluvuuden kokemukset tulivat erityisen hyvin esille. Erina painotti japanin kielen tärkeyttä, ja piti myös muilla tavoin yhteyttä Japaniin ja japanilaiseen kulttuuriin. Asuka taas tavoitteli suomalaisiin tutustumista erityisesti suomen kielen kautta, ja vaikutti hän yksiselitteisesti määritellykään itseään suomalaiseksi, Suomi ja suomalainen kulttuuri vaikuttivat tuntuvan Asukalle enemmän "omalta" kuin Erinalle. Kuuluvuuden kokemuksia käsittelemme tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

#### 5.4 Ystävyys ja yhteisöllisyys

*"I think it's important for us foreigners to, like, deliver our messages and daily life to Finnish people and international people." – Akito*

*"It's still new to my friends, but I really appreciate their friendship and support.*

*I couldn't... I couldn't have enjoyed or even survived without their support.*

*It takes time, even for me." – Osamu*

Tässä alaluvussa käsittelemme osallistujien ylijärjaisiakin kokemuksia ihmissuhteista ja yhteisöihin kuulumisesta. Keskiluokkaisten maahanmuuttajien kohdalla maahanmuutossa ei yleensä ole kyse yksinkertaisesta integraatioprosessista, vaan he säilyttävät yhteyksiä ja ovat samaan aikaan "täällä" ja "siellä" jokapäiväisessä elämässään (Scott 2019). Joskus transnationaaliset sidokset konkretisoituvat tiedonvälityksenä ja viestintänä, eli esimerkiksi puhelinoitoina ja kirjeinä, ja nykyisin myös sähköisenä viestintänä (Bal & Willems 2014, 4).

Erina kertoi tapaavansa joskus japanilaisia sukulaisia verkkokokousohjelma Zoomin välityksellä. Samaa alustaa käytettiin, kun Erinan lapsi puhui Erinan isän kanssa. Lapsen kielen kehittämiseen ohjelma oli myös ollut avuksi: lapsi opiskeli japanin kielen

kirjoitusjärjestelmän kanji-merkkejä serkkunsa kanssa. Viestintäteknologiat mahdollistavat tällaiset uudenlaiset yhdessäolon (co-presence) muodot: tieto- ja viestintäteknologioiden (ICT) avulla ihmiset voivat tuntea toisten läsnäolon etäisyyksistä huolimatta (Baldassar et al. 2016, 134). Polymediat mahdollistavat myös transnationaalisten perheiden sisäisten kulttuuristen, taloudellisten ja sosiaalisten voimavarojen välittämisen (Madianou & Miller 2012) silloinkin, kun perheenjäsenet asuvat toisistaan etäällä tai eivät kykene muista syistä tapaamaan. Erina kertoi, että hän ei hyödyntänyt näitä aivan kaikessa: suomalaisia kavereita hän ei ole tavannut verkon kautta juuri ollenkaan. Viestintäteknologia oli Erinalle tärkeää siis erityisesti perheen kuuluvuuden ja suhteiden ylläpidossa.

Jos transnationaalisen perheen määrittelee perheeksi, joka on levittänyt useamman valtion alueelle siten, että perhe ja kotitalous ovat erottuneet (Goulbourne et al. 2010 teoksessa Phoenix 2019), tämän tutkimuksen perheet sen suppeassa merkityksessä eivät olleet transnationaalisia. Haastateltujen henkilöiden mahdolliset omat lapset asuivat nimittäin kaikki Suomessa. Haastateltujen omat vanhemmat asuivat kuitenkin Japanissa, joten toisaalta jokainen tässä tutkimuksessa haastateltu henkilö oli osa ylirajaista perhettä. Tulkinta riippuu siis siitä, ajatteleeko kunkin osallistujan osaksi perhettä vanhempiansa, lastensa vai molempien kautta. Ylirajainen perhe on kuitenkin vain silloin, jos perheenjäsenillä on ylirajainen kuuluvuuden ja yhtenäisyyden tunne (Bryceson & Vuorela teoksessa Phoenix 2019).

Transnationaalisten perheiden on mahdollisuus ylläpitää jaettuja mielikuvia ja kuuluvuuden kokemuksia yhteydenpidolla tai vierailuilla (Yeoh et al. 2005 teoksessa Phoenix 2019). Joskus on mahdollista luoda tunne perhejäsenten elämien samanaikaisuudesta ja yhteneväisyydestä erilaisilla yhteisillä aktiviteeteilla ja rutiineilla (Levitt & Glick Schiller 2004 teoksessa Phoenix 2019). Samanaikaisuus vaatii kuitenkin vaivannäköä ja järjestämistä (Orellana et al. 2001 teoksessa Phoenix 2019). Kerroin, että Erina vietti Japanissa asuvan perheensä kanssa aikaa verkon välityksellä, joskin hieman epäsäännöllisesti. Osamalla taas oli vanhempiansa kanssa säännöllinen Skype-tapaaminen joka toinen viikko.

Erinasta ja Osamusta poikkeavasti Itaru ei keskustellut paljoakaan Japanissa asuvien vanhempiansa kanssa. Hän sanoi, että hänen vaimonsa ja kansainväliset ystävät puhuivat paljon vanhempiansa kanssa. Yksi syy Itarun keskustelutaajuuteen saattoi olla, että Itarun

isovelii asui vanhempien luona: samassa talossa asuivat vanhemmat, kyseinen isovelii, hänen vaimonsa ja lapsia. Kyseessä oli samanlainen kotitalousratkaisu kuin missä Itaru ja velii aikoinaan kasvatettiin. Se oli myös perinteistä, vanhanaikaista japanilaista maaseutuelämää: vanhin velii huolehti vanhemmistaan. Itaru arveli, että vanhemmilla oli tilanteessa jo tarpeeksi yhteyksiä lapsiin ja lapsenlapsiin, mistä johtuen hän ei kokenut yllirajasta velvollisuudentunnetta pitää aktiivisesti yhteyttä vanhempiinsa.

Viestintäteknologiat mahdollistavat myös maiden ja sukupolvien välisen yhteishengen edistämisen, sillä nykyään on mahdollista tukea vertaisiaan myös internetin välityksellä (Baldassar et al. 2016, 134). Asuka oli tavannut muita maahanmuuttajia digitaalisesti koronapandemian aikaan. Koska toisten tapaaminen fyysisesti oli haasteellista, keskustelulle järjestyi mahdollisuus verkkovälitteisissä tapaamisissa Zoomissa ja Skypessä. Vaikutti myös siltä, että keskustelut etenivät hyvin: "sitte on jutellu pitkäänki", Asuka tiivisti.

Akito kommunikoi verkkovälitteisesti kavereidensa lisäksi myös laajemmalle yhteisölle. Hän tuotti nimittäin omaa sisältöä sosiaaliseen mediaan. Osittain Akito teki sitä huvin vuoksi, mutta toisaalta hän koki tärkeäksi jakaa kokemuksia osana kansainvälistä yhteisöä. Akito kertoi, että vaikka sosiaalisen median sisällön kautta oli tullut tavattua muita maahanmuuttajia, muilla tavoin hän ei kokenut kuuluvansa expat-yhteisöihin (lyhenne sanasta expatriate eli maastamuuttaja tai maanpakolainen), joita olisi löytynyt esimerkiksi Facebookista. Erina puolestaan oli osallistunut useisiin expat-yhteisöihin erityisesti vanhemmuuteen liittyvissä teemoissa. Aluksi Erina oli hakenut apua myös tiedonhankintaan esimerkiksi viisumiin tai apurahaan liittyen. Expat on pääasiassa keskiluokkisiin siirtolaisiin liitetty termi, joka tarkoittaa kotimaastaan poistuneita henkilöitä, jotka kuitenkin usein pitävät yhteyttä kotimaahansa. Sitä ei kuitenkaan oikeastaan käytetä suomalaisessa kontekstissa pakolaisista tai kehittyvistä maista lähteneistä siirtolaisista, minkä vuoksi termillä on erotteleva vaikutus. Riippumatta siitä, mitä termiä yhteisöistä käyttää, Akito ja Erina kokivat, että niissä oli saanut tukea ongelmiin ja päässyt tapaamaan uusia ihmisiä kansainvälisessä ilmapiirissä.

Erina oli yli kymmenen vuoden aikana saanut Suomesta sekä japanilaisia että suomalaisia ystäviä, mutta enemmän japanilaisia. Erina uskoi sen johtuvan siitä, että hän halusi puhua vapaa-ajallaan japania. Erina oli osallistunut kansainväliseen vanhemmille suunnattuun

yhteisöön, mikä oli ollut hyödyllistä ja mukavaa. Joskus Erina oli myös pyytänyt apua kansainvälisiltä perheiltä esimerkiksi tiedonhankintaan. Kysymällä esimerkiksi englantilaiselta isältä, miten hänen poikansa englannin kieltä oli kehitetty, hän oli oppinut, miten hän japanilaisena vanhempana voisi kehittää lapsen japanin kielen taitoa.

Asuka oli järjestänyt ja ollut mukana monenlaisessa Suomen ja Japanin kulttuuriin liittyvässä toiminnassa. Hän oli mukana muun muassa yhdessä monista Suomessa toimivista Japanin kulttuuriin liittyvistä yhdistyksistä. Toiminnassa oli tarjottu toisille mahdollisuutta kommunikoida yhdessä äidinkielellä sekä vertaistukea ja apua esimerkiksi byrokraatiaan liittyen. Japaniin liittyvän yhdistyksen kautta Asuka oli tutustunut ihmisiin, jotka kokoontuivat yhteisestä rakkaudesta Japaniin.

"Normaalitilanteessa" eli koronapandemiaa edeltävänä aikana Asuka oli sopinut Suomessa asuvien japanilaisten ystäviensä kanssa ensin digitaalisesti tapaamisesta, ja sitten tavannut heitä lounaan tai illallisen parissa. Joitakin suomalaisia ystäviä Asuka oli päässyt tapaamaan samoilla tavoilla, mutta moni hyvä ystävä oli muuttanut pois pääkaupunkiseudulta jo kauan sitten: tämän takia tapaamiset olivat pääasiassa digitaalisia. Japanissa asuviin japanilaisiin ystäviin Asuka otti yhteyttä erityisesti Facebookin kautta: siellä hänellä on ollut jo vuosia melko aktiivistakin yhteydenpitoa ystävien kanssa.

Tavallisesti Erina kävi Japanissa vähintään kerran vuodessa, mutta hän ei ollut kyennyt koronapandemian takia toimimaan aiemmalla tavalla, ja piti yhteyttä digitaalisesti. Asukalla oli ollut tapana käydä joka toinen tai kolmas vuosi Japanissa vähintään kuukauden pituisilla matkoilla, jolloin ystävien fyysinen tapaaminen oli luonnollisesti ollut matkasuunnitelmissa. Vanha lukioporukka oli järjestänyt luokkakoukousia Asukan palatessa Japaniin. Vaikka Asuka oli asunut Suomessa jo yli 30 vuotta, hän oli vieläkin aktiivisesti yhteydessä Japaniin ja siellä asuviin ihmisiin, mikä on esimerkki pitkäkestoisesta yllirajaisesta kuuluvuudesta ja yhteydenpidosta.

Sosiaaliset verkostot ovat yksi erityisen tärkeä liikkuvan elämäntavan ja elinkeinon (livelihood) mahdollistaja. (Olwig & Sørensen 2003, 3–4) Kertomuksissa ilmeni useita tilanteita, joissa muita japanilaisia tai japaniin yhteyksissä olevia ihmisiä on löytynyt jo ennestään tuttujen ihmisten kautta. Saapuessaan Suomeen Akitolla oli jo kauempan

Suomessa asunut perhetuttava tai "tutun tuttu". Akito oli saanut tuttavan yhteystiedot ennen muuttoaan ja sai tältä apua erityisesti aluksi. Asuka taas oli tavannut aviomiehensä osittain yhteisen tutun kautta: Asuka oli päässyt tutustumaan tulevaan aviomieheensä, sillä hän oli jo ennestään tuntenut Japanissa miehen erään sukulaisen. Japaniin liittyvien yhteisöjen ja sosiaalisen median lisäksi muita Suomessa asuvia japanilaisia löytääkin Akiton mukaan melko helposti "kaverin kaverin" kautta, ainakin pienemmissä kaupungeissa.

Tuttavan lisäksi Akito sai heti alussa apua "useilta hyviltä suomalaisilta" ("many good Finnish people"): he opettivat, "kuinka asiat toimivat täällä" ("how things work here"). Akitolla oli myös yliopiston kautta avulias kansainvälinen tutor. Suomalaisiin tutustuminen oli Akitolle aluksi haaste, koska ihmiset olivat ujoja. Esimerkiksi opiskelija-asunnoissa keskustelua ei syntynyt kovin helposti, vaikka tervehdyksiin vastattiinkin. Haastatteluhetkellä Akito piti hiljaisuudesta ja siitä, ettei aina tarvinnut sanoa mitään. Toisaalta Akiton mukaan saunomisen tai alkoholinkäytön myötä suomalaiset muuttuivat täysin toisenlaiseksi, ja keskustelu eteni. Akito koki itsensä mukavaksi suomalaisten seurassa ja monet hänen ystävästään olivatkin haastatteluhetkellä suomalaisia. Tietyissä avuntarpeissa ja mielenkiintoisten tapahtumien aikaan Akito hakeutui enemmän japanilaisten ystäviensä seuraan. Vaihtaessaan työpaikkaa Akito pyysi jo Suomessa asuvalta japanilaiselta tutultaan mielipidettä. Joskus hän laitto japanilaisten ystäviensä kanssa japanilaista kotiruokaa, kun taas vaeltamassa hän kävi pääasiassa suomalaisten ystäviensä kanssa. Japanissa asuviin tuttuihin Akito piti yhteyttä videopuheluilla ja esimerkiksi Instagramin kautta. Akito kuului siis samanaikaisesti monenlaisiin yhteisöihin, jotka vaikuttivat olevan selkeästi erilliset. Suomalaisessa yhteiskunnassa asuminen tai siihen kuuluminen ei sulje pois muita yhteisöjä, kuten kansainvälisiä tukiryhmiä tai japanilaisia ystäväporukoita.

Osamalla ei ollut Suomessa ennestään tuttuja, mutta hän sanoi kuuluvansa Suomessa kolmeen kodin ulkopuoliseen sosiaaliseen piiriin. Ensinnäkin hän tapasi työkavereita toimistolla. Toiseksi hän oli mukana paikallisen urheiluseuran joukkueessa. Kolmanneksi Osamu mainitsi Suomessa asuvien japanilaisten yhteisöt, erityisesti japanilaisen lauantaikoulun ja kaupalliset yhteisöt. Japanilainen koulu oli hänen mukaansa hyvin suosittu, ja koulu mainittiinkin perheellisten haastateltavien joukossa useita kertoja. Erina sanoi, että oli itsekkin tutustunut siellä moniin japanilaisiin. Itaru vei lapsensa kyseiseen

kouluun joka lauantai. Asukan lapset olivat myös käyneet japanilaisessa koulussa, ja lasten vanhemmista oli tullut Asukan ystäviä. Osamun lapset olivat käyneet japanilaista koulua. Hän sanoi, että lasten japanin kielen ylläpito tällä tavalla oli helppoa. Jos vaikkapa toinen vanhemmista olisi suomalainen, se voisi kuitenkin olla haastavaa: Suomessa asuessa japanin kieli oli näissä perheissä heikommassa asemassa, ja lapset eivät välttämättä nähneet hyvää syytä opiskella toista kieltään ja viettää aikaa japanilaisessa koulussa, Osamu arvioi.

Niin Asuka kuin Erinakin olivat päässeet lastensa kautta tutustumaan muihin alueensa lapsiperheisiin. Erina sanoi, että suuri osa hänen ystävistään olivat hänen lapsensa ystävien vanhempia, joista monet olivat japanilaisia. Asuka taas sanoi, että tutut suomalaiset lapsiperheet ovat toimineet hänen tukiverkostonaan hankalissa tilanteissa. Kun lapset olivat pieniä, Asuka kävi aika ahkerastikin "avoimessa päiväkodissa", jonka kautta hän tutustui suomalaisiin lapsiperheisiin. Kun mies oli kiireinen, Asukalla oli vaikeaa pienten lasten kanssa "neljän seinän sisällä". Tällöin lähiseudulla asuvat suomalaiset äidit olivat "aika lailla turvana", kun he elivät yhdessä "vähän samassa tilanteessa" Asukan kanssa.

Osamu oli jo päässyt Suomessa erinäisiin yhteisöihin, mutta hän koki sosiaalisen piirin laajentamisen olevan seuraava askel Suomeen sopeutumisessa. Hän myös kertoi, ettei Suomessa syntyneissä ystävyysuhteissa ollut vielä samanlaista syvyyttä kuin japanilaisten ystävien kanssa, tulihan vanhojen ystävien kanssa jaettua monia hyviä ja huonoja kokemuksia. Silti Osamu sanoi paikallisten ystävien tuen olleen hyvin tärkeitä elämästä nauttimiseen Suomessa. Asukalla oli samankaltainen näkemys puhuessaan päiväkodin muiden vanhempien antamasta tuesta. Luonteeltaan sosiaalisen ja ulospäinsuuntautuneen Osamun mukaan suomalaiset eivät olleet kovin vastaanottavaisia uusille pelaajille urheiluseurassa. Joukkueen pitkäaikaisemmat pelaajat vastasivat esimerkiksi esitettyihin kysymyksiin, mutta eivät olleet erityisen kannustavia uusia pelaajia kohtaan. Kertomus muistutti minua Asukan kertomuksesta alaluvussa 5.3 Kieli, jossa kerroin, että harrastuksissa suomalaisten seurustellessa tauoilla keskenään hän jäi ulkomaalaisten joukkoon. Osamu sanoi olleensa onnekas, sillä hän pääsi ryhmäytymään suomalaisen ihmisen kautta. Suomalainen tuttu oli esitellyt Osamun ystävänsä joukkueelle, mistä johtuen joukkueeseen liittyminen oli jo alussa sujuvaa.

Itaru kävi japanilaisen koulun yhteisön lisäksi urheiluryhmissä, jotka eivät olleet varta vasten vaikkapa maahanmuuttajille tarkoitettuja, mutta joista noin puolet olivat lähtöisin ulkomailta. Itaru pohti, että harrastuspohjaiset aktiviteetit voisivat toimia korvikkeena (surrogate) kansainvälisille yhteisöille. Toisaalta urheiluryhmät ovat eräänlaisia yhteisöjä, ja Itarun kokemat myös kansainvälisiä, joten ne ovat määritelmällisesti kansainvälisiä yhteisöjä. Itaru oli tutustunut myös työssään ihmisiin monista maista. Hänen kokemuksensa mukaan monet olivat yksi kerrallaan lähteneet. Vieläkin Itaru vietti kansainvälisten kollegojen kanssa aikaa Suomessa, mutta he olivat niitä, jotka olivat menneet naimisiin suomalaisten kanssa. Hänen tuttavapiirissään oli paljon pareja, joista yksi osapuoli oli ulkomaalainen ja yksi suomalainen.

Itarun mukaan Suomen japanilainen yhteisö tuntui suuremmalta kuin hänen vierailemissaan muissa pienen väkiluvun valtioissa, mutta ei yhtä suurelta kuin vaikkapa Lontoossa tai Pariisissa. Suuressa kaupungissa saattoi olla japanilaisten ympäröimä heihin tutustumatta. Suomi ja Helsinki taas olivat verrattain pieniä, mikä vaikutti yhteisöön Itarun mielestä positiivisesti. Tehdas- ja kahvilatyöntekijät, sijoittajat, diplomaatit, bisnesmiehet ja kotirouvat kokoontuivat yhteen Suomessa japanilaisuuden tähden. Itarun mukaan Japanissa ei ollut tällaista heterogeenista tilaa, vaan esimerkiksi Tokion kouluissa luokat olivat homogeenisia. Helsingissä oli edelleen mahdollista, että puuseppien ja kalakauppiaiden lapset opiskelivat yhdessä lääkäreiden lasten kanssa. Monimuotoisissa konteksteissa keskustelemalla sai uusia ajatuksia ja näköaloja. Toisaalta Itarusta tuntui, että maahanmuuttajat eivät oikein muodostaneet Suomessa kookasta vähemmistöä ulkomaisella identiteetillään ("sizable minority with the foreign identity"), joten moni kokisi varmaankin vetoa valtavirtasuomalaisuuteen. Itaru koki vastustavansa tuota vetoa ehkä eettisistä syistä, ja korostikin usein itsessään maahanmuuttajuutta. Itaru sanoi, että hän ei oikeastaan viettänyt aikaa esimerkiksi kiinalaisten kanssa, mutta käydessään Hakaniemen kiinalaisissa ruokakaupoissa hän koki, että hänen ja heidän välillä vallitsee jonkinlainen "yhteinen etu" ("mutual advantage"): hän sai japanilaisia ruokatarvikkeita ja he rahaa. Tuollainen yhteys, tietynlainen solidaarisuus, oli Itarulle tärkeää. Ei tarvinnut olla "osa heitä" ("part of them") tai osa samaa yhteisöä ("part of the same community") kokeakseen, että jakaa yhteistä tilaa ("share the space").



## 5.5 Identiteetti, syrjintä ja kuulumuus

*"I guess for me the nationality is just matter of convenience." – Itaru*

*"Now one of biggest concerns for me, in Finland, is kind of a little bit negative atmosphere against immigrants. So, that is my concern." – Erina*

Kuulumuuden kokemukset ja identiteetti liittyvät epäsuorasti lähes kaikkiin aiheisiin tässä tutkimuksessa, mutta paneudun niihin erityisesti tässä alaluvussa. Kansallisuuteen keskityin jo aiemmin alaluvussa 5.2 Kansalaisuus, kansallisuus ja hallinto.

Kuvitellun yhteisön (imagined community) käsitteestä on tullut tärkeä antropologisessa muuttoliiketutkimuksessa (Horevitz 2009, 753). Käsite tunnetaan parhaiten 1980-luvun teoksesta *Imagined communities* (Anderson 2006; alkuperäinen painos 1983). Kuten luvussa Kansalaisuus, kansallisuus ja kuulumuus kerroin, valtioihin liittyy myös nationalismin kulttuurinen näkökulma. Kansallisuuteen, rotuun ja etnisyyteen liittyvistä rakenteista johtuen jotkut ihmiset eivät saavuta kuulumuuden tunnetta valtaväestöön tai halua saavuttaa sitä (Olwig & Sørensen 2003, 9).

Muuttaminen itsessään saattaa muuttaa yksilön mielikuvia esimerkiksi perheestä tai työstä. Ylirajainen eli transnationaalinen liikkuvuus tarkoittaa monille oman identiteetin uudistamisen – tai uudistumisen – mahdollisuutta. Yritysmaailmasta tuttu sana viittaa useisiin kansakuntien rajat ylittäviin ulottuvuuksiin: se sisältää globaalit kulttuuriprosessit ja yhteydet sekä tilallisen, fyysisen liikkuvuuden. (Ong 1999, 4, 11, 18.) Transnationaalisuutta voi myös kuvata käsitteellä joustava kansalaisuus (flexible citizenship). Se on moniulotteinen käsite, jolla tarkoitetaan kulttuurista logiikkaa, jossa yksilö vastaa joustavasti muuttuviin poliittisiin ja taloudellisiin tilanteisiin kykynsä ja sosiaalisen tilanteensa mukaan. Käsite sisältää siis samanaikaisesti sisäisen toimijuuden sekä ulkoiset valtatekijät. Vaikka maahanmuuttoon sisältyy sääntelyä, ei tulisi myöskään unohtaa yksilön omaa päätösvaltaa identiteettinsä rakentamisessa. (Ong 1999, 3–6).

Muuttopyrkimykset voivat siis nivoutua yksilöllisyyteen ja identiteettiin. Nykyaikana maahanmuuttajat saattavat kehittää ja ylläpitää transnationaalisia sidoksia ja identiteettejä. Yhteydet ja identiteetit rakentuvat useiden kansakuntien, valtioiden tai yhteisöjen välille.

(Olwig & Sørensen 2003, 2; Scott 2019) Jotkut kokevat maahanmuuttajan tai siirtolaisen identiteetin omakseen. Tarve seikkailulle, uusille kokemuksille ja itsenäisyydelle ovat myös mahdollisia taustatekijöitä maahanmuutossa. (Carling & Schewel 2018, 953–954). Siirtolaisuus voi myös olla yksilöille tapa välttää "negatiivista paikallaan polkevaa tai pysähtynyttä identiteettiä" ("negative identity of being 'stagnant', 'stuck' or a 'standby'"), eli tunnetta siitä, että elämä ei edisty. Erityisesti nuorille naisille muutto on sosiaalisesti oikeutettu tapa poistua kotoa, mikä mahdollistaa aiemmin mahdottoman vapauden ja itsenäisyyden. (Olwig & Valentin 2015, 7.)

Asuka oli joskus muille japanilaisille kertonutkin, että hän ei näe itseään aivan tyypilliseksi tai stereotyyppiseksi japanilaiseksi. Asia tuli esille kontekstissa, jossa Asuka kertoi jo pitkälti tottuneensa "suomalaiseen systeemiinkin". Itaru koki, että Suomessa asuviin japanilaisiin liittyi tietty mielikuva. Mikäli kyseinen mielikuva oli jossakin kontekstissa kätevä tai miellyttävä (convenient), Itaru otti mielikuvan tilanteessa omakseen, silti muotoilematta pysyvästi uudelleen omaa identiteettiään. Esimerkiksi monimuotoisuuteen liittyvissä konteksteissa siitä saattoi olla hyötyä: miehenä Itaru "ei ollut hyvällä puolella" ("not on the good side"), mutta ei-eurooppalaisuudessa saattoi olla Euroopassa jotakin arvoa, jota Itaru hyödynsi. Yksin ollessaan Itaru ei juuri pohdiskellut identiteettiään, mutta hän myönsi olevansa tietoisesti strateginen identiteettikysymyksissä.

Itarun konservatiivisemmat japanilaiset ystävät Suomessa yhdistivät kansalaisuus-kysymyksen identiteettiin. Itarulle itselleen kansalaisuus oli vain "pala paperia" ("a piece of paper"), eli hallinnollinen asia. Hän ei olisi kokenut olevansa vähemmän japanilainen vain Japanin kansalaisuudesta luopumisen tähden. Samalla Itaru koki, että hänen ei tarvinnut olla kovin "suomalainen" sanan kattavimmassa merkityksessä ("Finnish Finnish") ollakseen Suomen kansalainen. Tämän takia ideaalissa tilanteessa Itarulla olisi ollut EU-maan kansalaisuus ja passi, koska se olisi sallinut vapaamman liikkuvuuden EU:ssa.

Itsensä Itaru koki ehdottomasti maahanmuuttajana, mutta ei aivan osannut sanoa, miksi. Siihen saattoi mahdollisesti liittyä oman edun tavoittelua, romantisoitua tai normatiivista solidarisuutta muita maahanmuuttajia kohtaan, Itaru pohdiskeli. Hänellä oli romanttinen ja idealistinen käsitys maailmankansalaisen (cosmopolitan) elämäntyylistä. "Ehkä se on kaukana todellisuudesta" ("maybe it's far from reality"), Itaru arveli, mutta hän oli nauttinut

siitä elämänsä aikana. Esimerkiksi japaninkorealaisuus (ja koreanjapanilaisuus) oli Itarun mukaan ollut tabu, minkä tähden monet korealaiset Japanissa olivat harvoin myöntäneet olevansa korealaisia ja pitivät "matalaa profiilia". Itaru kertoi tavanneensa vain pari japaninkorealaista, ja molemmat tapaamiset olivat ulkomailla. Itaru koki, että ulkomailla oli tunnelma, mikä salli ihmisten rentoutua ja ymmärtää, että vaikka joku puhuu japania, hän ei välttämättä ole japanilainen. Japanissa oli edelleen vahva yhdenmukaisuuspyrkimys (conformity) ja paine, mistä keskustelen enemmän seuraavissa alaluvuissa. Yhdenmukaisuuspyrkimys hankaloitti eri taustoista tulevien ihmisten hyväksymisen, kun taas maahanmuuttajien keskuudessa Itaru oli kokenut solidaarisuutta.

Erina mainitsi huolekseen, että mielikuva maahanmuuttajista oli hänestä menossa huonompaan suuntaan. Se oli hänestä surullista. Jotkut Erinan pitkään Suomessa asuneet kansainväliset tutut olivat myös sanoneet, että mielikuva oli negatiivisempi, vaikka suomalaiset olivat tottuneet olemaan kansainvälisten ihmisten kanssa. Ehkä negatiivinen mielikuva oli vahvistunut, koska kansainvälisten ihmisten tai maahanmuuttajien määrä oli kasvanut, Erina arveli. Itaru pohti, että maahanmuuttajan asema saattoi tulla epävakaa, kun vaikkapa hallitus muuttui. Itarua mietitytti ajoittain se, millä tavalla politiikassa puhuttiin "mamuista": se oli hänestä "huolestuttavaa" ("worrisome"). "Mamu" on lyhenne maahanmuuttajasta. Kansanvalistusseuran artikkelissa vuonna 2013 erikoistutkija Vesa Heikkinen Kotimaisten kielten keskuksesta sanoi, että mamu-sanaa näkyi neutraaleissa asiayhteyksissä, mutta sitä käytettiin "myös halveksivassa, vähättelevässä ja pilkkaavassa merkityksessä" (Hattunen 2013).

Itaru sanoi, että jotkut japanilaiset maahanmuuttajat olivat maahanmuuttovastaisia. He saattoivat puhua esimerkiksi somalimiehistä tai muslimeista ikävään sävyyn, eivätkä välttämättä halunneet käyttää itsestään sanaa maahanmuuttaja, koska he eivät ole vietnamilaisia ("I'm not Vietnamese") tai yksi "niistä" ihmisistä ("I'm not, you know, these, one of these people"). Itaru arveli, että olisi tyypillistä ensimmäisen polven maahanmuuttajien ajattelutapaa identifioida itsensä valtavirtaväestönä ja syrjiä uusia tulokkaita.

Itaruun itseensä kohdistuvat ennakkoluulot olivat olleet hyvin harvinaisia. Pääasiassa ihmiset olivat olleet kohteliaita, hän sanoi. Hän muisti vuosien ajalta kaksi tapausta, joista molemmissa lapset olivat häntä kohtaan ennakkoluuloisia. Erään tutun lapsi venytti

silmäkulmiaan, kun näki Itarun. Raitiovaunussa suomalaiset lapset huutelivat "Kiina, Kiina" ("China, China"), tai jotakin vastaavaa, Itaru muisteli. Hän kuitenkin uskoi, että kun alkaisi puhumaan suomea enemmän, kohtaisi myös enemmän "paikallisten aitoja tuntemuksia" ("the real feeling of the local people"). Esimerkiksi Itarun vaimon suomen kieltä oli korjattu Kelassa alentavaan sävyyn.

Erinan kuvauksen mukaan häntä kohtaan oltiin joskus oltu Suomessa ennakkoluuloisia, sillä hän oli "aasialaisen näköinen". Kun kyseisille henkilöille oli sitten selvinnyt, että hän oli nimenomaan japanilainen, asenne oli muuttunut positiivisemmaksi. Japanilaisuus oli Erinan mukaan ollut aina positiivista, mutta ei ollut "niin hyvä tunnelma kuulla siitä". Kun hänen lapsensa oli käyttäytynyt huonosti, muut vanhemmat olivat sivuuttaneet asian arvelemalla, että "se on aasialainen tapa", vaikka Erinan mukaan kyse ei ollut kulttuurieroista. Hänen lapsensa ensimmäinen lause oli "en ole kiinalainen", ja Erina ei tiennyt tarkalleen, mistä lapsi oli sen oppinut sanomaan. Syrjintää oli tapahtunut pääasiassa lapseen liittyvissä ympäristöissä, kuten leikkipuistossa ja muiden perheiden kanssa, mutta myös esimerkiksi opinnoissa ja julkisessa liikenteessä. Erinan suurimpia huolia ja surun aiheita Suomessa olikin negatiivinen ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan. Hänen pitkään Suomessa asuneet maahanmuuttajaystävänsä olivat olleet yhtä mieltä siitä, että ilmapiiri on ajan kuluessa muuttunut negatiivisempaan suuntaan.

Maahanmuuttajat, jotka havaitsevat muuttonsa jälkeen syrjintää, ovat alttiimpia kehittämään alhaisempaa identifiointumista kohdemaahan ja negatiivisia asenteita kohdemaan valtaväestöä kohtaan. Kansallisen identiteetin positiivinen kehitys voi estyä, jos maahanmuuttajat tulevat valtaväestön torjumaksi tai syrjimäksi. Inga Jasinskaja-Lahden, Tuuli Mähösen ja Karmela Liebkindin mukaan monet muutkin tutkimukset ovat todenneet, että ennakkoluuloisten asenteilla ja syrjivillä käytännöillä on negatiivisia vaikutuksia maahanmuuttajien identiteetin muutoksille ja yleiselle sopeutumiselle. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1999; Yoshida et al. 2003; Yoshida et al. 2002; Tartakovsky 2009 teoksessa Jasinskaja-Lahti et al. 2012, 18.) On huomattava, että tässä sosiaalipsykologisessa teoksessa kansallisen identiteetin positiivisella kehityksellä tarkoitetaan tässä kehitystä, jossa identiteetti lähestyy kohdemaan identiteettiä, mikä ei antropologiassa ole automaattisesti sen parempi asia kuin kotimaan identiteetin säilyttäminen. Sopeutumisen lisäksi esimerkiksi stressin vähentäminen on kuitenkin tutkimusalasta riippumatta positiivinen muutos yksilölle. Stressistä kirjoitetaan seuraavaa:

"Syrjintä- ja rasismikokemusten on kiistatta osoitettu olevan suorassa yhteydessä akkulturaatiostressiin (Liebkind 1996a&b; Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997; 2001; Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000a&b; Liebkind 2001). Akkulturaatiostressillä tarkoitetaan yksilön vieraaseen kulttuuriin sopeutumisesta aiheutuvaa stressiä, johon kuuluu heikentynyt psyykkinen terveys (esim. lisääntynyt ahdistus, masentuneisuus, apatia), ulkopuolisuuden ja vieraantuneisuuden tunteita, psykosomaattisia oireita ja identiteettisekaannusta (Berry 1990; 1997; Berry, Kim, Minde & Mok 1987). Maahanmuutto ja vieraan kulttuurin kohtaaminen eivät kuitenkaan automaattisesti johda terveydentilan heikentymiseen. Tutkimusten mukaan stressiä ja siitä aiheutuvia mielenterveysongelmia lisäävät selvästi seuraavat riskitekijät:

- maahanmuuttajan henkilökohtaisen sosiaalisen ja taloudellisen aseman jyrkkä huononeminen uudessa maassa,
- kykenemättömyys puhua vastaanottavan maan kieltä,
- ero muista perheenjäsenistä,
- ystävällisen vastaanoton puuttuminen ympäröivältä yhteiskunnalta,
- eristyneisyys muista saman kulttuurin jäsenistä,
- maahanmuuton liittyvien kokemusten traumaattisuus ja kesto sekä
- 11–22 vuoden ikä tai vanhuus uuteen maahan saapuessa. (Mm. Canadian Task Force 1988; Liebkind 1994a.)" (Jasinskaja-Lahti et al. 2002, 42)

Kykenemättömyydestä puhua kohdemaan kieltä seurasi stressiä esimerkiksi Asukalle ja Erinalle, mistä kerroin alaluvussa 5.3 Kieli. Talousongelmista kerroin luvussa 5.1. Erinan haastattelusta kävi ilmi lisäksi syrjinnän kokemuksia. Erina ei kuvailut kokeneensa mielenterveysongelmia edellä mainittujen tekijöiden seurauksena, mutta on mahdollista, että ne ovat vaikuttaneet negatiivisesti Erinan sopeutumiseen ja vähentäneet kuuluvuuden kokemuksia suomalaista yhteisöä kohtaan.

## 5.6 Tasa-arvo ja elämän tasapaino

*"I thought, somehow, intuitively, I think,  
I feel really comfortable being here." – Akito*

Tässä alaluvussa tarkastelen lähemmin tekijöitä, jotka ovat osaltaan parantaneet haastateltujen viihtymistä Suomessa, ja jotka koetaan erityisen erilaiseksi Suomessa ja Japanissa. Ensinnäkin esitän haastateltujen näkemyksiä Suomen Japania paremmaksi koetusta sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Toiseksi käsittelen myös Suomen Japania paremmaksi koettua työn ja vapaa-ajan tasapainoa. Lisäksi tarkastelen joitakin muita merkityksellisiä eroavaisuuksia esimerkiksi mukautumispaineisiin ja hierarkioihin liittyen. Vanhempien osalta perhe-elämä linkittyy vahvasti keskusteluun työn- ja vapaa-ajan tasapainosta, minkä takia jatkan keskustelua lapsikeskeisemmästä näkökulmasta seuraavassa alaluvussa 5.7 Perhe-elämä ja lasten sopeutuminen.

Yovchevan tutkimusta varten haastatellut elämäntapamuuttaneet japanilaiset olivat yhtä mieltä siitä, että "japanilainen yhteiskunta ei vain ole oikeanlainen joillekin ihmisille" ("Japanese society is simply not right for some people"). Japanin vaativa etiketti, korkea hierarkia, monet sosiaaliset odotukset ja sukupuolten välinen epätasa-arvo näkyivät tutkimuksessa myös seuraavilla termeillä: jäykkä, raskas, tukahduttava, vaikea asua, epävapaa erityisesti naisille, ja järjettömien patriarkaalisten normien johtama ("stiff", "heavy", "suffocating", "hard to live in", "un-free, especially for women", "ruled by preposterous patriarchal norms"). Naiset mainitsivat muuton syyksi myös "vapauden lähteä", "koska elämä Japanissa pyörii miesten ympärillä kuitenkin" ("freedom to leave", "because life in Japan revolves around men anyway"). (Yovcheva 2021, 808.) Nuoret japanilaiset saattavat paeta Japanin mukautumispaineita ja sosiaalisia velvollisuuksia (Nagatomo 2014 teoksessa Yovcheva 2021, 807). Sosiaalinen paine, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä siihen liittyvät kokemuserot Suomesta ja Japanista nousivat esille myös tässä tutkimuksessa. Asuka koki suomalaisen yhteiskunnan Japania inhimillisemmäksi. Yksi esimerkki tästä oli tasa-arvo, erityisesti naisten osallistuminen päätöksentekoon. Hän toivoi, että Japani menisi tasa-arvoisempaan suuntaan ja naisten näkökulma olisi edustetumpaa päätöksenteossa.

Akiton mukaan Suomessa ihmisten kanssa jutellessa ei ole tarvinnut välittää sosiaalisesta statuksesta, asemasta, iästä tai sukupuolesta: "voin poistaa kaikki nuo rajoitteet, joten on helpompaa" ("I can remove all those constraints here, so it's easier"), Akito tiivistä. Suomessa työpaikan lounastauolla Akito oli tutustunut uuteen ihmiseen, joka sattui olemaan yrityksen talousjohtaja. Työskennellessään suuressa, perinteisessä japanilaisessa yrityksessä se ei olisi tullut kuuloonkaan. Aluksi vastaavat tilanteet hieman

jännittivät Akitoa, mutta pienien päivittäisten kokemusten kautta hän oppi, että "näin asiat toimivat täällä" ("that's how things work here").

Akito koki myös tulevansa ainakin deittailu- ja parisuhdemielessä paremmin toimeen suomalaisten kuin japanilaisten kanssa avoimemman viestinnän takia: suomalaiset ilmaisivat selkeästi, mitä haluavat. Akiton mukaan suomalaiset naiset olivat myös vahvoja, itsenäisiä ja "suorasukaisempia" ("more straightforward") kuin japanilaiset naiset. Suomalaiset naiset eivät vaikuttaneet odottavan, että mies esimerkiksi maksaisi automaattisesti treffeillä, ja Akito arveli sen johtuvan tasa-arvoisemmasta ajattelutavasta. Akiton mukaan suomalaiset olivat myös usein olleet anteliaita toisia ihmisiä kohtaan, millä hän vaikutti viittavan ennemmin empaattisuuteen. Kun Akito oli osallistunut ryhmittöihin, ja joku ei ollut tehnyt osaansa, Akito itse oli ajatellut kyseisen henkilön olevan laiska, mutta hän oli kuullut suomalaisten ennemmin arvelevan, että hän oli kiireinen. Ihmisillä ei Akiton mukaan ollut turhan kovia odotuksia muista ihmisistä, jolloin pienten "häiriötekijöiden" ("bothering stuff") käsittely oli ollut helpompaa.

Yksi ilmeisimmistä haastateltavien tyytyväisyyttä edistävästä tekijöistä oli Suomen Japania parempi työn ja vapaa-ajan tasapaino (work-life balance). Vastaavia vertailuja oli tullut esille esimerkiksi BBC:n artikkelissa (Demetriou 2020). Helsingin yliopiston rekrytointiin liittyvällä sivulla *Why Finland is a great place to live and work* (<https://www.helsinki.fi/en/about-us/careers/why-finland>) kerrottiin helmikuussa 2023, että "Suomella on paljon tarjottavaa palveluiden, elämänlaadun sekä työn ja elämän tasapainon suhteen" ("Finland has much to offer in terms of services, quality of life and work-life balance."). Japanissa työntekijöitä on kuollut työuupumukseen, kun taas Suomessa työ ja vapaa-aika ovat monella tasapainossa. Mielikuvat vaikuttaisivat haastattelujen pohjalta pitävän paikkaansa: kaikilla haastateltavilla oli ollut Suomessa enemmän aikaa perheelle, harrastuksille ja itsensä toteuttamiselle kuin heillä olisi mielestään ollut Japanissa.

Kun kysyin Akitolta, minkä takia hän päätti opiskelujen jälkeen jäädä Suomeen pysyvästi, hän vastasi pääsyyntä olevan juuri "work-life balance". Akito mainitsi saman termin uudelleen puhuessaan siitä, miksi hän oli tyytyväinen työhönsä. Akito sanoi, että hänen elämänsänsä oli pysynyt pääosin samankaltaisena. Havaitsin hänen kertomuksestaan kuitenkin joitakin muutoksia. Hän sanoi keskittyvänsä aiempaa

enemmän terveyteen, vapaa-aikaan ja elämästä nauttimiseen. Koska Suomessa ei ollut samalla tavalla tarjolla viihdettä kuin vaikkapa Tokiossa, Akito koki tärkeäksi nauttia pienistä hetkistä, kuten metsässä samoilusta tai kahvilla käynnistä kaverin kanssa. Hän myös sanoi, että hänellä oli "vähemmän odotuksia muista ihmisistä ja elämästä" ("less expectations towards other people and life itself").

Asuka toivoi Japanin työelämän muuttuvan, sillä se oli "rankka järjestelmä". "Täällä paremmin toimii", Asuka tiivisti kokemuksensa asiasta Suomessa. Vaikka Asukalla ei ollut Japanista yhtä pitkää työkokemusta kuin Suomesta, hän oli havainnut, että hänellä oli enemmän vapaa-aikaa kuin Japanissa asuvilla ystävillään. Hän myös sanoi, että hän on voinut toteuttaa itseään myös Suomessa, ja olikin vanhojen harrastuksensa lisäksi aloittanut uusia. Henkilökohtaisten suunnitelmien uudelleenmuodostuminen on yhteydessä sosiaalisiin verkostoihin, jotka voivat ylittää valtioiden rajoja. Muuttajan läheiset lähtömaassa toimivat kiintopisteenä sille, millaista on menestyminen, epäonnistuminen tai elämässä pärjääminen. (Nowicka 2020, 10.) Vaikka hyvän elämän arvioiminen on subjektiivista – yksilön näkemys oman elämänsä onnistumisesta voi osin poiketa siitä, mitä yhteisössä objektiivisesti pidetään onnistumisena – Asukan esimerkistä voidaan nähdä, että omaa elämää usein verrataan ympärillä olevien ihmisten elämiin.

Erina sanoi, että "work-life balance on parempi kuin Japanissa" ja että hänellä ei ollut Suomessa ongelmia "tehdä töitä ja harrastaa" ja olla "pienen lapsen kanssa". Hän arveli, että näiden kolmen elämäna alueen yhdistäminen olisi voinut olla Japanissa vaikeaa. Erina oli tehnyt Japanissa töitä kymmenen tai kaksitoista tuntia päivässä. Joskus töitä oli tullut tehtyä viikonloppuisinkin, mikä oli tuottanut ongelmia vapaa-ajan kannalta, sillä harrastusaikoja oli ollut tarjolla vain viikonloppuisin. Vapaa-aikaa ei vain ollut tuntunut olevan tarpeeksi. Työ oli Erinalle tärkeää, mutta ei kaikkein tärkeintä. Erina oli Asukan tavoin aloittanut Suomessa ollessaan uusia harrastuksia. Metsissä käveleminen oli yksi uusista harrastuksista. Sitä Erina ei ollut tehnyt Japanissa, "koska Japanissa metsä ei oo niin helppo kävellä. Metsä on aina vuorilla."

Osamulle työn ja vapaa-ajan tasapaino oli erityisen tärkeää lasten kehityksen takia. Hänen mukaansa Suomen työelämä mahdollisti hyvän ja tasapainoisen elämänlaadun. Osamu vietti perheensä kanssa aikaa enemmän kuin ennen, koska lapset tarvitsevat tukea, ja koska Osamulla itsellään oli enemmän vapaa-aikaa. Muutos oli ollut Osamulle hyvä



mahdollisuus pohdiskella, miten hän oli toiminut Japanissa ja Suomessa. Pidemmällä aikavälillä Osamu halusi panostaa itseensä ja omaan osaamisensa, mutta haastatteluhetkellä perhe oli prioriteetti.

Itaru sanoi tietoisesti omaksuneensa suomalaisen työskentelykulttuurin. Suomessa oli ollut helppoa, koska ei ollut painetta pysyä toimistossa. Japanissa ja monissa muissa maissa oli hänen mielestään voimakkaita työnormeja vaikkapa tuotteliaisuuteen liittyen, kun taas Suomi oli rennompia: "menen vain virran mukana" ("I'm just going with the flow"), Itaru sanoi. Esimerkiksi vanhempainvapaat olivat Itarusta hyvin kehittyneitä Suomessa. Myös lasten päiväkotiaika ja loma-ajat olivat asettaneet rajoituksia työskentelylle. Itaru kertoi hänen lapsensa muistelleen päiväkotiaikoja. Lapsi oli usein päivän päätteeksi viimeisiä lapsia päiväkodissa, koska isä työskenteli kaukana päiväkodista ja joutui matkustamaan hakeakseen lapsensa päiväkodista, mikä tuntui joskus stressaavalta. Ensin Itarua ärsytti, että hänen täytyi pitää lomaa, kuten syyslomaa, mutta omaksui ajatuksen lopulta. Se oli hyvä juttu, koska se oli niin vakiintunutta ja ihmiset olettivat, ettei silloin työskennellä, hän ajatteli haastatteluhetkellä. Itarusta oli hyvä, että yhteiskunnan järjestelmät oli rakennettu niin, että vanhempienkin täytyi joskus ottaa rennosti – ainakin työn näkökulmasta. Se oli hyvä juttu Suomessa, hän tiivisti.

## 5.7 Perhe-elämä ja lasten sopeutuminen

*"What, you know, how is this decision's impact to our children's...*

*personality, or way of thinking, even growing... in the end.*

*No, we cannot predict, we cannot anticipate." – Osamu*

*"There is no right answer... no easy answer." – Osamu*

Perheellisten maahanmuuttajien keskuudessa lasten sopeutuminen on yksi suurista haasteista, mikä käy ilmi tämän alaluvun lainauksista. Osamu kävi vaimonsa kanssa tarkkaan keskustelua Suomeen muuttamisesta nimenomaan lasten takia. Tuli miettiä, kuinka muuttopäätös tulisi vaikuttamaan lasten sopeutumiseen, koulutukseen, persoonallisuuteen, ajattelutapoihin tai ylipäätään kasvamiseen. Suoran lainauksen mukaisesti pari kuitenkin päätyi ajattelemaan, että seurauksia ei voi täysin ennustaa.

Yksi Osamun lapsista koki ensimmäisenä vuonna Suomessa kiusaamista koulussa. Perhe kävi perheneuvolassa asian takia. Osamu otti lapsensa mukaan ystävänsä luona vieraillessaan luodakseen lapsille lisää mahdollisuuksia kommunikoida englanniksi, sillä hän uskoi englannin kieleen tottumisen parantavan lasten sopeutumista.

Parannusyrityksestä oli kuitenkin haittaa, sillä vietettyään viikostaan yhteensä kuusi päivää koulussa, lapset tarvitsivat sunnuntaisin pikemminkin lepoa, perheen kanssa yhdessä olemista ja äidinkielellään kommunikoimista. Kaiken uuden oppiminen alkoi olla lapsille jo liikaa, Osamu tiivisti. Haastatteluhetkellä Osamun perheessä vallitsi tasapaino, hän sanoi. Hänellä ei ollut "yhtä oikeaa vastausta" ("no right answer") lasten sopeutumiseen, mutta varsinkin ensimmäisenä vuonna se oli suuri prioriteetti. Toisena ja kolmantena vuonna hänen perheellään meni jo paremmin, vaikka koulujen vaihdot vaativat uudelleensopeutumista.

Keskiluokkaisten muuttajien (middling migrant) keskuudessa vanhemmuus voi olla merkittävä elämänvaihe muuttamisen kannalta. Yksi liikkuvuuden eduista on perheen perustamiselle ideaalin ympäristön etsiminen – ja mahdollisesti löytäminen (Bonizzoni 2018 teoksessa Robertson & Roberts 2022 14–15). Haastatellut olivat yhtä mieltä siitä, että Suomi oli hyvä valtio perheen perustamiselle. Asuka oli ollut erityisen tyytyväinen perhe-elämäänsä Suomessa. Koulutusjärjestelmä oli hänen mielestään hyvä, ja "ilmaiseksi vielä saadaan". Japanin suurissa kaupungeissa koulutuskilpailu oli kovaa. Asuka koki, että oli ollut mukavampaa kasvattaa lasta Suomen ympäristössä: "rennompi meininki". Haastatteluhetkellä hänen lapsensa olivat jo aikuisia. Japanissa työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen olisi ollut haastavampaa: "aikamoista saavutusta tarvii", Asuka päätteli. Erinakin piti suomalaista koulutusjärjestelmää hyvänä: "parempi kuin Japanissa". Se oli myös yksi positiivinen asia Suomesta, josta hän oli kuullut jo ennen muuttoaan. Paremman tasapainon ansiosta Suomessa oli helpompaa yhteensovittaa työ ja perhe-elämä.

## 5.8 Kulttuuritoiminta

Paikallisesta ja maahanmuuttajien kulttuurista voi muodostua aivan uudenlainen rajat ylittävä kulttuuri. (Olwig & Sørensen 2003, 9) Haastatellut japanilaiset osallistuivat toisinaan Suomessa asuessaankin japanilaiseen kulttuuriin liittyvään toimintaan. Ruokakulttuuri oli yksi yleinen tapa tietoisesti osallistua japanilaiseen ja toisaalta

suomalaiseenkin kulttuuriin Suomessa. Akito mainitsi, että tavatessaan japanilaisia ystäviä, he söivät tai tekivät "hyvää ruokaa" ("good food"), jonka hän tarkensi tarkoittavan japanilaista ruokaa. Samalla suomalainen ruoka, erityisesti opiskelijaravintolaruoka, oli yksi Suomeen sopeutumisen haasteista Akitolle: hänellä meni noin kaksi vuotta tottua siihen. Asuka oli järjestänyt Suomessa kokkikursseja, joissa oli tehty japanilaista kotiruokaa.

Itaru sanoi, että jotkin asiat olivat olleet vaikeita oppia. Joitain asioita ei ole vain voinut kestää ("you cannot tolerate certain things"). Hän antoi käytännön esimerkin: hänellä oli tapana ryystää raamen-nuudeleita nopeasti ja kovaan ääneen, mutta hänen lapsensa eivät olleet siihen kyenneet. Tuo on yksi ensimmäisistä asioista, jotka toisen sukupolven brasilialais-japanilaiset (Nikkei) menettävät, hän totesi. Itaru yritti valmentaa lapsiaan siihen ("I'm trying to coach my kids how to do this"), mutta se oli vaikeaa. Tuollaisista fyysisistä asioista kestää varmaan kauan oppia pois ("physical things that probably take a lot of time to unlearn"), mutta muut asiat ovat helpommin muokattavissa, Itaru arveli.

Itarua olivat Suomessa yllättäneet tietyille viikonpäiville ajoitetut ruokaperinteet, esimerkiksi hernekeittotorstai ja pizzaperjantai. Hän sanoi, että oli ollut vaikeaa seurata suomalaista ruokaperinnettä. Haastavaa oli toisaalta ollut myös japanilaisen ruokakulttuurin seuraaminen Suomessa: "aa, tänään meidän täytyy syödä puuroa näillä seitsemällä erilaisella vihanneksella" ("oh, today we have to eat porridge with these seven different vegetables"), Itaru ivaili. Hän viittasi todennäköisesti *Nanakusa Gayuun* eli eräänlaiseen riisipuuroon, jonka kanssa tarjoillaan tiettyjä seitsemää positiivisia terveysvaikutuksia sisältävää vihannesta. Sitä nautitaan erityisesti 7.1. Seitsemän yrtin päivänä (*Nanakusa no Sekku*) parantamaan vatsan toimintaa.

Muun kulttuurisen toiminnan osalta Itaru pohti, kannattaisiko hänen katsoa enemmän vaikkapa "typeriä suomalaisia reality-ohjelmia tunteakseen yhteyttä" suomalaisiin ("stupid Finnish reality shows – to feel connected"). Osamalla taas oli ollut erityisesti korona-aikana vain rajallisia tilaisuuksia tutustua ja viettää aikaa suomalaisten kanssa. "Olemme menettäneet useita tilaisuuksia oppia suomalaista kulttuuria, taipumuksia ja perinteitä suomalaisilta ystäviltä" ("We have lost several opportunities to learn Finnish culture, and tendencies, and tradition from Finnish friends."), Osamu harmitteli. Joitakin perinteitä oli kuitenkin tullut kokeiltua: esimerkiksi vappuna hän oli tehnyt kotona simaa. Jouluna vaimo

oli laittanut joulukinkkua ja kaupasta oli ostettu glögiä. Toisaalta Osamu söi japanilaista riisiä ja misokeittoa "joka päivä ja yö" ("every day and night"). Muista perinteistä hän mainitsi, että esimerkiksi 5. toukokuuta Japanin lasten päivänä (*Kodomo no hi*) eli alun perin poikien päivänä (*Tango no sekku*) perhe oli tuonut kotiin japanilaisia samurainukkeja. Samurainukella toivotaan tai kannustetaan poikaa kasvamaan vahvaksi ja voimakkaaksi, kuten samurai. Itaru taas sanoi, että 3. maaliskuuta Japanin tyttöjen päivänä (*Hinamatsuri*) eli alun perin persikkajuhlan aikaan (*Momo no Sekku*) koti oli koristeltu nukeilla. Itaru oli yrittänyt toteuttaa muitakin japanilaisia juhlapäiväperinteitä Suomessa. Se oli kuitenkin osoittautunut vaikeaksi, sillä kun kyseisillä perinteillä ei ollut näkyvyyttä, Itaru oli itsekin unohtanut asian. Esimerkiksi Halloween oli ollut hänestä helpompi muistaa, kun koristeet saapuivat vuosittain kauppoihin.

## 6 Jääminen

Luvussa 4 Muuttaminen mainitsin, että tässä tutkielmassa haastatelluilla oli pyrkimys ja kyky muuttaa. On hyvä huomata, että vaikka heillä olisi vielä ollut kyky jatkaa muuttoliikettä Suomesta takaisin Japaniin tai jonnekin muualle, pyrkimystä ei enää vaikuttanut olevan. Tässä luvussa käsittelen näkökulmia Suomeen jäämiseen liittyen.

Yovchevan tutkimuksessa seikat, joita japanilaiset kuvittelivat löytävänsä "Lännestä" olivat esimerkiksi suora viestintä, hierarkian puute, mukautumisen tarpeen puute ja parempi työn ja vapaa-ajan tasapaino (Yovcheva 2021, 808). Tämän tutkimuksen osallistujat eivät niinkään suoraan maininneet näitä syynä muutolle, mutta he olivat oppineet arvostamaan näitä asioita Suomessa. Keskustelin näistä tekijöistä jo alaluvussa 5.1.6 Tasa-arvo ja elämän tasapaino, ja kertaan niitä tämän luvun alaluvuissa.

### 6.1 Jäämisen ulkoiset tekijät

Tässä alaluvussa kerään kertomuksista ulkoisia tekijöitä Suomeen jäämiselle. Tällaisia tekijöitä olivat esimerkiksi joustava työelämä, toimiva perhe-elämä ja sujuva kielitaito. Asuka sanoi, ettei hän ollut oikeastaan miettinyt perheensä kanssa Japaniin muuttamista. Osasyynä oli se, ettei Asukan mies osannut japania, joten hänen olisi vaikea saada töitä Japanista. Asukan tullessa Suomeen opiskelemaan maisterintutkintoansa, alkuperäinen suunnitelma oli palata Japaniin työskentelemään johonkin Suomeen suuntautuvaan yritykseen ja matkailla Suomeen mahdollisimman paljon. Syyksi suunnitelmien muuttumiselle Asuka mainitsi esimerkiksi naimisiinmenon suomalaisen miehen kanssa.

Erina oli keskustellut perheensä kanssa Japaniin muuttamisesta. Toistaiseksi perhe oli päättänyt jäädä. "En tiedä tulevaisuudessa", Erina sanoi. Syitä jäämiselle oli useita. Erina arveli, että Japanissa olisi haastavaa saada samanlaista työtä kuin mitä hän teki Suomessa. Koulutusjärjestelmä oli Suomessa parempi kuin Japanissa. Lapsen äidinkieli oli suomi, ja aviomies ei puhunut japania.

Kun kysyin Osamulta, aikoisiko hän jäädä suomeksi pidemmäksi aikaa, hän vastasi kyllä: vakituisen työnsä ansiosta hänellä oli mahdollisuus jäädä Suomeen eläkeikänsä saakka. Itarulla ei ollut vielä haastatteluhetkellä vakituista työtä, mutta hän tavoitteli sitä, kuten

monet muutkin akateemikot. Hän sanoi, että yksityisellä sektorilla oli yleistä, että kun sai "normaalin" työn, se oli pysyvä eli vakituinen eli toistaiseksi voimassa oleva työsopimus. Jos jokin yritysosasto kuitenkin suljettiin, työntekijä irtisanottiin, Itaru sanoi. Monet Nokialla työskennelleet japanilaiset ystävät lähtivätkin "Nokia-jutun" ("Nokia thing") takia. Microsoft osti suomalaisen matkapuhelinjätin Nokian vuonna 2013, minkä seurauksena vuonna 2014 työntekijämäärä romahti. Akateemisella uralla oli ollut harvinaista, että esimerkiksi professoreja irtisanottaisiin, mutta toisaalta "vakaat työtilanteet" olivat erittäin harvassa "Suomessa ja kaikkialla muuallakin" ("stable jobs" "extremely scarce in Finland and everywhere elsewhere as well"). Itaru sanoi olleensa "tarpeeksi onnekas" ("lucky enough"), joten ajatuksena oli pitää siitä kiinni ja varmistaa, että työstä tulee pysyvää. Ehkä sitten, kun lapset ovat kasvaneet, tai kun on akateemisesti menestyneempi, voi miettiä muualle lähtemistä, Itaru tuumi. "Mahdollisuuksien ikkuna" ("window of opportunities") ehkä kapenee, ja levenee sitten uudelleen, jos menestyy, hän arvioi.

Itaru ei halunnut palata perheensä kanssa Japaniin. Yksi syy oli "kieliongelma", mutta toinen tärkeämpi oli Japanin sukupuolten välinen epätasa-arvo. Itarulla oli vaimo ja tyttäriä, mikä oli "hyvä syy olla pitämättä Japania vakavana vaihtoehtona" ("good reason not to consider Japan as a serious option"). Korona-aika sai kuitenkin Itarun harkitsemaan, voisiko hän muuttaa perheensä kanssa takaisin vaimonsa kotimaahan. Voisiko töitä tehdä sieltä käsin? Onko välttämätöntä asua Suomessa, hän mietti. Yksi syy tähän oli Helsingin asumisen ja asunnon omistamisen korkeat kustannukset. Muuttamiseen ei kuitenkaan oltu vielä päädytty, koska "se ei oikein sovi hallinnolliseen todellisuuteen" ("doesn't really fit with the administrative reality"), kuten verotukseen. Työ oli lopulta tärkeimpiä asioita, ja työn takia matkustaminen saattaisi tulla raskaaksi muuton seurauksena. Itaru huomasi, että hän kehysti mietteensä kovin taloudelliseksi, mutta muistutti, että siinä oli muitakin. Keskustelusta päätettiin, että hän viittasi esimerkiksi kotikaupungissa viihtymiseen ja arjen toimivuuteen.

## 6.2 Tyytyväisyys

*"I have got some kind of confidence to deal with many things at the same time." – Erina*  
*"I think my happiness level is higher." – Akito*

*"I wouldn't say it's the happiest country, but it's the...  
it's a country with low hurdle to feel happy.  
So... I, I want to live here, like, how to say, eternally.  
At least I want to make Finland as my 'base', I mean, yeah.  
– Your permanent home?  
– Yeah, yeah." – Akito*

Tässä alaluvussa käsittelem tyytyväisyyttä. Tulkitsem sen olevan yksi kattavimmista ja merkityksellisimmistä tekijöistä Suomeen jäämiselle. Sanoja tyytyväisyys, onnellisuus ja iloisuus käytetään joskus synonyymeinä, ja usein ne ilmenevät samanaikaisesti. Iloisuus (adj. iloinen) ei ole tässä tutkielmassa oleellinen käsite, koska en tutki yksittäisten hetkien tunteita, mutta vertailukohdana kahdelle muulle käsitteelle määrittelen sen lyhytaikaiseksi positiiviseksi mielihyväksi tai huvitukseksi (vrt. eng. adj. *cheerful* ja jap. adj. *ureshii*). Onnellisuus on iloisuutta hieman pidempikestoinen, elämän yleinen vire, joka ilmenee esimerkiksi kiitollisuuden ja ilon muodoissa (vrt. eng. adj. *happy* ja jap. adj. *shiawasena*). Tyytyväisyys on elämään tyytymistä sellaisena kuin se on: tarve elämän aktiiviselle muuttamiselle on vähäinen (vrt. eng. adj. *content* ja jap. adj. *manzokuna*). Tyytyväiset ihmiset ovat useimmiten hyvinvoivia. Hyvinvointi on kokemus siitä, että useissa elämänalueissa menee hyvin (vrt. eng. subst. *well-being* ja jap. subst. *koufuku*). Ihminen voi samanaikaisesti olla iloinen, onnellinen, tyytyväinen ja hyvinvoiva, mutta ne voivat esiintyä myös erikseen.

Akito kertoi haastattelussaan, että hän haluaisi asua Suomessa pysyvästi. Hän ei tuolloin pitänyt Suomea onnellisimpana valtiona. Tulkitsem hänen viittaavan sillä moniin tutkimuksiin ja niistä kertoviin uutisartikkeleihin ja sanontoihin, joissa Suomi oli todettu yhdeksi maailman onnellisimmista maista. Ylen artikkelissa kerrottiin pohdiskelemaan sävyyn Suomen olevan onnellisin maa jo viidettä kertaa (Unkuri & Kallio 2022). Vaikka artikkelin tapaan Akito ei ollut aivan samaa mieltä onnellisimmasta, hän sanoi Suomen olevan maa, jossa oli hyvin vähän esteitä olla onnellinen.

Yksilölliset maahanmuuton kokemukset sekä kokonaisvaltainen tyytyväisyys sen aikana ja sen jälkeen voivat riippua esimerkiksi sopeutumisesta ja siihen liittyvästä asenteesta ja paineesta tai sosiaalisesta tuesta, syrjinnästä, taloustilanteesta sekä minäpystyvyydestä (self-efficacy) tai itsenäisyydestä (Lönqvist et al. 2015, 496–499). Inkerinsuomalaisen

maahanmuuttajien elämäntyytyväisyyttä (life satisfaction) ja itsetuntoa (self-esteem) käsittelevässä pitkittäistutkimuksessa huomattiin, että yhteydet uuden kodin yhteisöön, sosiaalinen tuki ja yleinen minäpystyvyys liittyivät maahanmuuttajan positiiviseen itsetuntoon ja onnellisuuteen, kun taas sopeutumisen haasteet, syrjintä ja talousongelmat liittyivät heikkoon henkiseen hyvinvointiin (Lönnqvist et al. 2015).

Hyvinvointi ja transnationaaliset perheet ovat olleet 2000-luvulla yleisiä tutkimusaiheita. On tunnistettu, että muuttostatus (migration status) erottelee perheiden kokemuksia ja tapoja. (Phoenix 2019.) Ann Phoenix tiivisti kahdesta lapsia käsittelevästä tutkimuksesta, että lapset ymmärtävät hyvinvoinnin lähtökohtaisesti tärkeiden ihmissuhteiden ja tunne-elämänsä kautta. Laadullisesta tutkimuksesta kävi ilmi, että lasten hyvinvoinnille tärkeitä ovat positiivinen minäkuva, toimijuus, arkielämän hallinta ja turvallisuus (Fattore, Mason & Watson 2009 teoksessa Phoenix 2019). Määrällisestä tutkimuksesta taas kävi ilmi, että lasten hyvinvoinnissa korostui vapauden kokemusten ja perhesuhteiden merkitys (Bradshaw 2016 teoksessa Phoenix 2019).

Sain kerättyä tässä tutkimuksessa joitakin näkemyksiä haastateltujen maahanmuuttajien lasten kokemuksista. Koska kyseessä olleet lapset eivät itse olleet haastateltavana, kertomukset ovat kuitenkin aikuisten tulkintojen varassa. Perhe-elämää käsittelevässä luvussa välitin erityisesti Osamun kokemuksia lasten sopeutumisesta ja hyvinvoinnista. Lasten kielen kehittämisen yrityksistä oli haittaa, sillä lapset olisivat tarvinneet lepoa, perheen kanssa yhdessä olemista ja äidinkielellään kommunikoidusta. Tulkiten, että lapset eivät kyenneet vaikuttamaan omaan kuormittavaan ajankäyttönsä. Kuormitusta ja kieltä ei mainittu Phoenixin viittaamissa tutkimuksissa. Arkielämän hallinnan, toimijuuden ja tärkeiden ihmissuhteiden eli tässä erityisesti perhesuhteiden merkitys kuitenkin korostui Osamun kertomuksessa, kuten myös Phoenixin esittelemissä tapauksissa.

Onnellisuuden kokemuksista voidaan päätellä, mikä on yksilön elämässä haluttavaa ja arvokasta. Onnellisuus nähdään kaikenkattavana arviona tietyn hetken tilanteesta tai vaihtoehtoisesti koko elämästä. (Kavedžija & Walker 2016, 6.) Riippumatta siitä, nähdäänkö onnellisuus välineenä vai itsearvona, itsenäisenä konseptina tai muista hyveistä koostuneena, onnellisuuden tavoittelu voi olla voimakas moraalisen toiminnan motiivi. Onnellisuuden motivoimat pyrkimykset ovat yksilöllisiä, sillä ei ole yhtä tiettyä objektiivista onnellisuutta tai tapaa saavuttaa sitä. (ibid., 16, 18–19). Tämän tutkielman



haastatteluissa tyytyväisyys ja onnellisuus mainittiin useita kertoja. Kuten Kavedžijan ja Walkerin teoksessa, onnellisuus vaikuttaa hyvältä lähtökohdalta tarkastella, mikä tuottaa haastateltujen elämälle suunnan ja tarkoituksen (Kavedžija & Walker 2016, 21).

Onnellisuus sisältää aina arvioinnin elämäntilanteesta ja tämä arviointi linkittyy (kulttuurisiin) arvoihin, tavoitteisiin ja kokemuksiin siitä, mikä on hyvää tai merkityksellistä elämää (Kavedžija & Walker 2016, 21). Kavedžija huomasi tutkimuksessaan, että vaikka vanhukset ovat stereotyyppisesti riippuvaisia ja hauraita, hänen haastattelemansa japanilaiset vanhukset olivat rauhallisia, tyytyväisiä ja elämäniloisia (cheerful). Vanhukset puhuivat vapaudesta, harrastuksista saatavasta nautinnosta ja itsensä kehittämisen tärkeydestä (importance of self-cultivation). Vanhukset ilmaisivat kiitollisuutta, iloa tietyistä elämäntapahtumista sekä arvostusta mielenkiintoisia ja kauniita asioita tai hetkiä kohtaan, mutta toisaalta he ilmaisivat myös tyytymättömyyttään monin tavoin. Jos heiltä kysyttiin suoraan, olivatko he onnellisia tai tyytyväisiä, he olivat vastahakoisia myöntämään olevansa. Vaikka Japanissa onnellisuutta ja tyytyväisyyttä käsitellään paljon esimerkiksi kirjallisuudessa, onnellisuudesta puhuminen voitaisiin nähdä rehentelynä, ja Japanissa on tyypillistä esittää itsensä ja läheisensä vaatimattomalla ja itseä vähättelevällä tavalla. (Kavedžija & Walker 2016, 84–86.) Siksi tutkimuksessa tärkein kysymys ei ollut, kokivatko vanhukset olevansa onnellisia, vaan kiinnitettiin huomiota siihen, millaiseksi hyvä elämä miellettiin ja millä tavalla elämästä pyrittiin tekemään miellyttävää ja tyydyttävää. Tarkasteltuaan vanhuksia Kavedžija pystyi tunnistamaan joitakin ominaisuuksia, jotka vaikuttavat liittyvän hyvään elämään ja tyytyväisyyteen. Vaikka he pyrkivät muodostamaan lämminhenkisiä sosiaalisia suhteita, he yrittivät myös välttää kuormittamasta muita huolillaan. Vanhukset pyrkivät pitämään elämänsä eri puolia tasapainossa: itsenäisyyttä ja riippuvuutta, eristäytymistä ja ajoittain kuormittavia sosiaalisia suhteita, menneisyyden tai tulevaisuuden pohdiskelua ja nykyhetken arvostamista. (Kavedžija & Walker 2016, 84–85.)

Haastatteluhetkellä Itarulla oli kolmas lapsi tulossa. Hän sanoi olevansa onnellinen. "Hässäkän kertaamisen" ("repeating – a hassle") takia Itaru ei aluksi ollut aivan varma kolmannen lapsen saamisesta. Hän kuitenkin nautti ajan viettämisestä lasten kanssa, ja koki onnistuneensa aiempien kahden lapsen kohdalla, sillä suhteet lapsiin olivat hyvät. Korona-aika ei ollut ikävää Itarulle, koska hän oli onnellinen perheensä kanssa. Hän pohti, että onnellisuuteen liittyi myös fyysisiä puolia. Jos hän ei saanut tarpeeksi unta, hän saattoi tulla ärsyyntyneeksi ja kärsimättömäksi. "Niin kauan kuin saan tarpeeksi unta ja

liikuntaa, tunnen itseni onnelliseksi" ("As long as I have enough sleep and enough exercise, I feel very happy"), Itaru tiivisti. Samaan tapaan kuin Kavedžijan tutkimuksessa, Itaru näytti nauttivan pienistä asioista, lämpimistä sosiaalisista suhteista ja elämän tasapainosta.

Inkerinsuomalaisten maahanmuuttajien onnellisuutta käsittelevässä artikkelissa mainittiin itsetuntoon ja onnellisuuteen liittyviä maahanmuuton tekijöitä. Vaikuttaisi siltä, että tutkimuksessa huomatu seikat toteutuvat myös tätä tutkielmaa varten haastateltujen kertomuksissa. Kaikki artikkelissa esitetyt seikat – eli yhteydet uuden kodin yhteisöön, sosiaalinen tuki, yleinen minäpystyvyys, sopeutumisen haasteet, syrjintä ja talousongelmat (Lönnqvist et al. 2015, 508–510) – tulivat esille myös tämän tutkielman haastatteluissa. Lisäksi artikkelin tavoin sosiaalisten verkostojen rakentaminen koettiin erityisen oleelliseksi maahanmuuttajien hyvinvoinnille. Kausaalista suhdetta eri tekijöiden ja onnellisuuden välillä kuitenkin voida todistaa ja onnellisuuden kasvu yksilön kohdalla ei välttämättä ole lineaarista. Monet maahanmuuton tutkimukset ovat saaneet keskenään ristiriitaisia tuloksia maahanmuuton vaikutuksista hyvinvointiin. Syyksi tähän ovat esimerkiksi erilaiset kontekstit, muuton syyt, eri tilanteet prosessin aikana sekä hyvinvoinnin mittaamistapa. (Lönnqvist et al. 2015, 508–510.) Tätäkään tutkimusta ei siksi voi yleistää esimerkiksi japanilaisten maahanmuuttajien kokemuksiin Suomessa, mutta mainituista vaikutustekijöistä voi silti olla apua kertomusten tulkinnassa.

Asuka kertoi, että hän ei ollut tuntenut itseään Suomessa turvattomaksi, jännittyneeksi tai huolestuneeksi, vaikka Suomessa oli muiden maiden tapaan "hyviä ihmisiä" ja "huonoja ihmisiä". Asuka kertoi, että hänen alkuperäinen suunnitelmansa noin kolmen vuoden viettämisestä Suomessa muuttuikin kolmeksikymmeneksi vuodeksi. Kokonaisuudessaan hän olikin ollut tyytyväinen Suomessa asumiseen, ja hänellä ei ollut tarvetta lähteä takaisin Japaniin.

Kun kysyin Asukalta, oliko hän itse havainnut identiteetissään tai persoonallisuudessaan muutoksia, hän pohti, että hän olisi joutunut muuttamaan itseään enemmän, jos hän olisi jäänyt Japaniin. Tätä hän perusteli sillä, että jos Japanissa olisi halunnut pysyä perheen perustamisen jälkeenkin koulutuskilpailussa ja työelämässä, olisi täytynyt sopeutua yhteiskuntaan. Asuka arveli jälkikäteen, että joutuikin jo muuttamaan itseään Japanissa. Esimerkiksi työn ja perhe-elämän sovittaminen ja itsensä toteuttaminen olivat hoituneet

hyvin Suomessa. Siksi Asuka viihtyi täällä eikä juuri kaivannutkaan paluuta Japaniin. Päättelin, että vaikka Asuka kokikin edelleen kolmenkymmenen vuoden jälkeen yllirajaista kuuluvuutta Japaniin, hän oli myös sopeutunut elämään Suomessa erittäin hyvin ja kehittänyt kuuluvuutta suomalaiseen yhteisöön.

Erinan kohdalla minäpystyvyyden kasvu oli todennäköisesti yksi onnellisuuden tekijöistä. Hän sanoi, että hän oli saanut itsevarmuutta hoitaa useita asioita samanaikaisesti ("I have got some kind of confidence to deal with many things at the same time.") "Ehkä nyt olen enemmän positiivinen ihminen", Erina arveli – "enemmän kuin Japanissa". Erina ei oikein osannut sanoa, mistä se johtui: ehkä ikääntymisestä, lisääntyneestä itsevarmuudesta tai paremmasta työn ja vapaa-ajan tasapainosta. "Hieman outoa" ("a bit strange"), Erina sanoi. Hän koki, ettei elämä Suomessa ollut kovin helppoa, mutta hän ei pystynyt muistamaan yksityiskohtaisesti, mikä olisi ollut vaikeatakaan. "Kummallista – joka päivä tuntuu jokin vaikealta, mutta nyt en osaa sanoa", Erina naurahti.

Osamu sanoi epäröimättä olevansa mielissään päätöksestä muuttaa. Syyksi hän sanoi erityisesti sen, että muuton myötä hänen pitkäaikainen elämänhaaveensa toteutui. Vaikka Osamu oli kokenut vastoinkäymisiä erityisesti lasten sopeutumiseen liittyen, ratkaisu vaikutti Osamulle oikealta. Akito kertoi onnellisuutta lisääväksi tekijäksi ongelmien puutteen: Suomessa asuminen oli sujunut ja sopinut hyvin – jopa niin hyvin, että Akito oli itse yllättynyt. Vaikka Akito myönsi, että ulkomailla asuminen tuotti tyypillisesti haasteita, joita ei kotimaassa kohtaisi, oli Suomessa kunnossa esimerkiksi sosiaaliturva ja verotus, ja lisäksi Suomessa oli rauhallista asua. Akito oli huomannut, että muuttonsa jälkeen hänellä oli ollut vähemmän odotuksia muista ihmisistä ja elämästä. Hän myös arveli, että se saattaisi olla yksi salaisuuksista suomalaisten onnellisuuden takana: ihmiset eivät odota tai vaadi toisiltaan liikoja.

## 7 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa osallistuin antropologiseen keskusteluun käsittelemällä erityisesti muuttoliikkeen vaikutuksia ja uudelleentyöstämistä sekä jäämisen mahdollistamista. Analysoin holistisella otteella useita aiheita, kattaen kulttuurin ja kuuluvuuden lisäksi esimerkiksi mielikuvien, vallan, kansallisuuden ja kansalaisuuden, yhteisöllisyyden sekä toimijuuden näkökulmia. Tässä luvussa koostan vastaukset tutkimuskysymyksiin ja kertaan tärkeimmät havainnot.

Määrittelin tutkielman pääkysymykseksi: minkälaisia kuuluvuuden käsityksiä Suomeen muuttaneiden japanilaisten kertomuksissa ilmeni? Osallistujilla oli erilaisia kuuluvuuden käsityksiä. Asuka kiinnostui nimenomaan Suomesta ja otti jo alussa aktiivisesti yhteyttä suomalaisiin. Mahdollisesti sen takia hän oli jäänyt tänne yli 30 vuodeksi ja osasi suomen kieltä hyvin. Erina oli asunut täällä jo pitkään, mutta vaikutti kokevan kuuluvuutta enimmäkseen japanilaisuuteen. Tähän saattoivat vaikuttaa erityisesti syrjinnän kokemukset. Itaru ei tuntenut kuuluvuutta niinkään yhteen kansakuntaan, vaan koki maahanmuuttajuuden ja joustavan kansalaisuuden omakseen. Akito ja Osamu olivat asuneet Suomessa vähän aikaa. Osamu sanoi, että hän ja hänen perheensä olivat "100 % japanilaisia". Hän piti myös aktiivisesti yhteyttä perheeseensä Japanissa, mutta samalla Osamu oli mukana monenlaisissa yhteisöissä Suomessa, ja täällä syntyneet ystävyysuhteet olivat jo olleet hyvin tärkeitä. Samaten Akito oli luonut useita ystävyysuhteita, ja ilmaisi, että hän haluaisi asua Suomessa pysyvästi. On hyvinkin mahdollista, että kuuluvuuden kokemukset muuttuvat ajan myötä.

Toiseksi kysyin, millaisia mielikuvia Suomeen liitettiin. Haastatelluilla japanilaisilla oli Suomesta jo ennestään positiivinen mielikuva, joka oli osin muodostunut Skandinavian tai muiden Pohjoismaiden imagosta. Suomi koettiin samanlaiseksi kuin muut maat "tässä osassa Eurooppaa" ja Suomea ei oikein osattu erottaa muista Pohjoismaista. Kaikkiin Pohjoismaihin ja sen vuoksi myös Suomeen liitettiin esimerkiksi hyvä terveydenhuolto ja koulutusmahdollisuudet sekä hyvä työn ja vapaa-ajan tasapaino. Lisäksi Suomi tunnettiin erityisesti arkkitehtuurista ja designista sekä rauhallisuudesta. Suomessa oli osallistujien näkökulmasta Japania parempi sukupuolten välinen tasa-arvo. Suomessa oli helpompaa ylläpitää hyvää työn ja vapaa-ajan tasapainoa, ja esimerkiksi koulutuskilpailu oli vähäisempää.

Kolmanneksi kysyin, minkälaisia merkityksiä japanilaisuudella oli eri konteksteissa. Japanilaisuus oli vaihtelevassa määrin osa kaikkien haastateltujen identiteettejä, ja Japanin kansalaisuudesta ei haluttu luopua. Japanilaisena Suomessa oli osa kuviteltua heterogeenista maahanmuuttajayhteisöä, joka merkitsi solidaarisuutta ja mahdollisuuksia, ja toisaalta haasteita ja syrjintää. Syrjintätilanteissa japanilaisuus oli nähty monia muita kansallisuuksia suotuisampana, mutta se ei ollut tehnyt kokemuksista itsessään positiivisia. Japanilaisuuden myötä oli mahdollista tutustua ja samaistua muihin japanilaisiin, vaikka he tulisivat toisenlaisista taustoista. Japani säilyi tunnekielenä silloinkin, kun suomea osattiin puhua. Jotkin harrastukset ja perinteet, kuten japanilaisen ruoan laittaminen, tuntuivat luontevimmalta japanilaisessa porukassa ja kontekstissa.

Neljänneksi ja viidenneksi kysyin: kuinka muuttoliikettä mahdollistettiin, estettiin ja uudelleentyöstettiin muuttoliikenarratiiveissa? Mitkä olivat muuttoliikkeen syyt ja vaikutukset näille yksilöille, ja kuinka näihin vaikuttivat hallinnot, yhteiskunnat ja maahanmuuttajat itse? Muuttoliikettä motivoivana nähtiin erityisesti erilaiset tuet ja ilmainen koulutus. Jäämistä hankaloittivat erityisesti väliaikaiset oleskeluluvat, kaksoiskansalaisuuden mahdollisuuden puuttuminen ja suomen kielen oppimisen vaikeus. Jäämistä mahdollistivat esimerkiksi taloudellinen tuki, lasten hyvät koulutusmahdollisuudet, vakituinen työ, paikallisyhteisöihin osallistuminen suomen kielen oppimisen kautta ja paremmasta työn ja vapaa-ajan tasapainosta seurannut tyytyväisyys.

Perhesiteet vaikuttivat haastateltujen muuton kokemuksiin. Kumppanien japanin kielen osaamattomuus nähtiin yhtenä tekijänä, joka esti paluumuuttoliikettä Japaniin. Lapsien kasvattaminen koettiin paremmaksi Suomessa kuin Japanissa toimivan koulutusjärjestelmän, vähäisemmän kilpailun ja paremman tasa-arvon takia. Monet kokivat painetta pitää kiinni japanin kansalaisuudesta perhesuhteiden tai niihin liittyvien velvollisuuksien takia. Japanissa oli tyypillistä, että joku lapsista pitäisi huolta vanhemmistaan, kun he olisivat vanhoja. Esimerkiksi Asuka ei pitkään Suomessa asumisesta huolimatta halunnut hakea Suomen kansalaisuutta, jotta pääsy Japaniin olisi vanhempien sairastuessa vaivattomampaa. Toisaalta koettiin, että Suomen kansalaisuus ei ollut välttämätöntä onnistuneille asumiskokemuksille Suomessa, vaan yhteiskunnallinen osallistuminen, työllistyminen ja erilaiset palvelut olivat mahdollisia myös Japanin kansalaiselle.

Kaikki haastatellut olivat jo aiemmin asuneet ulkomailla eli Japanin ulkopuolella. Itarun tarina oli erityinen esimerkki monivaiheisesta maahanmuutosta ja mahdollisesta polkuriippuvuudesta. Itaru oli "oppinut muuttamaan" ja haki työpaikkoja joustavasti maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Itaru myös uudelleentyösti kokemustensa aikana käsityksiään muuttoliikkeestä: hän ei alun perin suunnitellut Suomen olevan "viimeinen" asuinsija, mutta koki haastatteluhetkellä sen yhdeksi potentiaaliseksi tulevaisuudennäkymäksi. Myös Asuka uudelleentyösti muuttoliikettään: hänen oli tarkoitus muuttaa opintojen jälkeen takaisin Japaniin, mutta jäikin Suomeen. Yksi syy oli naimisiinmeno suomalaisen miehen kanssa, mutta Asuka tuntui myös viihtyvän erityisen hyvin Suomessa muista jo mainituista syistä.

Kuudenneksi eli viimeiseksi kysyin, miten monikansallisuus tai transnationaalisuus näkyi maahanmuuttajien jokapäiväisessä elämässä. Ensinnäkin transnationaalisuus ja monikansallinen identiteetti näkyi päivittäisissä kokemuksissa monikielisyyden kautta. Lisäksi haastatellut viettivät aikaa useissa erilaisissa porukoissa, joista osa koettiin selvemmin japanilaisiksi, osa kansainvälisiksi, ja osa suomalaisiksi. Japanissa asuviin ystäviin ja sukulaisiin pidettiin edelleen ylijärjestyksistä yhteyttä. Identiteetit ja kuulumisen käsitykset olivat kontekstisidonnaisia, mistä esimerkkinä oli Itarun strateginen lähestymistapa oman identiteettinsä määrittelemiseen.

Japanilaiseen kulttuuriin ja toimintaan osallistuttiin sosiaalisten suhteiden ylläpidon lisäksi erityisesti juhla- ja ruokakulttuurin kautta. Haastatellut pitivät japanilaista ruokaa lähtökohtaisesti hyvänä ruokana. Toisaalta myös suomalaisiin ruokaperinteisiin tutustuttiin. Osallistujat pyrkivät osallistumaan sekä Suomen että Japanin juhlapäiviin, mutta niihin ei vaikuttanut liittyvän itselähtöistä velvollisuutta osallistua. Japanin juhlapäivien perinteiden toteuttaminen oli ajoittain hankalaa, sillä ympäristö ei muistuttanut juhlapäivän olemassaolosta eikä resursseja (kuten oikeanlaista ruokaa ja tavaraa) aina ollut saatavilla. Suomalaiseen kulttuuriin osallistuminen koettiin kiinnostavaksi. Esimerkiksi Osamu harmitteli menettäneensä useita tilaisuuksia oppia suomalaista kulttuuria, taipumuksia ja perinteitä suomalaisilta ystäviltä koronapandemian takia. Itaru halusi osallistua enemmän yhteiskunnalliseen toimintaan. Hän sanoitti myös kiinnostusta lukea samoja sanomalehtiä kuin suomalaiset kollegat ja mietti, tulisiko hänen katsoa enemmän suomalaisia televisio-ohjelmia tunteakseen suurempaa yhteyttä.

Tärkeimpinä havaintoina nostan tästä tutkielmasta seuraavat seikat. Suomeen muuttamisen syyt vaikuttivat liittyvän erityisesti kansainvälisesti arvostettuun ja tuettuun koulutukseen ja muihin positiivisiin mielikuviin Suomesta ja muista Pohjoismaista. Aiempaa fyysistä vierailua Suomessa ei koettu erityisen tärkeäksi Suomeen muuttamiselle. Suomessa haasteelliseksi mainittiin erityisesti kielen oppiminen ja suomalaisiin sosiaalisiin piireihin (esim. harrastusryhmiin) pääseminen. Lisäksi haastatelluilla oli vaihtelevasti esimerkiksi talousongelmia, perheen sopeutumisen ongelmia ja syrjinnän kokemuksia. Positiiviseksi koettiin erityisesti työn ja vapaa-ajan tasapaino, lasten hyvä koulutusmahdollisuus, hyvä tasa-arvo, matala hierarkia ja Japania vähäisemmät sosiaaliset odotukset. Japanilaisten kuulumisuuden kokemusten lähentyminen Suomea tai suomalaisuutta kohti ei vaikuttanut liittyvän yksinomaan Suomessa vietettyyn aikaan. Kuulumisuuden kokemusten kehittymiseen saattoivat vaikuttaa enemmän esimerkiksi suomen kielen oppiminen, paikallisiin yhteisöihin osallistuminen ja miellyttävät asumiskokemukset Suomessa. Kaikki haastatellut olivat osallistuneet suomalaisiksi, japanilaisiksi ja kansainvälisiksi miellettyihin yhteisöihin. Japanilaiset suhtautuivat Suomessa vietetyistä asumisvuosistaan riippumatta epäröivästi Suomen kansallisuuden saavuttamiseen, sillä se tarkoittaisi samalla Japanin kansalaisuudesta luopumista. Pois muuttamista kohtaan ei ollut vahvoja pyrkimyksiä.

## Lähteet

- Ali, Syed. 2007. "Go West Young Man': The Culture of Migration among Muslims in Hyderabad, India." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33 (1): 37–58.  
<https://doi.org/10.1080/13691830601043489>.
- Anderson, Benedict. 2006. *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, 1–7. Lontoo: Verso.
- Bal, Ellen, ja Roos Willems. 2014. "Introduction: Aspiring Migrants, Local Crises and the Imagination of Futures 'Away from Home'." *Identities* 21 (3): 249–58.  
<https://doi.org/10.1080/1070289X.2014.858628>.
- Baldassar, Loretta, Mihaela Nedelcu, Laura Merla, ja Raelene Wilding. 2016. ICT-based co-presence in transnational families. *Global Networks* 16 (2): 133–44.  
<https://doi.org/10.1111/glob.12108>.
- Benson, Michaela, ja Karen O'Reilly. 2009. *Lifestyle migration: Expectations, Aspirations and Experiences*, 69–84. Lontoo: Routledge.
- Black, Richard, W. Neil Adger, Nigel W. Arnell, Stefan Dercon, Andrew Geddes, ja David Thomas. 2011. "The Effect of Environmental Change on Human Migration." *Global Environmental Change* 21: 3–11. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.10.001>.
- Brettell, Caroline. 2003. *Anthropology and Migration: Essays on Transnationalism, Ethnicity, and Identity*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Carling, Jørgen, ja Francis Collins. 2018. "Aspiration, Desire and Drivers of Migration." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (6): 909–26.  
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384134>.
- Carling, Jørgen, ja Kerilyn Schewel. 2018. "Revisiting Aspiration and Ability in International Migration." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (6): 945–63.  
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384146>.



- Collins, Francis. 2018. "Desire as a Theory for Migration Studies: Temporality, Assemblage and Becoming in the Narratives of Migrants." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (6): 964–80. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384147>.
- Collins, Francis. 2020. "'Give me my pathway!': Multinational Migration, Transnational Skills Regimes and Migrant Subjectification." *Global Networks* 21 (1): 18–39. <https://doi.org/10.1111/glob.12294>.
- Demetriou, Danielle. 2020. "How the Japanese are putting an end to extreme work weeks." *British Broadcasting Corporation*, 17.1.2020. <https://www.bbc.com/worklife/article/20200114-how-the-japanese-are-putting-an-end-to-death-from-overwork>.
- Findlay, Allan, Laura Prazeres, David McCollum, ja Helen Packwood. 2017. "It Was Always the Plan': International Study as 'Learning to Migrate'." *Area* 49 (2): 192–99. <https://doi.org/10.1111/area.12315>.
- Glick Schiller, Nina, ja Noel B. Salazar. 2013. "Regimes of Mobility Across the Globe." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39 (2): 183–200. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.723253>.
- Gupta, Akhil, ja James Ferguson. 1992. "Beyond 'Culture': Space, Identity, and the Politics of Difference." *Cultural Anthropology* 7(1): 6–23.
- Hattunen, Annu. 2013. "Mamu-termi jakaa mielipiteet." Souli, 22.5.2013. [https://souli.kansanvalistusseura.fi/uutinen/mamu\\_termi\\_jakaa\\_mielipiteet](https://souli.kansanvalistusseura.fi/uutinen/mamu_termi_jakaa_mielipiteet).
- Hiitola, Johanna, Kati Turtiainen, Sabine Gruber, ja Marja Tiilikainen. 2020. *Family Life in Transition: Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries*, 1–20. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429024832>

- Horevitz, Elizabeth. 2009. "Understanding the Anthropology of Immigration and Migration." *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 19 (6): 745–58.  
<https://doi.org/10.1080/10911350902910914>.
- Jasinskaja-Lahti, Inga, Karmela Liebkind, ja Tiina Vesala. 2002. *Rasismi ja Syrjintä Suomessa: Maahanmuuttajien Kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jasinskaja-Lahti, Inga, Tuuli Mähönen, ja Karmela Liebkind. 2012. "Identity and Attitudinal Reactions to Perceptions of Intergroup Interactions among Ethnic Migrants: A Longitudinal Study." *British Journal of Social Psychology* 51 (2): 312–29.  
<https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2011.02059.x>.
- Kansaneläkelaitos. 2022. "Työttömän maahanmuuttajan tuet." *Kansainväliset tilanteet*.  
Luettu 8.10.2022. <https://www.kela.fi/tyottoman-maahanmuuttajan-tuet>.
- Kavedžija, Iza, ja Harry Walker. 2016. *Values of Happiness: Toward an Anthropology of Purpose in Life*, 1–23, 83–105. Chicago: Hau Books.
- Kawashima, Kumiko. 2021. "Why Migrate to Earn Less? Changing Tertiary Education, Skilled Migration and Class Slippage in an Economic Downturn." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 47 (13): 3131–49.  
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1720629>.
- Könönen, Jukka. 2018. "Differential Inclusion of Non-Citizens in a Universalistic Welfare State." *Citizenship Studies* 22 (1): 53–69.  
<https://doi.org/10.1080/13621025.2017.1380602>.
- Lönnqvist, Jan-Erik, Sointu Leikas, Tuuli Mähönen, ja Inga Jasinskaja-Lahti. 2015. "The Mixed Blessings of Migration: Life Satisfaction and Self-Esteem over the Course of Migration." *European Journal of Social Psychology* 45 (4): 496–514.  
<https://doi.org/10.1002/ejsp.2105>.
- Maahanmuuttovirasto. 2022a. "Oleskelulupa." *Luvat ja kansalaisuus*. Luettu 8.10.2022.  
[https://migri.fi/oleskelulupa\\_](https://migri.fi/oleskelulupa_)

- Maahanmuuttovirasto. 2022b. "Kansalaisuushakemus". *Suomen kansalaisuus*. Luettu 8.10.2022. [https://migri.fi/kansalaisuushakemus\\_](https://migri.fi/kansalaisuushakemus_)
- Maahanmuuttovirasto. 2022c. "Milloin todistus yleisestä kielitutkinnosta (YKI) riittää kansalaisuuden saamiseen?" *Kielitaito*. Luettu 24.4.2022. <https://migri.fi/yleinen-kielitutkinto-yki>.
- Madianou, Mirca, ja Daniel Miller. 2012. *Migration and New Media: Transnational Families and Polymedia*. Lontoo: Routledge.
- Malinowski, Bronisław. 1922. *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. Lontoo: Routledge.
- Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, ja J. Edward Taylor. 1993. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal." *Population and Development Review* 19 (3): 431–66. <https://doi.org/10.2307/2938462>.
- Nowicka, Magdalena. 2020. "(Dis)Connecting Migration: Transnationalism and Nationalism beyond Connectivity." *Comparative Migration Studies* 8 (1). <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00175-4>.
- Olwig, Karen Fog, ja Ninna Nyberg Sørensen. 2003. *Work and Migration: Life and Livelihoods in a Globalizing World*, 1–20. Lontoo: Routledge.
- Olwig, Karen Fog, ja Karen Valentin. 2015. "Mobility, Education and Life Trajectories: New and Old Migratory Pathways." *Identities* 22 (3): 247–57. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2014.939191>.
- Ong, Aihwa. 1999. *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*, 1–26. Durham: Duke University Press.

- Pantsu, Pekka. 2019. "Raportti: korkeakoulutettujen osuus väestöstä Suomessa alle EU:n keskiarvon – hallitus lupaa lisätä korkeakoulutuksen aloituspaikkoja merkittävästi." *Yleisradio*, 10.9.2019. <https://yle.fi/a/3-10962640>.
- Phoenix, Ann. 2019. "Childhood, Wellbeing, and Transnational Migrant Families: Conceptual and Methodological Issues." Teoksessa Tiilikainen, Marja, Mulki Al-Sharmani, ja Sanna Mustasaari. *Wellbeing of Transnational Muslim Families: Marriage, Law, and Gender*, 59–77. Lontoo: Routledge.
- Robertson, Shanthi, ja Rosie Roberts. 2022. *Rethinking Privilege and Social Mobility in Middle-Class Migration*, 1–26. Lontoo: Routledge.
- Scott, Sam. 2019. "New Middle-Class Labor Migrants." *The Palgrave Handbook of Ethnicity*, 1729–48. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2022. "Maahanmuuttajien sosiaaliturva, hyvinvointi ja terveys." *Osallisuuden edistäminen*. Luettu 8.10.2022. <https://stm.fi/maahanmuuttajien-hyvinvointi>.
- Studemeyer, Catherine Cottrell. 2015. "Geographies of Flexible Citizenship." *Geography Compass* 9 (10): 565–76. <https://doi.org/10.1111/gec3.12247>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2019. "Työllisyys ja Työttömyys Vuonna 2019." Teoksessa *Työvoimatutkimus*. Helsinki: Tilastokeskus. [http://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti\\_2019\\_13\\_2020-05-07\\_kat\\_002\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/tyti/2019/13/tyti_2019_13_2020-05-07_kat_002_fi.html).
- Thompson, Maddy. 2017. "Migration Decision-making: A Geographical Imaginations Approach." *Area* 49 (1): 77–84. <https://doi.org/10.1111/area.12292>.
- Unkuri, Salme, ja Henna-Leena Kallio. 2022. "Miten onnellisuutta mitataan? Suomi on ykkönen jo viidettä kertaa, mutta onnellisuusraportti saa myös kritiikkiä." *Yleisradio*, 18.3.2022. <https://yle.fi/aihe/a/20-10002419>.

- Yovcheva, Yana. 2021. "Gender, Agency, and The Social Imaginary in Japanese Lifestyle Migration to Europe." *The Twelfth International Convention of Asia Scholars (ICAS 12)* 1: 804–813. Amsterdam: Amsterdam University Press.  
<https://doi.org/10.5117/9789048557820/ICAS.2022.093>.
- Zapata-Barrero, Ricard, ja Evren Yalaz. 2018. *Qualitative Research in European Migration Studies*. Cham, Sveitsi: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8>.
- Zapata-Barrero, Ricard, ja Evren Yalaz. 2020. "Qualitative Migration Research Ethics: A Roadmap for Migration Scholars." *Qualitative Research Journal* 20 (3): 269–79.  
<https://doi.org/10.1108/QRJ-02-2020-0013>.
- Zhang, Vickie. 2018. "Im/Mobilising the Migration Decision." *Environment and Planning. D: Society & Space* 36 (2): 199–216. <https://doi.org/10.1177/0263775817743972>.